

L.N. TOLSTOY

TİPİ

-SEÇME ÖYKÜLER VE MASALLAR-

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN: ENES TAŞTAN

Genel Yayın: 5155

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüphanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüphanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamayacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

HASAN ÂLÎ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

LEV NİKOLAYEViÇ TOLSTOY
TİPİ

LUZERN

IRGAT YEMELYAN VE BOŞ DAVUL
ÜÇ MESEL-ÜÇ SORU

ÖZGÜN ADI

МЕТЕЛЬ

ИЗ ЗАПИСОК КНЯЗЯ Д. НЕХЛЮДОВА. ЛЮЦЕРН
РАБОТНИК ЕМЕЛЬЯН И ПУСТОЙ БАРАБАН
ТРИ ПРИТЧИ - ТРИ ВОПРОСА

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN
ENES TAŞTAN

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2018
Sertifika No: 40077

EDİTÖR

KORAY KARASULU

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
DEFNE ASAL

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM, MAYIS 2021, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-440-2 (CİLTİ)
ISBN 978-625-405-439-6 (KARTON KAPAKLI)

BASKI-CİLT

DERYA MÜCELLİT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
MALTEPE MAH. LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/80-81 TOPKAPI
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
Tel. (0212) 501 02 72 - (0212) 501 35 91 Faks: (0212) 480 09 14
Sertifika No: 40514

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında
gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla
çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr

HASAN
ÂLİ
YÜCEL
KLASİKLER
DİZİSİ

CDVI

L. N. TOLSTOY

TİPİ
-SEÇME ÖYKÜLER VE MASALLAR-

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
ENES TAŞTAN

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

İçindekiler

Çevirmenin Notu.....	vii
Tipi (1856).....	1
Prens D. Nehlüdov'un Notlarından. Luzern (1857).....	39
Irgat Yemelyan ve Boş Davul (1891).....	71
Üç Mesel (1895).....	83
Üç Soru (1903).....	97

Çevirmenin Notu

Tolstoy, Ocak 1854'te Kafkasya'dan Yasnaya Polyana'ya dönüş yolunda kar fırtınasına tutulmuş ve o gün başından geçen olayları iki sene sonra anımsayıp kaleme aldığı *Tipi* adlı öyküsünü Şubat 1856'da Petersburg'da bitirmişti. Tolstoy'un Kafkasya'da bulunduğu sırada bildiği ve anımsadığı Rusya, her şeyden önce Rus köyü, yaşamında önemli bir yere sahip olan Yasnaya Polyana ve onun çevresindeki dünyaya dair imgelerden oluşmaktaydı. Yazar, dünyaya ömrünün yaklaşık altmış yılını geçirdiği Yasnaya Polyana'dan bakar; eserlerinde yer verdiği doğa tasvirlerinin, topluma ve halkın yaşantısına dair düşüncelerin ortaya çıkış yeri yine burasıdır. Tolstoy, bu öyküsünde de oldukça zengin ve canlı tasvirlerle, insan portrelerine yer verir, birbirinden farklı mizaçlara sahip Rus köylüsünü okuyucuyla buluşturur. Turgenyev'in övgüyle söz ettiği *Tipi*, Mart 1856'da, dönemin meşhur edebiyat dergisi *Sovremennik*'te yayımlanır ve edebiyat çevreleri tarafından büyük ilgiyle karşılanır.

Tolstoy 1857 yılında ilk kez yurt dışına, Batı Avrupa seyahatine çıktı; gittiği ülkeler arasında İsviçre de vardı. Aynı yılın temmuz ayında geldiği Luzern şehrinde *Prens D. Nehlüdov'un Notlarından*, Luzern öyküsüne konu olan olayları bizzat yaşadı. Öykü, yazarın o dönemki eserleri arasında edebi kişiliğini ve dünya görüşünü yansıtmaları bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Yurt dışı seyahatinden ağustos ayında Petersburg'a dönen Tolstoy, öyküsünü *Sovremennik*'in redaktörlerine ses-

li olarak okudu, dinleyenler arasında ünlü şair Nekrasov da vardı. *Luzern*, Eylül 1857'de yine *Sovremennik*'te yayımlanarak okuyucuyla buluştu. Yazar ilerleyen yıllarda toplum meseleleriyle daha etraflıca ilgilenmiş eğitim, bilim, sanat ve daha pek çok konuya dair yazdığı kuramsal çalışmaları geniş kitlelere ulaştırmıştır.

Tolstoy'un, 1880'li yılların ortalarından itibaren toplumsal ve felsefi konular üzerine çalışmalar yaptığı dönemde halk masallarından ve kıssalardan esinlenerek 1886 yılında yazdığı *Irgat Yemelyan ve Boş Davul*, ancak 1891 yılında "Bize uzak bir zamanda Volga'da ortaya çıkmış halk masallarından" notuyla yayımlanır.

Yazar 1895 yılında Moskova'da yayımlanan *Üç Mesel* eserinde dünya görüşünü yalın bir üslupla okuyucuya aktarır; bu eser aynı zamanda kuramsal çalışmalarında etraflıca ele aldığı düşüncelerinin bir özeti niteliğindedir. Tolstoy'un zamanın kıymetini, tek gerçeğin ve kesin olanın bugün, yani şimdiki zaman olduğunu, varoluşumuzun yalnızca bu zamanda yer aldığını, yaşamda insanlara iyilik etmenin esas olduğunu anlattığı *Üç Soru* ise 1903 yılında yayımlanır.

Bu kitaptaki *Tipi* ve *Üç Soru* adlı eserlerin çevirisinde Tolstoy'un doksan ciltlik külliyyatının (90-tomnoye *Sobraniye Soçineniy*, *Gosudarstvennoye İzdatelstvo Hudojestvennaya Literatura*) sırasıyla üçüncü (*Seriya Pervaya, Proizvedeniya, Tom 3*) ve otuz dördüncü cildi (*Seriya Pervaya, Proizvedeniya, Tom 34*); *Prens D. Nehludov'un Notlarından Luzern*, *Irgat Yemelyan ve Boş Davul* ve *Üç Mesel*'in çevirisinde ise yazarın yirmi iki ciltlik toplu eserlerinin (*Sobraniye Soçineniy v 22 Tomah*) sırasıyla üçüncü, onuncu ve on ikinci ciltleri esas alınmıştır.

Elinizdeki kitapta yer alan öykü ve masallar Tolstoy'un yaşam ve yapıtlarının farklı dönemlerdeki yansımalarının bir seçkisidir.

Enes Taştan

TĪPĪ

I

Akşam saat yedide çayımı içtikten sonra, ismini artık hatırlayamadığım, fakat Novoçerkassk civarındaki Don Ordusu Toprağında bir yerde olduğunu hatırladığım menzil hanından¹ yola çıktım. Kürk ve battaniyeye sıkıca sarınıp Alyoşka'nın² yanına, kızağa yerleştiğimde hava çoktan kararmıştı. Hanın arkasındaki avluda hava ılık ve durgun gibiydi. Kar yağmıyordu, fakat başımızın üstünde tek bir yıldız da gözükmüyordu, ne var ki karşımızda göz alabildiğine uzanan bembeyaz karla örtülü ovaya kıyasla gökyüzü fevkalade alçak ve koyuydu sanki.

Aralarından birinin büyük kanatlarını ağır ağır döndürdüğü değirmenlerin karaltılarını geçip Kazak köyünden çıkar çıkmaz yolun adamakıllı zorlaştığını, karla kaplandığını fark ettim; rüzgâr sol tarafımdan daha şiddetli esmeye, atların kuyruklarını, yelelerini yana savurmaya, kızağın kaydıraklarıyla at toynaklarının dağıttığı karları inatla havaya kaldırıp uzaklara sürüklemeye başlamıştı. Çıngırağın sesi kesilmeye başlıyordu, yenimden giren soğuk hava akımıyla sırtımdan bir ürperti geçti ve hancının, gece boyunca yolu şaşırp soğuktan donmaktansa iyisi mi hiç yola çıkmamalı, öğüdü geldi aklıma.

---

1 Rusya'da eskiden yolcuların konakladığı, arabalarını değiştirdiği yer, konak. (ç.n.)

2 Aleksey isminin genellikle dostlar, tanıdıklar arasında kullanılan samimi biçimi. (ç.n.)

— Yolu kaybetmesek bari? —dedim arabacıya. Fakat cevap alamayınca, daha açık bir şekilde sordum:— Ne dersin arabacı, ilerideki hana ulaşır mıyız? Yolu kaybetmeyiz, değil mi?

— Tanrı bilir, —diye yanıtladı başını bana çevirmeden,— baksana, rüzgâr karları öyle savurmaya başladı ki, yolu görmek olanaksız. Yüce Tanrım!

— Deyiver bakayım, bizi hana kadar ulaştırmayı ümit ediyor musun? —diye yineledim sorumu.— Varır mıyız oraya?

— Varırız elbet, —dedi arabacı ve rüzgârdan duyamadığım bir şeyler daha söylemeye devam etti.

Geri dönmek istemiyordum, fakat bu Don Ordusu Toprağı gibi tamamıyla çorak bozkırda gece boyunca ayaz ve tipide yolu kaybetmek de hiç hoş gelmiyordu. Üstelik karanlıkta arabacıyı pek iyi göremesem de her nedense ondan pek hazzetmemiş, pek de güvenilir bulmamıştım onu. Ayaklarını yanında değil önünde toplamış, kızıağın tam ortasında oturuyordu, boyu epey uzundu, üşengeç bir sesi vardı, başında arabacılarınkine pek benzemeyen, sağa sola kayıp duran büyük bir şapka vardı; hem atları gerektiği gibi değil de tıpkı arabacı yerine oturmuş bir uşak gibi dizginleri iki eliyle tutarak sürüyordu ve asıl önemlisi, kulaklarını atkıyla örttüğü için bir sebepten ona güvenmiyordum. Hasılı, bu adamdan hazzetmemiştim, önümde dikilip duran o ciddi tavırlı, iki büklüm sırtı hiç de iyi şeyler vadetmiyordu.

— Bana kalırsa geri dönsek daha iyi, —dedi Alyoşka bana dönerek,— Yolu kaybedersek vay halimize!

— Yüce Tanrım! Baksana nasıl da esiyor! Yol filan görülüyor... Yüce Tanrım! —diye homurdanıyordu arabacı.

Daha çeyrek saat yol almamıştık ki, arabacı atları durdurdu, dizginleri Alyoşka'ya uzattı ve ayaklarını oturduğu yerden hantalca kurtarıp büyük çizmeleriyle karda katır kurtur sesler çıkararak yolu aramaya koyuldu.

— Ne o? Nereye? Yolu mu şaşırdık yoksa? —diye sordum ama arabacı bana cevap vermedi, yüzünü onu kırbaçlayan rüzgârdan öte tarafa çevirip kızaktan uzaklaştı.

Geri dönünce:

— Ee, buldun mu? —diye sordum tekrar.

Yolu şaşırması benim kabahatimmiş gibi sabırsızca ve sıkkın bir tavırla:

— Hayır, hiçbir şey yok, —dedi aniden ve ayaklarını yine ağır ağır kızağın önüne yerleştirdi, soğuktan donmuş tek parmak eldivenleriyle dizginleri topladı.

— Ne yapacağız şimdi? —diye sordum tekrar hareket edince.

— Ne yapalım! Tanrı nereyi gösterirse gideceğiz artık.

Besbelli boş bir arazideki bazen bir karış boydan fazla dağılan kar üzerinde, bazen de kırılğan, yalın buz tabakasında aynı kısa tırısla yol almaya başladık.

Hava soğuk olmasına rağmen yakama düşen kar çabucak eriyordu; tipi giderek şiddetleniyordu, yukarıdan seyrek kuru kar taneleri düşmeye başlamıştı.

Nereye gittiğimizi sadece Tanrı'nın bildiği açıktı, çeyrek saattir yol alıyorduk ama bir tane bile versta taşı³ görmemiştik.

— Ee, ne diyorsun, —diye tekrar sordum arabacıya,— hana varabilecek miyiz?

— Hangisine? Atları bırakırsak geri gideriz; kendileri götürürler, ama önümüzdekine biraz zor... kendimizi mahvederiz sadece.

— Eh, bırak geri dönelim madem, —dedim,— gerçekten...

— Yani geri mi dönüyoruz? —diye tekrarladı arabacı.

— Evet, evet, geri dön!

Arabacı dizginleri serbest bıraktı. Atlar daha gayretli koşmaya başladılar, ben geriye döndüğümüzü fark etmemiştim

---

3 Rusya'da yol kenarlarında üzerinde versta yazılı taşlar. Versta 1,06 km'ye eşit bir uzunluk ölçüsüdür. (ç.n.)

ama rüzgârın yönü değişmişti, biraz sonra karlar arasından değirmenler görüldü. Arabacı canlandı ve konuşmaya başladı.

— Geçenlerde arabacılar yine böyle bir tipide öbür handan dönüyorlarmış, –dedi,– ot yığınları arasında gecelemişler, sabaha ancak gelebilmişler. Bereket versin ot yığınlarına rastlamışlar, yoksa hepsi düpedüz donacakmış, ayaz varmış. İçlerinden birinin bacakları donmuş, üç hafta sonra da öldü.

— Gerçi şimdi soğuk değil, rüzgâr da kesildi biraz, –dedim,– Yola devam etsek mi?

— Hava ılık olmasına ılık da, tipi var. Şimdi geri döndüğümüz için daha kolay gibi gelir, lâkin tipi şiddetli. Sizin bileceğiniz iş, gerçi kulyer⁴ arabası olaydık gidilirdi; yoksa şakası olmaz, siz yolcular soğuktan donarsınız. Sonra vebalinizi nasıl öderiz?

II

Bu esnada peşimizden hızla bize yetişen birkaç troykanın⁵ çingirak sesi duyuldu.

— Kulyer çingirakları, –dedi benim arabacı,– her menzilde böyle bir tane bulunur.

Gerçekten de sesi rüzgârla birlikte apaçık işitilen önümüzdeki troykanın çingırağı olağanüstü güzellikteydi: muntazam, ötümlü, bas, bir parça da titreyen bir ses. Sonradan öğrendiğime göre bu avcı takımıymış, hepsi üç çingirak; ortada, hoş tıngırtılı dedikleri bir tane büyükle birlikte bir üçlü oluşturan iki tane küçük çingirak. Bu üçlünün ve titrek beşlinin havada yankılanan sesi ıssız, yabanıl bozkırda olağanüstü etkileyici ve tuhaf biçimde hoştu.

Üç troykadan en öndeki bizimle aynı hizaya geldiği sırada:

---

4 Kurye kelimesini yanlış telaffuz ediyor. (ç.n.)

5 Üç atın yan yana koşulduğu bir araba. (ç.n.)

— Pošta⁶ seğırtiyor, —dedi benim arabacı,— Yol nasıl? Geçilir mi dersin? —diye bağırdı arkadaki arabacılarından birine, fakat beriki cevap vermeyip yalnızca atlara bağırdı.

Posta kızağı bizi geçer geçmez, çingirakların sesi de hızla yitip gitti rüzgârda.

Benim arabacı utanmışa benziyordu.

— E biz de yola düşelim madem beyim! —dedi bana,— yoldan geçip gittiler, bıraktıkları izler tazedir şimdi.

Kabul ettim, yeniden rüzgârı karşımıza aldık ve derin kar boyunca ilerlemeye başladık. Kızakların bıraktığı izlerden sapmamak için yandan yolu gözlüyordum. İzler iki versta kadar açıkça fark ediliyordu; sonra yalnızca kızağın kaydıracağı altındaki pürüzler görüldü, çok geçmeden de bunların iz mi yoksa yalnızca yığılmış kar tabakası mı olduğunu kesinlikle seçemez oldum. Kızak kaydıraklarının altından kaybolan tekdüze izlere bakmaktan gözlerim yorulunca ben de ileriye bakmaya başladım. Üçüncü versta taşını da gördük ama dördüncüyü bir türlü bulamadık; önceki gibi hem rüzgâra karşı, hem de rüzgârı arkamıza alarak bir sağa, bir sola doğru gidiyorduk, sonunda öyle bir hal aldı ki, arabacı güya sağa saptığımızı, bense sola saptığımızı söylüyordum, Alyoşka ise büsbütün geri gittiğimize inandırmaya çalışıyordu bizi. Yine birkaç kez durakladık, arabacı yine koca ayaklarını kurtarıp aşağı indi, yolu aramaya koyuldu ama nafile. Ben de birkaç kez bana hayal meyal görünenin yol olup olmadığına bakmaya gittim, ama rüzgâra karşı güç bela altı adım kadar ilerleyebildim ve her yerin hep aynı beyaz kar tabakasıyla kaplandığına ikna oldum; artık kızağı bile göremediğimden yolu yalnızca hayalimde görüyordum. “Arabacı! Alyoşka,” diye bağırdım ama rüzgârın, sesimi ağzımdan kaptığı gibi bir anda benden uzaklara götürdüğünü hissediyordum. Kızağın olduğu yere doğru yürüdüm, kızak yoktu; sağa yürüdüm, yine yoktu. Gür, tiz hatta bir parça da umut-

6 Rusça posta (poçta) kelimesini yanlış (poşta) telaffuz ediyor. (ç.n.)

suz bir sesle “Arabacı!” diye bağırdığımda onun benden iki adım ötede olmasını utançla anımsarım hâlâ. Elinde kamçısı, başında da yana yatmış kocaman şapkasıyla kapkara figürü aniden dikiliverdi karşıma. Beni arabaya götürdü.

— Yine bereket versin hava ılık, –dedi,– ayaz olaydı başa bela!.. Tanrım!

— Saliver atları, bırak geri götürsünler, –dedim kızağa yerleşerek.– Geri götürürler mi? Ha arabacı, ne dersin?

— Götürürler elbet.

Dizginleri saliverdi, kamçıyla ortadaki atın bellemesine üç defa vurdu ve yine bir yerlere yola koyulduk. Yarım saat ilerliyorduk. Birdenbire karşımızda bana tanıdık gelen avcı çingırağının sesiyle iki ses daha duyuldu yine; ancak, bu kez karşı yönden geliyorlardı. Bunlar postayı teslim ettikten sonra arkaya bağladıkları yedek atlarıyla hana geri dönen biraz evvelki üç troykaydı. En önde kocaman atları ve avcı çingıraklarıyla kurye kızağı hızla ilerliyordu. Arabacı yerinde tek başına bir arabacı oturuyor, canlı bir şekilde bağırıp duruyordu. Ardında, boş kızakların ortasında ikişerli oturmuş arabacıların yüksek sesle, neşeyle konuştukları duyuluyordu. İçlerinden biri çubuğunu tüttürüyordu, bir anlığına parlayıp sönen bir kıvılcım yüzünün bir kısmını aydınlattı.

Onları böyle görünce yola devam etmekten korktuğum için utandım, benim arabacı da aynı hisse kapılmış olacak ki, hep bir ağızdan “Peşlerinden gidelim,” dedik.

III

Sondaki troyka henüz geçmemişken benim arabacı ace-mice kızağı döndürmeye başladı ve kızağın oklarını öndeki troykanın arkasında bağlı olan atlara bindirdi. Troykalar-dan birinin atları ürküp dizginleri kopardı ve yana fırladılar.

Arkadaki troykada oturan ve konuşmasından, duruşundan anladığım kadarıyla ihtiyar, kısa boylu bir arabacı kısık titrek sesiyle:

— Şu gözü görmez şaşibeş iblise bak! Adamın üstüne sürüyor mendebur! —diye sövmeye başladı ve çevik bir şekilde sıçrayıp kızaktan atladı, benim arabacıyı kaba, acımasızca azarlamayı sürdürerek atlarının peşi sıra koşmaya başladı.

Gelgelelim atlar teslim olmamıştı. Arabacı peşlerinden koştu ve bir anda atlar da arabacı da tipinin beyaz sisi içinde gözden kayboldular.

— Vasiliy! Buraya getir kula atı, öyle yakalanmaz, —dediği duyuldu.

İçlerinden oldukça uzun boylu bir arabacı kızaktan indi, konuşmadan kendi troykasını çözdü, paldımından tutarak atlardan birine bindi ve karları tepeleyerek rahvan yürüyüşle, aynı istikamette gözden kayboldu.

Biz de diğer iki troykayla, çingırağını çalarak yüksek tırısla önümüzde koşturan kurye kızağının peşinden yolu bilmeden koşturduk.

— Yakalayamaz elbet! —dedi benim arabacı atları yakalamaya koşan adama.— Diğer atlara uymadığına göre, at huy-suzun teki demektir, gittiği yerden... daha da dönmez artık.

Benim arabacı geri döndüğümüzden beri bana nazaran iyice neşelenmiş ve konuşkan olmuştu sanki; ben de uyumak istemediğimden, bundan istifade etmekte gecikmedim elbette. Ona memleketi neresidir, kimin nesidir gibi sorular sormaya başladım ve çok geçmeden hemşerim olduğunu öğrendim; Tulalıymış, Kirpiçnoye köyünde toprak kölesiymiş, toprakları azalmış, koleradan beri toprak buğday vermiyormuş artık, ailede iki erkek kardeşlermiş, üçüncü askere gitmiş, Noel'e kadar ekmek yetiremiyorlarmış da ek işlerle geçiniyorlarmış, küçük kardeşi evli olduğundan evin efendisi oymuş, kendisiyse dulmuş; köylerinden buraya her yıl arabacılık etmeye gelirlermiş topluca,

bizimki arabacılık yapmasa da, kardeşine destek olmak için postada çalışmış, burada yaşıyormuş, Tanrı'ya şükür yıllık yüz yirmi kâğıt ruble geliri varmış, bunun yüzünü ailesine gönderiyormuş, “Güzelce yaşanır burada,” diyordu, “fakat haberciler pek düzenbaz, buranın halkı da hep küfürbazdır.”

— Şu arabacı ne diye sövüp durdu ki? Hey Tanrım! Atları kasten mi kaçırdım sanki? Kime kötülük etmişim? Hem neden peşlerinden koşturdu ki? Kendileri çıkıp gelirdi; yoksa atlara eziyetten başka bir şey değil, hem kendi de kaybolur, —diye tekrarlıyordu inancı tam mujik.

— Şu karaltılar da nedir? —diye sordum önümüzdeki birkaç karaltıyı fark edince.

Birbiri ardına yol alan kocaman, hasırlarla kaplı, tekerlekli yük arabalarıyla aynı hizaya gelince:

— Yük kervanı. Yolculuğun hası budur işte! —diye konuşmayı sürdürdü arabacı,— Bak, bir tane adam göremezsin, hepsi uyuyor. Atları da işini bilir, akıllıdırlar, mümkün değil yoldan ayıramazsın. Bilmez değiliz ya, biz de yük arabasıyla giderdik, —diye ekledi.

Tepelerindeki hasırlarla, tekerlerine kadar karla kaplı, tamamıyla kendi başlarına hareket eden bu devasa yüklü arabaları izlemek gerçekten tuhaftı. Bizim çingiraklar yük kervanının yakınında çalınca yalnız öndeki yükte iki parmak karla kaplı hasır kısa bir süre aralandı ve bir anlığına bir şapka görüldü. Büyük alaca at boynunu uzatıp sırtını gererek büsbütün karla kaplı yolda ölçülü adımlarla ilerliyor, beyaza bürünmüş boyunduruğun altındaki tüylü başını yeknesak bir biçimde sallıyordu, bu atla aynı hizaya geldiğimizde karla kaplı kulaklarından birini dikti.

Konuşmadan bir yarım saat daha ilerledikten sonra arabacı yine bana döndü:

— Ee, ne dersin beyim, doğru gidiyor muyuz?

— Bilmem, —diye cevap verdim.

— Önceden esen rüzgâr malum, şimdiyse rüzgârı hepten arkamıza aldık. Yok, doğru gitmiyoruz, yine kaybettik yolu, —diye son derece sakın bir şekilde sözünü bağladı.

Pek korkak biri olduğu belliydi, buna rağmen sayımız arttığı, tek kılavuzumuz ve sorumlumuz da o olmadığından beri “Birlikte olacaksa ölüm de dert değil,” düşüncesiyle epey sakinleşmişti. Önde giden arabacının yanlışları üzerine, sanki bu işle zerre kadar ilgilenmiyormuş gibi soğukkanlı bir şekilde gözlem yapıyordu. Gerçekten öndeki troykanın bazen sağ, bazen de sol yanının görüldüğünü ben de fark etmiştim; hatta çok dar bir alanda daireler çizdiğimizi bile düşünüyordum. Bununla birlikte bozkırın her yerde dümdüz olmasına rağmen, öndeki troykanın bazen bayıra tırmandığını, yamaçta ilerlediğini veya tepeden indiğini sanmam gibi bu da bir yanılsama olabilirdi.

Bir süre daha yol aldıktan sonra seçebildiğim kadarıyla uzakta, tam ufukta hareket eden siyah geniş bir şerit gördüm; biraz sonraysa bu şeridin önüne geçtiğimiz yük kervanının ta kendisi olduğunu anladım. Yük arabalarının gıcırdayan tekerlerine aynı şekilde kar dolmuştu, hatta bazıları dönmüyordu bile; insanlar yine aynı şekilde hasırların altında uyuyor, öndeki alaca at aynı şekilde burun deliklerini şişire şişire yolu koklayıp kulaklarını dikiyordu.

— İşe bak, dolandık, dolandık da geldik yine aynı yük kervanına çattık! —dedi benim arabacı hoşnutsuz bir sesle.— Kulyer atları iyidir, böyle düşünmeden çeker durur; bütün gece böyle yol alırsak bizim atların hali nice olur.

Öksürüp boğazını temizledi.

— Bu yanlıştan geri dönelim beyim.

— Neden dönecekmişiz? Bir yerlere varırız elbet.

— Nereye varacağız? Artık bozkırda geçiririz geceyi. Nasıl da savuruyor... Yüce Tanrım!

Önümüzdeki arabacının artık besbelli yolu da istikameti de kaybetmesi, yolu hiç aramaması, neşeli neşeli bağırarak

yüksek tırısyla gitmeyi sürdürmesi beni şaşırtsa da onlardan geri kalmak istemiyordum.

— Peşlerinden sür, —dedim.

Arabacı yola koyuldu ama önceki gibi hevesli sürmüyordu, ondan sonra benimle de hiç konuşmadı.

IV

Tipi gittikçe şiddetleniyor, gökten kuru kar zerreleri yağıyordu; ayaz hafiften başlar gibiydi: Burnumla yanaklarım daha çok üşüyor, soğuk hava daha sık giriyordu kürkümün altına, sıkıca örtünmek lazımdı. Ara sıra kızak, üzerinden karların savrulduğu yalın buz tümseklerine çarparak takırdayıyordu. Yolu kaybetmemizin neticesi beni fevkalade ilgilenirse de geceleyin bir yerde konaklamadan neredeyse altı yüz versta yolculuk ettiğimden elimde olmadan gözlerimi kapayıp uyuklamaya başladım. Bir ara gözlerimi açtığımda, ilk anda görür gibi olduğum, bembeyaz ovayı aydınlatan parlak ışık beni hayrete düşürdü; ufuk epey genişlemiş, siyah alçak gökyüzü birdenbire kayboluvermişti, yağan karların beyaz, yatık çizgileri görünüyordu her yanda; öndeki troykaların siluetleri daha açık görülüyordu, yukarı baktığımda da bulutlar dağılmış gibi geldi, yalnızca yağan kar kaplıyordu gökyüzünü. Ben uyuklarken ay çıkmıştı ve soğuk, parlak ışığı dağınık bulutların, karın arasından yayılıyordu. Açıkça görebildiğim tek şey benim kızaklar, atlar, arabacı ve önümüzde giden üç troykaydı: İlki, arabacı yerinde hep aynı şekilde oturan ve atları tırısyla süren arabacının olduğu kurye kızağıydı; ikincisi, dizginleri salıverip kendilerine köylü paltosundan *rüzgâr perdeliği* yapmış iki kişinin oturduğu kızaktı ve o taraftan parıldayan kıvılcımlardan anlaşıldığı üzere durmadan çubuk tüttürüyorlardı; üçüncü kızaktaysa görünürde kimse yoktu ve arabacı büyük ihtimalle kızağın ortasında uyuyor-

du. Ben uyandığımda öndeki arabacı arada bir atları durduruyor, yol aramaya koyuluyordu. Tam durduğumuz sırada rüzgârın uluması gittikçe şiddetlenmeye, havada uçuşan kârın hayret verici bolluğu daha açıkça görülmeye başladı. Tipiyle örtülen ay ışığında arabacının elindeki kamçının sapıyla önündeki karları yoklayışını, parlak sisin içinde bir öteye bir beriye hareket edişini, tekrar kızağa yaklaşıp yandan kızağın önüne sıçrayan küçük karaltısını görebiliyordum; rüzgârın yeknesak ıslığı arasında maharetli, gür haykırışı ve çingirakların çınlaması tekrar duyuluyordu. En ön kızaktaki arabacı yol ya da ot yığını izleri aramak için kızaktan inerken, ikinci kızaktaki arabacılardan birinin öndekine her defasında kendinden emin bir şekilde bağırarak gür sesi yankılanıyordu:

“Hey İğnaşka!⁷ Fazla sola saptınız, rüzgârı arkana al, daha sağa git.” Veya, “Ne diye aval aval dönüp duruyorsun? Karlara bakarak, nasıl yağıyorsa öyle git, yolu bulursun.” Veya, “Sağa, sağa dönsene birader! Bak bir karaltı var, versta taşı olmasın?” Veya, “Neden yoldan saparsın ki? Neden? Alacayı çöz de önden salıver, hemen yolu bulduruverir sana. Mesele de hallolur!”

Akıl hocası, bağlı koşum takımını açmak veya karda yürüyüp yol aramak şöyle dursun, başını bile köylü paltosundan dışarı çıkarmıyordu; öndeki İğnaşka, ne zaman nereye gideceğini biliyorsa varsın en önde kendi gitsin diye berikinin tavsiyelerinden birine çıkışınca, akıl hocası da kurye kızağında olsa öne geçip şıp diye yolu bulacağını söyledi.

— Tipide bizim atlar önden gitmez! –diye bağırdı,– O atlardan değil bunlar.

— İşine bak öyleyse, –diye cevap verdi İğnaşka atlara neşeyle ıslık çalarak.

Akıl hocasıyla aynı kızaktaki başka bir arabacı İğnaşka’ya hiç laf etmiyor, bu işe hiç bulaşmıyordu; oysa he-

7 İğnat isminin genellikle dostlar, tanıdıklar arasında kullanılan samimi biçimi. (ç.n.)

nüz uyumamıştı, bunu da sönmemiş çubuğundan ve durakladığımız sırada ardı arkası kesilmeyen ölçülü konuşmasını duyduğumda anladım. Bir hikâye anlatıyordu. Bir defasında, tam İğnaşka altıncı veya yedinci kez durduğunda, yolculuktan aldığı hazzı böldüğü için besbelli canı sıkıldı ve İğnaşka'ya bağırdı:

— Niye durdun yine? Yolu bulacak sanki! Tipi nedir bilmez misin? Haritacı da gelse yine bulamaz yolu. Atlar nereye çekerse oraya gidersin. Ölesiye kadar donmayız herhalde... Sür bakalım!

— Amma yaptın! Poştacının⁸ teki geçen sene donarak can verdiydi ya! —dedi benim arabacı.

Üçüncü troykadaki arabacı bunca zamandır uyanmamıştı. Yalnız bir defa, durduğumuz sırada akıl hocası bağırdı:

— Filipp! Hey, Filipp! —cevap alamayınca devam etti:— Soğuktan donmuş olmasın sakın? Bakıversene İğnaşka.

Her şeye yetişen İğnaşka kızağa yaklaşıp uyuyan adamı sarsmaya başladı.

— Bir yarımliğin adamı soktuğu hale bak! Soğuktan donduysan söyle! —diyordu adamı sarsarken.

Uyuyan adam bir şeyler homurdanıp bir küfür savurdu.

— Yaşıyormuş kardeşler! —dedi İğnaşka ve tekrar öne koştı; yeniden yola koyulduk, fakat bu kez öyle süratliydik ki, benim troykaya koşulu, sürekli kuyruğundan kamçılanan doru at birkaç kez acemi bir dörtnala kalkıştı.

V

Dizginleri koparmış atların peşindeki ihtiyar arabacı ile Vasiliy, bize gece yarısı sularında yetiştiler zannederim. Atları yakalamış ve bizi bulup yetişmişlerdi, fakat bu karan-

---

8 Rusça postacı (poçtalyon) kelimesini yanlış (poštalyon) telaffuz ediyor. (ç.n.)

lık, göz açtırmaz tipide, çorak bozkırın ortasında bunu nasıl becerdiklerine asla akıl erdiremedim. İhtiyar dirseklerini ve ayaklarını sallaya sallaya ortadaki ata binmiş tırıs la gidiyordu (diğer iki at hamuda bağılydı, tipide atları bırakmak olmaz). Bizimle aynı hizaya gelince yine benim arabacıya sövmeye başladı:

— Şaşı iblis! Seni sahiden de...

İkinci kıza ktaki hikâyeci:

— Hey Mitriç dayı, —diye bağırdı,— Sağ mısın hâlâ? Bizim kıza ğa gelsene.

Fakat ihtiyar ona cevap vermeyip sövmeyi sürdürdü. Sövmenin kâfi olduğuna kanaat getirince ikinci kıza ğa yaklaştı.

— Hepsini yakaladın mı?

— Yok bir de yakalamasaydım!

İhtiyar tırıs la giderken göğsü de ğecek kadar atın sırtına uzanmıştı, sonra yere sıçrayıverdi, hiç duraksamadan kıza ğın peşinden koş up bacaklarını kıza ğın kenarından aşırarak küçük vücudunu arabanın içine attı. Uzun boylu Vasiliy, önceki gibi hiç konuşmadan öndeki kıza ğa oturdu ve İğnaşka'yla beraber yolu aramaya koyuldular.

— Amma da küfürbaz... Hey Tanrım! —diye mırıldandı benim arabacı.

Bundan sonra bu beyaz çöl boyunca, tipinin so ğuk, berrak ve titrek aydınlığında dur durak bilmeden epeyce ilerledik. Gözlerimi açıyorum, yine karla kaplı o hantal şap kayla arabacının sırtı karşımda dikiliyor; rüzgârın ölçülü biçimde yana savurduğu ortadaki siyah yeleli atın başı, gergin kayışlı dizginlerin arasındaki aynı alçak boyundurukta hep aynı mesafede sallanıp duruyor; kısa bağı kuyru ğu ve falakasıyla ara sıra kıza ğın önüne çarpan sağ yana koşulu doru at, arabacının omzu üzerinden görölüyor. Aşa ğı bakıyorum, kıza ğın demirleri yine aynı kuru karları eziyor ve rüzgâr, inatla her şeyi önüne katıp bir yana

götürüyor. Öndeki troykalar karşımızda hep aynı mesafede koşturuyor, sağda solda ne varsa beyaza bürünüyor ve hayal meyal görünüyor. Gözlerim boşuna yeni bir şeyler arıyor: Ne bir versta taşı var, ne bir ot yığını, ne de bir çit... hiçbir şey görünmüyor. Etrafta ne varsa bembeyaz, bembeyaz ve hareketli: Ufuk bazen kavuşulmaz bir uzaklıktaymış gibi, bazen de her taraftan iki adım mesafedeymiş gibi; bazen bembeyaz, yüksek bir duvar birden sağdan yükseliyor ve kızak boyunca uzayıp gidiyor, bazen de daha uzaklara gidip tekrar kaybolmak için ön tarafta aniden gözden kayboluyor ve yine beliriveriyor. Yukarı baksam ilk anda hava aydınlık görünüyor, sanırsın sisin arasından yıldızları görüyorsun; fakat yıldızlar gitgide yükselip gözden uzaklaşıyorlar, gördüğüm tek şey gözümün kenarından yüzüme ve kürkün yakasına düşen kar taneleri; gökyüzü her yerde eşit derecede aydınlık, eşit derecede beyaz, renksiz, tekdüze ve sürekli bir devinim içinde. Rüzgâr sanki yön değiştiriyor: Bazen karşıdan eserek gözlere kar dolduruyor, bazen kürkün yakasını yan taraftan hiddetle başıma savuruyor ve alaylı bir tavırla yüzüme çarpıyor, bazen de arkadaki bir oyuktan uğulduyor. Toynakların ve kızak demirlerinin kar boyunca dinmek bilmeyen, zayıf çatırtısı ve engin kar boyunca ilerlediğimizde çingirakların donuk tıngırtısı duyuluyor. Yalnız ara sıra, buz tutmuş yalın tümsek boyunca rüzgâra karşı ilerlediğimizde İgnat'ın zinde ıslığı ve çingırağının titrek beşlisiyle yankılanan ezgili çınlaması kulağımıza kadar geliyor ki, bu sesler çölün kederli halini aniden ferahlık vererek dağıtıyor; sonra da ister istemez hayalimde canlandırdığım, tahammül edilmez bir doğrulukla çalan o aynı ezgi yeniden başlıyor. Ayağımın biri üşümeye başladı, daha iyi örtünmek maksadıyla arkamı dönünce yakama ve şapkama yağmış kar boynumdan içeri kaçtı ve irkilmeme neden oldu; yine de kışlık kürk genel olarak sıcak tutuyordu, birden bir uyku bastırıvermişti.

VI

Anılarla varsayımlar hayalimde artan bir hızla birbirinin yerini alıyordu.

“İkinci kızaktan sürekli bağırان akıl hocası nasıl bir mujik acaba? Galiba kızıl saçlı, tıknaz, kısa bacaklı,” diye düşünüyordum, “bizim yaşlı büfeci Fyodor Filippiç gibi biri.” Ve birden büyük evimizin merdivenini ve uşaklardan beş kişiyi, havlulara sarılı piyanoyu ek binadan ağır adımlarla taşıırken görüyorum; sırtında kolları sıvanmış kaba pamuklu redingotuyla Fyodor Filippiç’i görüyorum, elinde bir pedal, öne koşturuyor, kapı sürgüsünü açıyor, şurada bir mandalı çekiyor, buradan iteliyor, ayak altında dolaşıp insanlara engel oluyor ve kaygılı bir sesle durmadan bağırıyor:

— Öndekiler hey, öndekiler, kendine doğru çek! Ha, şöyle, kuyruğu yukarı doğru, yukarı, yukarı, kapıdan sok! Ha, şöyle.

Korkuluklara sıkışmış, zorlandığı için yüzü gözü kızarmış bahçıvan piyanonun bir köşesinden olanca gücüyle destekleyerek:

— E siz de mazur görün Fyodor Filippiç! Yalnız biz varız, —diyor ürkek bir şekilde.

Gelgelelim Fyodor Filippiç hiç durmuyor.

“Bu ne şimdi?” diye fikir yürütüyorum, “Ortak iş için faydalı, gerekli biri olduğunu mu düşünüyor, yoksa Tanrı’nın ona bahşettiği kendinden emin, ikna edici güzel konuşma yeteneğini zevkle, müsrifçe kullandığına mı seviyor sadece? Böyle olsa gerek.” Ve her nedense bir gölet ve diz boyu suda balık ağı çeken yorgun uşakları görüyorum, yine Fyodor Filippiç, elinde delikli kovasıyla önüne gelene bağırıp çağırarak kıyı boyunca koşturuyor; yalnızca ara sıra altın renkli havuz balıklarını eliyle tutarak bulanık suyu döküp temizini almak için suya yaklaşıyor. İşte temmuz ayında bir öğle vakti. Bahçenin taze biçilmiş çimlerinde, güneşin

kızgın dikey ışıkları altında bir yere doğru yürüyorum. Henüz çok gencim, bende bir şeyler eksik sanki, bir şey istiyor canım. Gölete doğru, yaban gülü tarhıyla iki yanı akağaçlı yol arasındaki en sevdiğim yere gidiyor ve uyumak için uzanıyorum. Yattığım yerden yaban güllerinin kırmızı dikenli gövdeleri arasından kurumuş kara toprak parçacıklarına ve göletin ışıldayan parlak mavi yansımasına bakarken hissettiğim duyguyu hatırlıyorum. Bu saf bir kendini beğenmişliğin ve hüznün duygusuydu bir nevi. Etrafımı çevreleyen her şey o kadar güzeldi ve bu güzellik öyle bir güçle bana tesir etmişti ki, ben de zaten güzelmışim gibi geliyordu, üzüntü veren tek şeyse kimsenin bana hayranlık duymamasıydı. Hava sıcak. Sakinleşeyim diye uyumaya çabalıyorum fakat sinekler, tahammül edilmez sinekler burada da rahat bırakmıyor beni, etrafımda toplanmaya başlıyor ve meyve çekirdeği misali inatla, sanki ağır ağır alnımdan ellerime sıçrayıp duruyorlar. Yakınımdaki arılar tam kızgın güneşin altında vızıldıyor; sarı kanatlı kelebekler bitkin halde bir ottan diğerine uçuşuyor. Yukarı bakıyorum: Gözlerim sızlıyor; güneş, dallarıyla yüksekten fakat tepemde usulca sallanan lüle lüle akağacın ışıltılı yaprakları arasından muazzam parıldıyor ve hava daha da sıcakmış gibi geliyor. Yüzümü mendille kapatıyorum; nefes almak zorlaşıyor, sinekler terleyen ellerime yapışıyor sanki. Yaban gülünün en kesif yerinde serçeler beliriyor. İçlerinden biri benden bir arşın ötedeki toprağa sıçradı, toprağı iki üç defa kuvvetle gagalamış gibi yaptı, dalları hışırdatarak neşeyle cıvıldadı ve uçup gitti çiçek tarhından; bir başkası daha atlayıp indi toprağa, kuyruğunu salladı, etrafına bakındı ve cıvıldayarak, tıpkı bir ok gibi ilkinin peşinden uçup gitti. Gölette tokacın ıslak çamaşırlara vuruşu işitiliyor; takırtılar aşağı kesimde ama her nasılsa gölet boyunca duyuluyor ve ortalığa yayılıyor. Yüzen insanların gülüşmeleri, konuşmaları ve su sıçrattıkları duyuluyor. Rüzgârın şiddetli esintisi benden daha ötedeki akağaçların

tepesini hışırdattı, işte şuracıktaki otları kımıldattığını duyuyorum, şuradaki yaban gülü tarhının yaprakları sallanıp dallarının arasına karıştı; işte serin bir esinti mendilimin bir köşesini kaldırıp terli yüzümü gıdıklayarak bana kadar ulaştı. Bir sinek mendilin aralığından girip nemli ağzımın etrafında ürkekçe çırpınmaya başladı. Uzandığım yerde kuru bir dal sırtıma batıyor. Yok, burada yatılmıyor: Yüzmeye gideyim. Fakat işte tam tarhın çevresinde telaşlı adımlarla ürkek bir kadın sesi duyuyorum:

— Yüce Tanrım! Vah başımıza gelenler! Ortada erkek de kalmamış!

Güneşlik tarafa koşarak:

— Ne oldu, ne var? —diye soruyorum yanımdan oflayarak koşup geçen hizmetçi kadına. Kadın dönüp bakıyor sadece, ellerini sallıyor ve koşmaya devam ediyor. Ve işte yüz beş yaşındaki ihtiyar Matryona, başından kayan başörtüsünü eliyle tutuyor, ipek çoraplı bir ayağını sendeleyip sürüyerek gölete doğru koşuyor. El ele tutuşmuş iki kız koşuyor, bunlardan birinin kendir eteğinden tutmuş on yaşındaki bir erkek çocuğu, babasının redingotunu giymiş peşleri sıra geliyor aceleyle.

— Ne oldu? —diye soruyorum oradakilere.

— Köylü boğulmuş.

— Nerede?

— Gölette.

— Hangi köylü? Bizimkilerden mi?

— Yok, yabancı.

Koca çizmelerini biçilmiş çimde sürüyen arabacı İvan ve güçlkle nefes alan şişman kâhya Yakov gölete koşuyorlar, ben de peşlerinden koşuyorum.

Bana: “İşte atıver de sudan çıkar köylüyü, kurtar onu da herkes sana hayran kalsın,” diyen hissi hatırlıyorum ki, ben de tam bunu istiyorum.

— Hani nerede, nerede? —diye soruyorum kıyıya toplanmış hizmetçi kalabalığına.

— İşte şurada, girdabın tam içinde, karşı kıyı tarafında, neredeyse hamamın önünde, —diyor çamaşırcı kadın ıslak çamaşırı sıırığa asarak.

Adamın suya battığını görüyorum; hah işte tekrar görünüyor, sonra yine kayboluyor, bir defa daha göründü ve aniden bağıyor, “Boğuluyorum!” Yine suya battı, su karcıkları belirdi sadece. Burada köylünün boğulduğunu görüyorum. Bağıyorum: “Efendiler, köylü boğuluyor!”

Ve çamaşırcı kadın sıırığı omzuna yüklenip salına salına patika yoldan giderek göletten uzaklaşıyor.

— Şu felakete bakın, —diyor kâhya İvan Yakov umutsuz bir sesle,— yerel mahkemeden çekeceğimiz var! Yakayı kurtaramayız artık.

Mujiğin teki; kıyının önünde toplanmış köylü kadın, çocuk, ihtiyar adamlardan oluşan kalabalıktan tırpanıyla yol açıp geçiyor ve tırpanını kuru bir söğüt dalına asıp yavaşça ayakkabısını çıkarıyor.

— Hani nerede, nerede boğuldu adam? —diye boyuna soruyorum suya atılıp sıra dışı bir şey yapma arzusuyla.

Esen rüzgârın ara sıra kıpırdattığı durgun su yüzeyini gösteriyorlar bana. Adamın nasıl olup da boğulduğunu anlamıyorum; altın rengi öğlen güneşiyle parıldayan su, adamın tepesinde yine hep durgun, güzel, kayıtsız bir halde duruyor ve bana öyle geliyor ki, yapabileceğim hiçbir şey yok, kimsede hayranlık uyandıramam, üstelik yüzmek de pek kötüdür; oysa mujik gömleğini çıkarıyor ve işte suya atılıyor. Herkes umutla ve donakalmış bir halde bu adama bakıyor; fakat omzuna kadar suya giren mujik yavaşça geri dönüyor ve gömleğini giyiyor: Yüzme bilmiyormuş.

Ahali sükün ediyor, kalabalık gittikçe büyüyor, köylü kadınlar birbirlerine sarılıyor; ancak kimse yardıma yanaşmıyor. Yeni gelenler tavsiyeler veriyor, ah vah ediyor, yüz-

lerinden korku ve umutsuzluk okunuyor; önceden toplanmış olanlar arasında bazıları ayakta durmaktan yorulmuş, çimlere oturuyorlar, bazıları da evlerine dönüyor. Yaşlı kadın Matryona, kızına fırının kapağını kapatıp kapatmadığını soruyor; babasının redingotunu giymiş çocuk azimle küçük taşları suya fırlatıyor.

İşte Fyodor Filippiç'in köpeği Trezorka, ev yönünden havlaya havlaya ve şaşkınlıkla arkasına bakınarak tepeden aşağı koşuyor; hah işte Fyodor Filippiç'in kendisi de tepeden aşağı koşarak ve bir şeyler bağırıp çağırarak yaban gülü tarhının ötesinden arziendam ediyor.

— Niye duruyorsunuz? —diye bağırıyor koşarken redingotunu çıkararak.— Adam boğulmuş, bunlar da öylece duruyor! İpi ver!

Fyodor Filippiç, yardıma gelmiş kapıcının omzuna bir eliyle tutunmuş halde, sol ayağının ucuyla sağ ayağındaki pabucun ökçesine basarken herkes umut ve korkuyla bakıyor ona.

— İşte şurada, kalabalığın durduğu yerde, söğüdün biraz sağında Fyodor Filippiç, orada işte, —diyor birisi ona.

— Biliyorum! —diye cevap veriyor Fyodor Filippiç ve herhalde kadınların bulunduğu kalabalıktaki utanma belirtilerine cevaben kaşlarını çatıp gömleğini ve haçını çıkarıyor, bunları karşısında yaltaklanır bir tavırla duran bahçıvan çocuğa uzatıyor ve biçilmiş çimde dinç adımlar atarak gölete yaklaşıyor.

Trezorka sahibinin hareketlerindeki bu çabukluğun sebebine şaşırmış halde kalabalığın çevresinde durup ağzını şapırdatarak kıyı yakınındaki birkaç otu yedikten sonra sahibine sorar gibi bakıyor ve aniden neşeli, keskin, tiz bir ses çıkarıp sahibisiyle birlikte suya atlıyor. İlk anda ta bize kadar gelen sudaki köpükler ve su zerrelerinden başka bir şey görülüyor; işte Fyodor Filippiç kollarını zarifçe cırparak ve beyaz sırtı muntazam bir şekilde suda batıp çı-

karak öteki kıyıya epey bir sajen⁹ mesafeyi hızlıca yüzüyor. Ağzına su dolan Trezorka ise alelacele geri dönüyor, kalabalığın çevresinde silkeleniyor ve kıyıda sırt üstü yatıp kurulanıyor. Fyodor Filippiç öteki kıyıya yüzerek yaklaştığı sırada, aynı anda iki arabacı, ellerinde sopaya sarılmış bir ağla söğüde doğru koşarak geliyorlar. Fyodor Filippiç bir sebepten kollarını havaya kaldırıyor, her defasında ağzındaki suyu boşaltıp saçlarını güzelce silkeleyerek ve dört bir yandan yağın sorulara cevap vermeyerek bir, iki, üç defa suya dalıyor. Nihayet kıyıya çıkıyor ve gördüğüm kadarıyla, yalnızca ağın serilmesiyle ilgili emirler veriyor. Ağ çekiyorlar ama balığın içinde çırpınan ufak birkaç havuz balığından başka hiçbir şey yok. Ağ ikinci defa serdikleri sırada karşı tarafa geçiyorum.

Fyodor Filippiç'in emreden sesi, ıslak ipin sudaki şıptırtısı ve korku dolu iç geçirmeler işitiliyor yalnızca. Sağ köşeye bağlı ıslak ip daha çok otla kaplanıyor, iyice çıkıyor sudan.

— Şimdi birlikte çekin, hep beraber, tek seferde! —diye bağıyor Fyodor Filippiç. Suda ıslanmış ağın sopaları¹⁰ belirliyor.

— Bir şey var, ağır ağır geliyor kardeşler, —diyor bir ses.

İşte içinde iki üç havuz balığının çırpındığı ağın iki ucu otları ıslatıp ezerek kıyıya çıkarılıyor. Ve işte bulanık suyun kımıldayan ince tabakası arasından beyaz bir şey belirliyor gerdirilmiş ağda. Bir ölüm sessizliğinin arasında yavaşça, fakat şaşılacak kadar iyi işitilen korkulu bir iç geçirme hızla yayılıyor kalabalıkta.

Fyodor Filippiç'in:

— Çekin, hep birlikte, kuru yere çekin! —diyen kararlı sesi duyuluyor ve suda boğulmuş adamı löşleklerle dulavratotlarının biçilmiş saplari üzerinden sürükleyerek söğüde doğru götürüyorlar.

9 2,13 metreye karşılık gelen bir uzunluk ölçüsü. (ç.n.)

10 İki yanına tutturulmuş sopalarla çekilen bir tür ağdan söz ediliyor. (ç.n.)

İşte benim iyi kalpli yaşlı halamı ipek elbisesiyle görüyorum, ölümün bu elbette kendince sıradan ama korkunç tablosuyla hiç de uyuşmayan leylak rengi saçaklı şemsiyesiyle o an ağlamaya hazır çehresini görüyorum. Burada arnika¹¹ bitkisini kullanacak bir durum olmadığından bu çehrede beliren hayal kırıklığını hatırlıyorum ve bana olan sevgisinin saf bencilliğiyle, “Gidelim dostum. Ah ne korkunç! Bir de yıkanmaya, yüzmeye yalnız başına gidersin,” dediğinde hissettiğim ıstıraplı, acı veren duyguyu.

Güneşin ayaklar altında dağılan kuru toprağı pırıl pırıl ve yakıcı bir şekilde kavuruşunu ve göletin yansımasındaki kıpırdayışını, kocaman sazanların kıyının yakınında çırpınışlarını, orta yerde balık sürülerinin göletin durgunluğunu bozuşunu, suyu karıştırıp sağa sola sıçratarak sazlıklardan göletin ortasına yüzen ördeklerin tepesindeki atmacanın yüksekte döne döne uçuşunu, kıvrımlı beyaz fırtına bulutlarının ufukta bir araya gelişlerini, balık ağıyla kıyının yakınına çekilmiş çamurun ağır ağır dağılışını ve su bendinden geçtiğim sırada tokacın gölet boyunca yayılan takırtısını işittiğimi hatırlıyorum.

Ancak bu tokaç öyle ses çıkarıyor ki, sanki iki tokaç birlikte üçlü bir ses çıkarıyor ve bu ses bana acı veriyor, canımı sıkıyor, üstelik tokacın çingirak olduğunu da biliyorum ve Fyodor Filippiç bu sesi bastırmayacak. Ve bu tokaç –bir menegene gibi– üşüyen bacağımı sıkıştırıyor... uykuya dalıyorum.

Beni uykumdan uyandıran, öyle zannediyorum ki, rüzgâr gibi ilerleyişimiz ve iki kişinin hemen yanımdaki konuşmalarıydı.

— Baksana İgnat! Hey İgnat! –diyor benim arabacının sesi,– benim yolcuyu sen aliver, nasıl olsa gideceksin oraya, beni de yok yere koşturma! Aliver yolcuyu!

Yanı başımdaki İgnat’ın sesi cevap veriyor:

11 Öküzgözü adıyla bilinen, ayçiçeği ailesinden sarı veya turuncu çiçekli bir bitki, aynı zamanda bu bitkiden elde edilen ilacın adı. (ç.n.)

— Yolcuyu almasına alırım da bana yararı ne olacak? Var mısın bir şişesine?

— Bir şişeymiş!.. Yarım şişe ancak olur.

— Yarım şişeymiş, şuna bak! —diye bağırıyor başka bir ses.— Yarım şişeye atlara eziyet edecek!

Gözlerimi açıyorum. Yine o yalpalayan tahammül edilmez karları görür gibiyim, yine aynı arabacılar ve atlar, fakat yanımızda birtakım kızaklar da görüyorum. Benim arabacı İgnat'a yetişmiş ve epey bir süredir yan yana gidiyoruz. Diğer kızaktakiler, bir şişeden azı kurtarmaz deseler de İgnat aniden durduruyor troykayı.

— Yükle, öyle olsun madem, talihin varmış. Yarın geldik mi alırım yarım şişeyi. Yükün çok mu yoksa?

Benim arabacı ona pek yakışmayan bir çeviklikle sıçrayıp yere atlıyor, beni eğilerek selamlıyor ve İgnat'ın troykasına geçmemi rica ediyor. Ben buna dünden razıyım; fakat bizim inancı tam mujik öyle memnun ki, besbelli minnettarlığını ve sevincini birine göstermek istiyor: Bana, Alyoşka'ya ve İgnaşka'ya eğilerek selam veriyor, teşekkür ediyor.

— Eh, buna da çok şükür! Bu nasıl iştir yüce Tanrım! Yarım gecedir yol alıyoruz da nereye gittiğimizi bilmiyoruz. Sizi oraya ulaştırır aziz-beyim, benim atlar da hepten yoruldu.

Ve mujik artan bir şevkle eşyaları indiriyor.

Eşyaları taşırlarken, beni kuvvetle sürükleyen arkama aldığım rüzgârla ikinci kızağa yaklaştım. Köylü paltosu, rüzgârdan iki arabacının başını örtmüştü ki, kızak özellikle bu tarafından bir karış karla kaplanmıştı; köylü paltosunun ardında araba sessiz ve rahattı. İhtiyar yine ayaklarını uzatmış vaziyette yatıyor, hikâyeci de hikâyesini anlatmaya devam ediyordu: “Tam da bu esnada, işte general, kralın adına zindana yani Mariya'ya gelince, o zaman da Mariya ona şöyle der: General! Ben sana yaramam, seni sevemem, anlayacağın bana yâr olamazsın; oysa benim yârım prensin ta kendisidir...”

— Tam da bu esnada... —diye devam ediyordu ki beni görünce bir anlığına durdu ve çubuğundaki ateşi körüklemeye başladı.

— Buyurun beyim, hikâye dinlemeye mi geldiniz? —dedi bir başkası, bu adama akıl hocası diyordum.

— Sizin burası pek güzel, şen şakrakmış doğrusu! —dedim.

— Ne yaparsın! İşte can sıkıntısından, hiç olmazsa düşünmekten alıkoyuyor.

— Ee, şimdi nerede olduğumuzu bilmiyor musunuz?

Öyle zannediyorum ki, bu soru arabacıların hoşuna gitmemiştir.

— Nerede olduğumuzu kim bilecek ki? Belki de iyice Kalmukların bölgesine girdik, —diye yanıtladı akıl hocası.

— Ne yapacağız peki? —diye sordum.

— Ne yapabiliriz ki? Gidiyoruz işte, bakarsın bir yere varırız, —diye cevap verdi hoşnutsuz bir ses tonuyla.

— E, ya bir yere varamazsak, atlar karda kalır, o zaman ne olacak?

— Ne olacak! Hiçbir şey.

— Soğuktan donmak da var.

— Belli ki bu da mümkün, şimdi ot yığınları da görülmediğinden hepten Kalmukların bölgesine girdik demektir. En önemlisi yağın kara bakmak lazım.

— Hiç soğukta donmaktan korkar mısın beyim? —diye sordu ihtiyar titrek sesiyle.

İhtiyar güya benimle alay ediyordu ama iliklerine kadar üşüdüğü de belliydi.

— Evet, adamakıllı üşütmeye başladı, —dedim.

— Eh beyim, sen de! Benim gibi yapsan: Şöyle arada bir koşuversen ısınırısın.

— Kızağın peşinden koştuğun zaman yapacağın ilk iş, —dedi akıl hocası.

VII

Öndeki kızaktan:

— Buyurun hazırdır! —diye bağırdı bana Alyoşka.

Tipi öylesine şiddetliydi ki, öne doğru büsbütün eğilerek ve her iki elimle kaputumun eteklerinden tuta tuta, rüzgârın ayaklarının altından alıp götürdüğü yalpalayan kar boyunca beni kızığımından ayıran o birkaç adımı güçlkle yürüyebildim. Evvelki arabacım boş kızığın ortasında dizüstü oturuyordu, fakat beni görünce kocaman şapkasını çıkardı —üstelik rüzgâr olanca şiddetiyle saçlarını havaya kaldırmıştı— ve votka için bahşiş istedi. Benden bir şey beklemediğinden olacak, isteğini geri çevirmeme hiç canı sıkılmadı. Yine de teşekkür edip şapkasını başına geçirdi ve bana: “Eh, beyim, Tanrı da size bahşetsin...” diyerek dizginlere asıldı, dilini şaklatıp bizden uzaklaştı. İğnaşka bundan sonra sırtını iyice dikleştirdi ve atlara bağırdı. Durduğumuz esnada daha aşikâr duyulan rüzgârın uluması, yerini toynakların karlar üzerindeki katır kutur seslerine, bağırtılara ve çingirak seslerine bıraktı yeniden.

Kızak değişiminden sonraki çeyrek saat boyunca uyumamıştım ve yeni arabacıyla atların karaltılarını izleyerek oyalanıyordum. İğnaşka yerinde cesurca oturuyordu, durmadan yerinde sığıyor, ilmeğinden tuttuğu kamçıyı atlara sallıyor, bağırp çağırıyor, ayaklarını birbirine vuruyor, öne doğru eğilerek ortadaki atın sürekli sağa kayan paldımını düzeltiyordu. Uzun boylu değildi ama görünüşe göre sağlam yapıydı. Kısa kürklü ceketinin üzerine yakaları neredeyse açık, kuşaksız köylü paltosu giymiş, boynu hepten çıplak kalmıştı, çizmeleri keçeden değil, deridendi; sürekli çıkarıp düzelttiği şapkası küçüktü. Kulaklarını yalnızca saçları örtüyordu. Bütün hareketlerinde canlılıktan başka, öyle zannediyorum ki, içindeki bu canlılığı harekete geçirme isteği de göze çarpıyordu. Gelgelelim biz yol aldıkça, kendine gitgide daha sık çekidüzen vererek arabacı yerinde sığıyor,

bir ayağını diğerine vuruyordu ve benimle, Alyoşka'yla konuşmaya uğraşıyordu: Moralinin bozulmasından korkuyormuş gibi geldi bana. Korkusu boşuna değildi: Atlar çevik olsa da yol her adımda gittikçe zorlaşıyordu ve atların zoraki koştukları belliydi: Artık kamçılarla mak lazımdı ve ortadaki çevik, kocaman, kaba tüylü at iki üç defa tökezledi ama aynı anda ürkererek ileri doğru atıldı ve kaba tüylü başını neredeyse çingırağa kadar yukarı attı. Gayriihtiyari izlediğim sağ tarafa koşulu at, tarla tarafından çarpıp sallanan uzun kayışlı püsküllü paldımıyla birlikte koşum takımlarını görünür bir şekilde düşürüyor, kamçı istiyordu, fakat çevik, hatta şevkli bir atın alışkanlığıyla, kendi zayıflığına âdeta öfkelenmiş gibi dizginlerin gevşek bırakılmasını isteyerek başını öfkeyle aşağı yukarı sallıyordu. Tipinin ve ayazın boyuna şiddetlendiğini, atların güçten düştüğünü, yolun daha da kötüleştiğini görmek gerçekten de korku veriyordu; nerede olduğumuza, nereye gideceğimize, değil bir menzil hanına, herhangi bir barınağa ulaşıp ulaşamayacağımıza dair en ufak bir fikrimiz yoktu; çingırak öyle serbest ve neşeli bir şekilde çınılıyordu, İgnatka da öylesine canlı ve güzel bağıırıyordu ki, –bunu işitmek gülünç ve tuhaftı– sanırsın zemheri ayında güneşli bir öğlen vakti köy yolundan bayrama gidiyorduk, fakat asıl önemlisi boyuna yol aldığımızı ve bulunduğumuz yerden başka bir yere doğru hızla uzaklaştığımızı düşünmek tuhaftı. İgnatka oldukça çirkin tiz bir sesle de olsa, öyle gür ve o denli aralıklarla –bu esnada ısıklık da çalıyordu– bir şarkıdır tutturdu ki, bunu dinlerken korkmak tuhaftı.

Akıl hocasının sesi duyuldu:

— Hey, niye yırtınıp duruyorsun İgnat? Dur biraz!

— Ney?

— Duuur!

İgnat durdu. Her şey yeniden sessizliğe büründü ve rüzgâr uğuldayıp inlemeye, burgaç yapan karlar da daha sık birikmeye başladı kızağın üzerine. Akıl hocası bize yaklaştı.

— E, ne var?

— Ne olacak! Hangi yöne gideceğiz?

— Kim biliyor ki!

— Ne o, ayakların mı üşüdü, niye birbirine vurup duruyorsun?

— Hepten uyuştur ayaklarım.

— İnip yürüseydin şöyle: Baksana, uzakta bir şey görünüyor, Kalmukların göçebe konağı da değil. Ayaklarını da ısıtırdın hem.

— Olur. Atları tutuver... al.

Ve gösterilen istikamette koşmaya başladı İgnat.

Akıl hocası:

— Sürekli yolu kollayarak gitmeli, öyle bulursun; yoksa budala gibi yol gitmekte ne var! –diyordu bana,– Baksana, nasıl da terletmiş atları!

İğnaşka gittiği sırada –öyle uzun sürdü ki, yolu kaybetmiş olmasından bile korkmuştum– akıl hocası bana kendinden emin, sakın bir ses tonuyla tipide nasıl hareket etmek gerektiğini, en doğrusunun atların koşumlarını çıkarıp salıvermek olduğunu ve –Tanrı büyüktür– atın bizi yola çıkaracağını veya bazen mümkün olursa yıldızlara bakarak gitmek gerektiğini ve şayet kendisi önde gitseydi, şimdiye çoktan handa olacağımızı anlattı durdu.

Neredeyse dizlerine kadar gelen kar yığnında güçlükle adım atarak geri dönen İgnat'a:

— Ee, bir şey var mı? –diye sordu akıl hocası.

— Var olmasına var da, göçebe konağına benziyor, –diye yanıtladı İgnat güçlükle soluk alarak,– ama nedir bilinmez. Birader, biz hepten Prolgovskaya yazlığına saptık galiba. Daha sola sapmak lazım.

— Söylediği lafa bak! İşte Kazak köyünün arkasında olan bizim göçebe konağının ta kendisi, –diye karşı çıktı akıl hocası.

— Değil diyorum işte!

— Baktım ben, biliyorum: Göçebe konağıdır o, yok değilse o zaman Tamışevsko'dur. Daha sağa gitmeli: Tam sekizinci verstada büyük köprüye çıkarız.

Canı sıkılan İgnat:

— Değil diyoruz işte! Ben gördüm hem! —diye cevap verdi.

— Eh, birader! Bir de arabacıym diye geçinirsin!

— Arabacıym elbet! Kendin git madem.

— Ne diye gidecekmişim? Gitmeden de bilirim.

İgnat'ın öfkeleniği belliydi; cevap vermeden arabacı yerine sıçradı ve atları sürdü.

Ayaklarını daha sık birbirine vurup çizmesinin koncuna dolan kolları dökmeyi sürdürerek:

— Baksana nasıl da uyuşmuş ayaklarım, ısıtmak da mesele şimdi, —dedi Alyoşka'ya.

Fena halde uykum vardı.

VIII

“Yoksa soğuktan donuyor muyum,” diye düşündüm uyku arasında, “insan soğuktan donarken hep uyumaya başlar diyorlar. Soğuktan donmaktansa suda boğulmak yeğdir, varsın beni balık ağıyla çıkarsınlar; gerçi ha suda boğulmak, ha soğuktan donmak, hepsi bir, yeter ki şu çubuk sırtımı dürtmese de uyuklasam.”

Bir anlığına uyuyakalıyorum.

“Bunun sonu nereye varacak böyle?” diyorum zihnimden ansızın ve bir anlığına gözlerimi açıp bembeyaz boşluğa bakarak, “Bunun sonu nereye varacak acaba? Eğer ot yığınlarını bulamaz da atlarımız durursa ki, galiba yakında olacağı da bu, hepimiz soğuktan donacağız.” Başımızdan alışılmadık, bir parça da trajik bir olay geçmesi konusundaki isteğim, itiraf edeyim, biraz korksam da bendeki bu

önemsiz korkudan daha güçlüydü. Atlar bizi kendiliğinden, sabaha karşı yarı donmuş vaziyette, hatta birkaçımızı soğuktan büsbütün donmuş halde uzağa, bilinmeyen bir köye götürselerdi fena olmazdı gibime geliyordu. Bu tür hayaller karşımda olağan dışı bir açıklık ve süratle cereyan ediyordu. Atlar yavaşlıyor, daha çok kar yağıyor ve işte atların yalnızca boyunduruğuyla kulakları görünüyor; fakat İğnaşka aniden troykasıyla birlikte tepemizde beliriyor ve yanımızdan geçip gidiyor. Bizi alması için ona yalvarıp bağıyoruz ama sesimizi alıp götürüyor rüzgâr, sesimiz çıkmıyor. İğnaşka gülüyor, atlara bağıyor, ısıklık çalıyor ve karla kaplı, derin bir koyakta gözden kayboluyor. İhtiyar sıçrayıp atına biniyor, dirseklerini sallıyor, dörtnala uzaklaşmak istiyor ama yerinden kıpırdayamıyor; büyük şapkalı önceki arabacım ihtiyarın üzerine atılıyor, onu yere atıyor ve karda tepelemeye başlıyor. “Seni büyücü!” diye haykırıyor, “Seni küfürbaz! Hep birlikte kaybolacağız.” Fakat ihtiyar adam başıyla kar yığınının bir oyuk açıyor: İhtiyardan ziyade tavşan gibi, atlaya zıplaya uzaklaşıyor bizden. Köpeklerin hepsi onun peşinden seğirtiyor. Şimdi akıl hocası olan Fyodor Filippiç herkese halka olup oturmasını söylüyor, üstümüzü kar kaplarsa ziyanı yokmuş: Isınırmışız, diyor. Yerimiz sahiden sıcak ve rahat; ancak bir şeyler içesim var. Sandığı çıkarıp herkese şekerli rom ikram ediyorum, kendim de büyük bir keyifle içiyorum. Hikâyeci, gökkuşağıyla ilgili bir hikâye anlatıyor ve işte başımızın üstünde kar ve gökkuşağından bir tavan. “Şimdi herkes kendine kardan bir oda yapsın ve uyusun!” diyorum ben. Kar, kürk misali yumuşak ve sıcak. Kendime bir oda yapıyor ve içine girmek istiyorum; fakat sandıktaki paramı gören Fyodor Filippiç: “Dur! Paraları ver. Nasıl olsa öleceksin!” diyor ve beni ayağımdan yakalıyor. Paraları veriyorum ve yeter ki beni bıraksınlar diye yalvarıyorum; gelgelelim bu paraların benim olduğuna inanmıyor ve beni öldürmek istiyorlar.

İhtiyarın elini yakalıyor ve tarıfsız bir zevkle elini öpmeye başlıyorum: Nazik ve tatlı bir eli var ihtiyarın. İlk elini çekiyor, fakat sonra uzatıyor, hatta öbür eliyle beni okşuyor. Ancak Fyodor Filippiç bana yaklaşıp beni tehdit ediyor. Kendi odama koşuyorum; fakat bu oda değil, uzun, beyaz bir koridor ve birisi beni ayağımdan tutuyor. Kendimi kurtarıyorum. Giysimin ve derimin bir parçası beni ayağımdan tutanın elinde kalıyor; fakat ben yalnızca üşüyor ve utaniyorum; halam şemsiyesi ve elindeki homeopati ilaç çantasıyla, suda boğulmuş adamın koluna girmiş bana doğru geldiğinden daha da utaniyorum. Onlara yaptığım işareti anlamıyor, gülüyorlar buna. Kızağa atılıyorum, ayaklarım karda sürünüyor; fakat ihtiyar dirseklerini sallayarak peşimden kovalıyor. İhtiyar artık yakınımda; ancak ileride iki çan sesi duyuyorum ve onlara doğru koşarsam kurtulacağımı biliyorum. Çan sesleri daha açık duyuluyor; gelgelelim ihtiyar bana yetiştı ve göbeğıyle yüzüme düştü, bu yüzden çanlar zar zor işitiliyor. İhtiyarın elini tekrar yakalayıp öpmeye başlıyorum ama ihtiyar artık ihtiyar değil, suda boğulmuş adam... ve haykırıyor: “İğnaşka! Dur, burası Ahmet’lerin ot yığını herhalde! Git de bir bakıver!” Bu kadarı da fazla korkutucu. Yoo! Uyansam daha iyi...

Gözlerimi açıyorum. Rüzgâr Alyoşka’nın kaputunun eteğini yüzüme atmış, dizlerim açılmış, yalın buz tabakasında ilerliyoruz ve çingirakların üçlüsüyle titrek beşlisi daha duyulur biçimde çınlıyor havada.

Ot yığınları nerede diye bakıyorum ama gözlerimi açınca balkonlu bir ev ve kalenin mazgallı duvarını görüyorum. Bu evi ve kaleyi etraflica seyretmek pek ilgimi çekmiyor: Asıl istediğim içerisinde koştuğum beyaz koridoru yeniden görmek, kilisenin çanını duymak ve ihtiyarın elini öpmek. Yeniden gözlerimi kapatıyor ve uykuya dalıyorum.

IX

Mışıl mışıl uyumuşum; fakat çingirakların üçlü sesi sürekli duyuluyordu ve rüyamda kâh havlayıp üzerime atılan bir köpek suretinde, kâh düdüğü ben olan bir org, kâh kendi yazdığım Fransızca şiirler olarak görünmüştü bana. Sonra çingirakların bu üçlüsü, sağ ayağımın topuğunu durmadan sıkıştıran bir tür işkence aletiymiş gibi geliyordu bana. Bu öylesine şiddetliydi ki, uykudan uyan-dım, ayağımı ovalayarak gözlerimi açtım. Ayağım donma-ya başlamıştı. Gece yine aydınlık, donuk ve beyazdı. Aynı kuvvet beni ve kızağı sarsıyor, aynı İğnaşka yan oturmuş, ayaklarını birbirine vuruyor, yan tarafa koşulmuş aynı at boynunu uzatıp kısa adımlarla derin kar boyunca tırısla koşuyor, püskül paldımın üzerinde sallanıyor ve atın kar-nına çarpıyordu. Dalgalanan yelesiyle boyunduruğa bağlı dizginleri gerip serbest bırakan ortadaki atın başı ölçülü bir şekilde iki yana sallanıyordu. Ancak bunların hepsi, öncekinden daha çok karla kaplanmıştı. Karlar ön taraf-tan, yandan burgaç yapıyor, kızağın kaydıraklarını, atla-rın ayaklarını dizlerine kadar dolduruyor ve yukarıdan yakalarımıza, şapkalarımıza dökülüyordu. Rüzgâr bazen sağdan bazen de soldan esiyor, İgnat'ın yakası, köylü pal-tosunun eteği ve yan tarafa koşulmuş atın yelesiyle oynu-yor, boyunduruğun altından ve kızağın oklarından uğultu çıkarıyordu.

Hava müthiş soğumaya başlamıştı, başımı yakamdan azıcık çıkarmayagöreyim, donmuş kuru kar taneleri döne döne kirpiklerime, burnuma, ağzıma doluyor, ensemden içeri giriyordu; etrafa bakıyorum: her şey bembeyaz, ay-dınlık ve karla kaplı; donuk bir aydınlık ve kardan başka hiçbir şey yok. Adamakıllı korkmaya başladım. Alyoş-ka ayaklarımın dibinde, kızağın en köşesinde uyuyordu; sırtı boylu boyunca yoğun bir kar tabakasıyla kaplıydı.

İğnaşka cesaretini kaybetmiyordu: Boyuna dizginleri çekiyor, bağırıp çağırıyor, ayaklarını birbirine vuruyordu. Çingirak aynı büyüleyici sesiyle çınılıyordu. Atlar hızlı hızlı soluyordu ama ikide birde tökezleyerek, daha zahmetle koşuyorlardı. İğnaşka tekrar yerinde sıçradı, tek parmak eldivenini salladı ve tiz, gayretli sesiyle bir şarkı tutturdu. Şarkıyı bitiremeden troykayı durdurdu, dizginleri kızıağın önüne attı ve aşağı indi. Rüzgâr şiddetle inliyordu; kar sanki kürüyorlarmış gibi kürkünün eteklerini kaplıyordu. Etrafa bakındım: Üçüncü troyka arkamızda değildi artık (geride bir yerde kalmıştı). İhtiyarın ikinci kızıağın yakınında, kardan sisin içinde ayaklarını değiştirerek sıçrayışı görünüyordu. İğnaşka kızaktan üç dört adım uzaklaştı, karların üzerine çöktü, kemerini çözdü ve çizmelerini çıkarmaya başladı.

— Ne yapıyorsun öyle? —diye sordum.

— Çizmeleri birbiriyle değiştirmek lazım; yoksa ayaklarım donacak, —diye yanıtladı, bir yandan da işine devam ediyordu.

Bu işi nasıl yaptığını seyretmek için başımı yakamdan dışarı çıkarınca üşüyordum. Ayağını ayırmış, kısa bağlı ve karla kaplanmış kuyruğunu yorgun argın sallayan yan tarafa koşulmuş ata baktığım sırada dimdik oturuyordum. İğnat'ın arabacı yerine atlarken kızıağı sarsması beni uyardırdı.

— E neredeyiz şimdi? —diye sordum,— şafağa doğru varırmıyız bari?

— Müsterih olun ulaştırırız, —diye yanıtladı.— Çizmeleri birbiriyle değiştirince ayaklarım epey ısındı.

Yeniden yola koyuldu, çingirak çınlamaya, kızak yenisinden sarsılmaya, rüzgâr da kızak kaydıraklarının altında ısıklık çalmaya başladı. Ve uçsuz bucaksız karlar deryasında tekrar seyre koyulduk.

X

Derin bir uykuya dalmışım. Alyoşka ayağıyla beni dürtüp uyandırdığında ve gözlerimi açtığımda artık sabah olmuştu. Hava gecedен daha soğuk gibiydi. Yukarıdan kar yağmıyor fakat kuvvetli, kuru bir rüzgâr kar zerrelerini çayırda, özellikle atların toynakları ve kızak kaydıraklarının altında savurmayı sürdürüyordu. Gökyüzü sağ tarafta, doğuda kapalı, koyu maviye çalan bir renkteydi; fakat parlak, kırmızı ve turuncu eğik ışık şeritleri daha da belirgin hale gelmişti. Tepemizdeki donuk, henüz renge bürünmüş, hızla hareket eden beyaz bulutların ötesinden soluk gök mavisi görünüyordu; sol tarafta bulutlar parlak, aydınlık ve hareket halindeydi. Çayırda, etrafta gözün alabildiği her yerde, keskin hatlarla yayılmış beyaz engin kar uzanmaktaydı. Yer yer üzerinden un ufak kar zerrelerinin ısrarla uçtuğu boz bir tepe görülüyordu. Ne kızak ne insan ne de bir vahşi hayvan izi vardı. Arabacılarla atların sırt çizgileri ve rengi belirgin, hatta açıkça görünüyordu beyaz arka planda... İğnaşka'nın şapkasındaki koyu mavi şerit, yakası, saçları, hatta çizmeleri bile bembeyazdı. Kızak tamamıyla karla kaplanmıştı. Ortadaki boz atın başıyla perçeminin sağ yanı olduğu gibi karla doluydu; yan tarafa koşulmuş benim atın ayakları dizlerine kadar kara bulanmış, hepten kıvırcıklaşmış terli sağrısına sağ yanından kar yapışmıştı. Püskül aynı şekilde hayal edilebilecek her tempoya uyarak sallanıyordu ve atın kendisi de aynı düzende koşuyordu; gelgelelim atın sık sık inip şişen çökmüş karnından ve sarkık kulaklarından ne denli bitkin olduğu belliydi. Yeni bir nesne dikkat çekiyordu sadece: Tepesinden toprağa karlar dökülen ve çevresinde rüzgârın sağından kocaman bir yığın biriktirdiği bir versta taşıydı bu, rüzgâr buradan da savruluyor, saçılan karları öteye beriye dağıtıyordu. Aynı atlarla bütün gece on iki saat boyunca yol almamız, hangi yöne olduğunu bilmeden ve duraklamadan

sonunda nasılsa gideceğimiz yere varmamız beni şaşkına çevirmişti. Çingırağımız daha neşeli çınılıyordu sanki. İgnat paltosuna sarınıyor, bağırıp duruyordu; gerideki atlar burunlarından kuvvetli soluklar veriyor, ihtiyaçla akıl hocasının troykalarındaki çingıraklar çınılıyordu; fakat uyumuş adam bozkırda kesin olarak kaybolmuştu. Yarım versta yol gidince kızak ve troykanın taze, henüz örtülmüş izi düşmüş ve bu izde ara sıra pembeye çalan, herhalde atın ayağındaki sıyrıktan gelen kan lekesi görülüyordu.

— Filipp bu! Baksana, bizden önce varmış! —dedi İгнашка.

İşte neredeyse çatı ve pencerelerine kadar karla örtülmüş tabelalı kulübe karların ortasındaki yolun çevresinde tek başına beliriyor. Terden tüyleri kıvrıcıklaşmış, ayaklarını ayırmış ve başlarını eğmiş boz atlarıyla bir troyka duruyor meyhanenin yanında. Çevresi silinip süpürülmüş kapının orada bir kürek var, fakat uğuldayan rüzgâr çatıdaki karları havaya kaldırıp döndürüyor hâlâ.

Bizim çingırakların sesine karşılık kapıdan elinde bir bardak şarapla iri yapılı, al yüzlü, kızıl saçlı bir arabacı çıkıyor ve bağıra bağıra bir şeyler söylüyor. İгнашка bana dönüp burada durmak için izin istiyor. Yüzünü ilk defa burada görüyorum.

XI

Yüzü, saçlarından ve duruşundan tahmin ettiğim üzere esmer ve zayıf değildi, düz bir burnu da yoktu. Geniş ağzı ve ıslıl ıslıl, parlak, yuvarlak mavi gözleriyle yuvarlak hatlı, neşeli, oldukça kısa kalkık burunlu bir yüzdü bu. Yanakları ve boynu sanki çuhayla ovulmuş gibi kıpkırmızıydı; kaşları, uzun kirpikleri ve yüzünün aşağı kısmını muntazam bir şekilde kaplayan tüyleri karla kaplanmıştı ve bembeyazdı. Hana kadar toplamda yarım versta kalmıştı ki, biz de durduk.

— Çabuk ol ama, —dedim.

İğnaşka arabacı yerinden aşağı atlayıp Filipp'e doğru yaklaşıırken:

— Bir dakika yeter, —diye cevap verdi.

— Haydi birader, —dedi, sağ elinden kamçılı tek parmaklı eldiveni çıkarıp karların üzerine attı ve ona uzatılan bir bardak votkayı başını geriye atarak tek seferde içti.

Elindeki yarım şişeyle kapıdan çıkan meyhaneci emekli bir Kazak olmalıydı.

— Kim istiyor? —dedi.

Zayıf, keçi sakalıyla sarı saçlı bir mujik olan uzun boylu Vasiliy ve şişman, sarıya çalan saçları ve kırmızı yüzünü kaplayan gür sakallarıyla akıl hocası da yaklaşıp birer bardak yuvarladı. İhtiyar da içenlerin yanına gelmişti ama ona ikram eden olmamıştı, o da arkada bağlı atlarının yanına gidip bunlardan birinin sırtıyla sağrısını sıvazlamaya başladı.

İhtiyar tıpkı gözümde canlandırıdığım gibiydi: Ufak tefek, zayıf, kırıksıklarla kaplı morarmış yüzüyle seyrek sakallı, sivri burunluydu ve kalan tek tük dişleri de sarıydı. Başındaki arabacı şapkası oldukça yeniydi; gelgelelim yıpranmış, katranla kirlenmiş, omzu ve etekleri köhne kısa kürklü ceketi, dizlerini ve kocaman keçe çizmeler içine sokulu kendirden içliğini de kapatmıyordu. İhtiyar hepten iki büklüm olmuş, yüzünü buruşturmuştu; yüzü ve dizleri titrerken herhalde ısınmaya uğraşarak kızığın çevresinde dolanıp duruyordu.

İhtiyara:

— Hey Mitriç bir yarımlik içeydin: Epey ısınırdın, —dedi akıl hocası.

Ürperdi Mitriç. Atının paldımını, boyunduruğunu düzeltti ve bana yaklaştı.

— Ey beyim, —dedi kır saçlarından şapkasını çıkarıp yerlere kadar eğilerek,— bütün bir gece yolu kaybedip dolandık, yol aradık sizinle birlikte, hiç olmazsa bir yarımlik lütfet-

seydiniz. Sahiden azizim, ekselansları! Yoksa neyle ısınırım, —diye ekledi yaltaklanan bir gülümsemeyle.

Ona yirmi beş kapık verdim. Meyhaneci bir yarımlik getirdi ve ihtiyara verdi. Kamçısıyla tek parmaklı eldivenini çıkarıp küçük, kararmış, nasırlı ve hafifçe morarmış elini bardağa uzattı ihtiyar; fakat başparmağı —sanki onun değilmiş gibi— ona itaat etmedi ve bardağı tutamadı, karların üzerine düşürüp şarabı döktü.

Arabacıların hepsi kahkahalarla güldü.

— Baksana, nasıl da donmuş Mitriç! Şarabı tutamaz olmuş.

Fakat bardağı döktüğüne epey canı sıkılmıştı Mitriç'in.

Başka bir bardak doldurup ihtiyara içirdiler. Oracıkta neşesi yerine geldi, meyhaneye koştu, çubuğunu yaktı, seyrek sarı dişlerini göstere göstere gülerek her sözünde küfür savurmaya başladı. Arabacılar son bardaklarını içtikten sonra troykalarına dağıldılar, biz de yola koyulduk.

Karlar gitgide daha çok ağırıp daha ışıltılı bir hal aldığından, bakanın görüşünü bozuyordu. Turuncu, kırmızıya çalan bulutlar gökyüzünde yükseldikçe yükseliyor, daha bir ışıltılı dağılıyordu; hatta güneşin kızıl yuvarlağı, çelik mavisi bulutların arasından görülmeye başlamıştı ufukta; göğün mavisi daha parıltılı ve koyu bir renge bürünmüştü. Kazak köyünün yanındaki yol boyu süren izler belirgin, sarımtırak ve yer yer çukurluydu; dondurucu, yoğun havada hoş bir ferahlık ve serinlik hissediliyordu.

Troykam rüzgâr gibi koşuyordu. Ortadaki atın başıyla boynu, boyundurukta dalgalanan yelesiyle neredeyse aynı yerdeki avcı çingırağının artık ses çıkarmayan çemberine, diline sürterek hızlı hızlı sallanıp duruyordu. Yan tarafa koşulmuş çevik atlar, soğuktan donmuş eğri koşu takımını hep birlikte gerdireyor, gayretli bir şekilde sıçırıyordu; püskül, atın tam karnına ve paldımına vuruyordu. Yan tarafa koşulmuş at bazen iz bırakılmış yoldan kar yığınınına sapıyor ve oradan

çevik bir şekilde kurtulurken gözleri karla kaplanıyordu. İğnaşka neşeli tenor sesiyle bağıırıyordu; kuru ayaz kızak kaydıraklarının altında ısıklar çalıyordu; geriden iki çın-gırak gür bayram havasıyla çınlıyor ve arabacıların sarhoş bağırtıları duyuluyordu. Dönüp baktım: Yan tarafa koşul-muş kıvırcık tüylü boz atlar boyunlarını gerdirip eğri büğ-rü gemleriyle muntazam bir şekilde soluklarını tutarak kar boyunca sıçırıyorlardı. Filipp kamçısını sallarken şapkasını düzeltiyordu; ihtiyar ise önceki gibi ayaklarını yukarı atmış kızıağın ortasında yatıyordu.

Kızak iki dakika sonra menzil hanının girişindeki sü-pürülmüş tahtalarda gıcırtilar çıkardı, İğnaşka karla kaplı, ayaz soluyan neşeli yüzüyle bana dönerek:

— Sonunda ulaştırdık beyim, —dedi.

11 Şubat 1856

*PRENS D. NEHLÜDOV'UN
NOTLARINDAN.
LUZERN*

8 Temmuz

Dün akşam Luzern'e geldim ve şehrin en seçkin oteli Schweizerhof'ta konakladım.

"Dört kanton gölü kıyısında uzanan eski bir kanton şehri Luzern," der Murray,¹ "İsviçre'nin en romantik yerlerinden biridir; burada belli başlı üç yol kesişmektedir ve gemiyle yalnız bir saatlik mesafede dünyanın en muhteşem manzaralarından birinin görüldüğü Rigi Dağı vardır."

Doğru veya yanlış, diğer *rehberler* de aynısını söylüyor ve bu yüzden Luzern'de tüm milletlerin seyyahlarından, özellikle İngilizlerden geçilmez.

Schweizerhof'un beş katlı muhteşem binası, yakın zaman önce gölün tam üzerine, eskiden ahşap, üstü kapalı, dolambaçlı, köşelerinde şapeller ve kirişlerinde tasvirler asılı köprüünün bulunduğu yere inşa edilmişti. Şimdiyse İngilizlerin toplu akınları ve onların talepleri, hevesleri, paraları sayesinde eski köprüyü yıkıp yerini doldurarak çubuk gibi dümdüz bir rıhtım yaptılar; rıhtımın üzerine beş katlı muntazam, dört köşeli evler inşa ettiler; evlerin önüne de iki sıra ıhlamur fidanı diktiler, payanda koydular, ıhlamur fidanlarının arasına da alışıldığı üzere yeşil sıraları. Burası yürüyüş yolu; İngiliz kadınlar burada İsviçre işi hasır şapkalarıyla bir

---

1 İngiliz yayıncı John Murray'in adını taşıyan İsviçre gezi rehberi kitabından söz edilmektedir. (Rusça yayıncının notu.)

aşağı bir yukarı gezinip duruyor ve sırtlarındaki dayanıklı ve rahat giysileriyle eserlerinden memnuniyet duyuyorlar. Bu rıhtımlar da evler de ıhlamur fidanları da İngilizler de başka bir yerde pek güzel durabilirdi, fakat bu tuhaf azametinin içinde, şu tarif edilmez ahenkli ve zarif tabiatın birlikte olduğu bu yer müstesna.

Üst kattaki odama çıkıp göle nazır pencereyi açtığımda, bu suyun, şu dağların ve şu gök kubbenin güzelliği tam anlamıyla oracıkta gözlerimi kamaştırdı, beni büyüledi. Manevi bir huzursuzluk ve aniden ruhumu dolduran bir şeyin taşmasını herhangi bir yolla ifade etme ihtiyacı hissettim. O an birini kucaklamak, sımsıkı kucaklamak, gıdıklamak, çimdiklemek, hasılı alışılmadık bir şey yapmak istiyordum.

Saat akşamın yedisiydi. Bütün gün yağmur yağmış, şimdiyse hava açılmıştı. Göl –alev alan kükürt misali maviydinokta nokta tekneler ve onların kaybolmakta olan izleriyle, hareketsiz, pürüzsüz, sanki pencerelerin önünde türlü türlü yeşillikteki kıyılar arasında kabartma gibi yayılmış iki muazzam çıkıntı arasına sıkışarak ileri doğru uzanıyor ve ağır ağır karararak, üst üste yığılı vadilere, dağlara, bulutlara, buzullara yayılarak gözden kayboluyordu. Ön planda sazlıkların, çayırların, bahçelerin ve yazlıkların dağıldığı ıslak, açık yeşil kıyılar; daha ötede kale yıkıntılarıyla örtülü koyu yeşil çıkıntılar; aşağı kesimde girift sarp kayalıklar ve mat beyaz karlı zirvelerle buruşuk, beyaz, mor dağ uzantısı; hepsi zarifçe, belli belirsiz gök mavisi rengi bir havayla kaplanmış ve yarılmış gökyüzünden kopan günbatımının yakıcı ışınlarıyla aydınlanmış. Ne gölde ne dağlarda ne de gökyüzünde tek bir yekpare çizgi, yekpare bir renk, özdeş bir an vardı; her tarafta bir devinim, asimetri, tuhaflık, karartı ve çizgilerin sonsuz çeşitliliği ve karışımında da bir sakinlik, narinlik, birlik ve güzelliğe olan zaruret vardı. Ve buradaki belirsiz, karmakarışık, hür güzelliğin arasında, uzaktaki yazlıklar ve harabeler gibi güzelliğin umumi ahenginde gözden kaybol-

mayıp aksine onunla bir zıtlık teşkil eden, insanların zavallı, biçimsiz eserleri olan payandalı ıhlamur fidanları ve yeşil oturaklarıyla beyaz rıhtım çubuğu, tam penceremin önünde budalaca, aldatıcı bir şekilde dikilmiş duruyordu. Bakışlarım durmaksızın rıhtımın bu dehşet verici düz çizgisine gayriihtiyari takılıyor ve onu gözün altında, burnun üzerinde duran siyah bir benek gibi zihnen ötelemek, yok etmek istiyordum; ancak rıhtım gezintideki İngilizleriyle olduğu yerde duruyor ve ben de yine gayriihtiyari rıhtımın bana görünmeyeceği bir görüş açısı bulmaya çabalıyordum. Yemeğe kadar da bu halde bakmaya alıştım; insanın tabiatın güzelliğini bir başına izlediğinde hissettiği o yavan, fakat daha hoş olan can sıkıcı duygunun keyfini sürüyordum.

Saat yedi buçukta beni yemeğe çağırdılar. Alt katta büyük, fevkalade derli toplu odada, en azından yüz kişilik iki uzun masa donatılmıştı. Misafir topluluğunun sessiz hareketleri üç dakika kadar sürmüştü: Kadın giysilerinin hışırtıları, hafif adımlar, pek nazik ve zarif garsonlarla alçak sesli konuşmalar; bütün yemek takımları son derece güzel, üstelik varlıklı ve genel itibariyle olağanüstü temiz giyimli erkek ve kadınlarca tutulmuştu. İsviçre’de genellikle misafirlerin büyük çoğunluğu İngiliz’dir, bu sebeptendir ki, ortak sofranın ana hatları katı, yasayla onaylı bir adap, sohbetten yoksunluk, gurur üzerine değil de yakınlaşma isteğinden mahrum ve isteklerinin rahat ve hoş bir biçimde karşılanmasından hoşnutluk üzerine kuruludur. Her tarafta bembeyaz danteller, bembeyaz yakalar, hakiki ve takma bembeyaz dişler, bembeyaz yüzler ve eller pırıl pırıl parıldamakta. Fakat birçoğu pek güzel olan çehreler yalnızca bireysel refah bilincini ve kendi şahsiyetleriyle doğrudan bir ilgisi olmayan etraftaki her şeye karşı mutlak bir kayıtsızlığı ifade ediyor; yüzüklü ve kolçaklı bembeyaz eller sadece yakaların düzeltilmesi, sıgır etinin kesilmesi ve şarabın kadehlere koyulması için kıpırdıyor: Hareketlerine yansıyan hiçbir ruhsal

heyecan yok. Aileler ara sıra sessiz bir tonla filan yiyeceğin güzel tadına ya da şaraba ve Rigi Dağı'ndaki güzel manzaraya dair aralarında konuşuyor. Yalnız erkek ve kadın seyyahlar tek başlarına, konuşmadan, birbirlerine dahi bakmadan yan yana oturuyorlar. Bu yüz kişiden iki kişi bazen kendi aralarında konuşacak olsa, herhalde havadan ve Rigi Dağı'na tırmanmaktan bahsederler. Bıçak ve çatalar tabaklar üzerinde hafif bir sesle hareket ediyor, yemekler yavaş yavaş alınıyor, fasulye ve sebzeler muhakkak çatalla yeniyor; garsonlar genel sessizliğe gayriihtiyari itaat ederek fısıltıyla, "Hangi şarabı emredersiniz?" diye soruyorlar. Bu gibi yemekler bana daima zor, keyifsiz ve sona doğru hüznü gelir. Damarlarımda genç kanımın dolaştığı ve yan odada ağabeylerimin neşe çığlıkları duyulduğu sırada haylazlık ettiğimden beni sandalyeye oturtup alaycı bir şekilde, "biraz dinlen canım!" dedikleri zamanki gibi hep bir konuda kabahatliyimşim, çocukluğumdaki gibi cezalıymışım gibime geliyor. Böyle yemeklerde duyduğum bu ezilmişlik hissine önceleri karşı koymaya çalışmışım ama nafile; tüm bu donuk çehrelerin üzerimde öyle dayanılmaz bir tesiri oluyor ki ben de aynı şekilde donuklaşıyorum. Hiçbir şey istemiyor, düşünmüyor, hatta izlemiyorum bile. İlkın yanımdakilerle konuşmayı denemiştım; fakat aynı yerde ve aynı çehreye besbelli yüz bin kere tekrar edilmiş kelimelerden başka bir karşılık alamamışım. Nihayetinde tüm bu insanlar budala ve duygusuz değil; belki de tüm bu donuk insanların birçoğunda bendeki gibi bir içsel âlem vardır, birçoğununki çok daha karmaşık ve ilginçtir bile. Öyleyse neden yaşamın en güzel mutluluklarından biri olan birbirinden keyif almaktan, insandan keyif almaktan kendilerini mahrum ediyorlar?

Oysa pek çok farklı milletten, meslekten ve mizaçtan yirmi kişinin Fransız konuşkanlığının tesiri altında, eğlence niyetine ortak bir masada toplandığımız Paris'teki panسیونumuzda durum bambaşkaydı. Orada şimdi masanın

bir ucundan diğetine, sık sık bozuk bir lisanla da olsa şaka ve sözcük oyunları ile dolu sohbet umumiyet kazanmıştı. Oradaki herkes ne olacağını önemsemeden aklına estiği gibi gevezelik etmişti; orada bize has felsefemiz, tartışmacımız, kendi *bel espritimiz*,² bize has alay konumuz vardı, hepsi de müşterekti. Orada yemekten hemen sonra masayı bir kenara çekmiş, tozlu halıda tempoya uysun veya uymasın ta akşama kadar *la polka*³ yapmıştık. O zaman hercai de olsak, pek akli başında ve saygıdeğer insanlar olmasak da insandık yine de. Romanesk serüvenleriyle İspanyol kontes de, yemekten sonra İlahi *Komedya*'yı tumturaklı bir tavırla okumuş İtalyan başpapaz da, Tuileries'e⁴ giriş izni olan Amerikalı doktor da, uzun saçlı genç dramaturg da, dünyanın en iyi polkasını kendine has güftesiyle bestelemiş piyanist kadın da, her parmağına üçer yüzük takmış bahtsız güzel dul kadın da... hepimiz yüzeysel de olsa insanca, fakat birbirimize karşı arkadaşça yaklaşmış ve kimi sade, kimi samimi yürekten anıları alıp götürmüştük birbirimizden. İngilizlerin *table d'hôte*⁵ yemeklerindeyse, şu dantellerin, kurdelelerin, yüzüklerin, pomatlı saçların, ipek elbiselerin hepsine bakarak bu süslü elbiselerle hayattaki kaç kadının mutlu olabileceğini ve diğerlerini de mutlu edebileceğini sık sık düşünürüm. Buradaki bunca dost ve âşıkların, en mesut dost ve âşıkların, belki de bundan habersiz yan yana oturduklarını düşünmek tuhaf geliyor. Ve nedenini Tanrı bilir, bunu hiçbir zaman öğrenemeyecek ve birbirlerine pek kolay sunabilecekleri ve sunmayı çok istedikleri o mutluluğu hiçbir zaman bahşedemeyecekler.

2 Kıvrak zekâmız. (Fr.)

3 Kelimenin kökeni Çek dilinden gelmektedir (polka). Avrupa'da 19. yüzyılın ortalarında balo dansı olarak kabul edilmiş eski Çek halk dansı, aynı zamanda bu isimdeki dans müziği. Polka kelimesi Rusçaya aynı yüzyılın kırklı yıllarında girmiştir. (ç.n.)

4 1564 yılında inşa edilip sonradan 1871 yılında yıkılan Paris'teki Tuileries Sarayı'ndan söz edilmektedir. (ç.n.)

5 Ortak sofra, tabldot. (Fr.)

Bu gibi yemeklerden sonra hep olduğu gibi hüzünlendim ve tatlıyı bitirmeden son derece neşesiz bir ruh haliyle şehirde dolaşmaya çıktım. Işığın olmadığı dar, kirli sokaklar, kapatılmakta olan dükkânlar; sarhoş işçilere ve su almaya giden kadınlara veya şapkalarıyla sokaklarda etrafına bakınarak duvar boyunca koşuşturanlara tesadüf etmem hüzünlü ruh halimi gidermek şöyle dursun, iyice artırdı. Kafamda hiçbir düşünce olmaksızın etrafıma bakınmayıp kasvetli ruh halinden uykuyla kurtulmayı umut ederek evin yolunu tuttuğumda caddeler artık büsbütün karanlıktı. Yeni bir yere taşındığımda bazen ortada görünür bir sebep yokken olduğu gibi müthiş bir ruhsal donukluk, yalnızlık ve ağırlık hissettim.

Yalnızca ayaklarımın altına baka baka rıhtımdan Schweizerhof'a doğru yürüyordum ki, tuhaf fakat olağanüstü hoş ve tatlı müzik sesleri aniden şaşırttı beni. Bu seslerin hemen canlandırıcı bir etkisi oldu üzerimde. Ruhuma parlak, neşeli bir ışık nüfuz etti sanki. Keyfim yerine geldi, neşelendim. Dağılmış dikkatim tekrar etrafımdaki şeylere yöneldi. Ve biraz evvel kayıtsız kaldığım göl ve gecenin güzelliği aniden gelen bir havadis gibi ferahlatıcı bir etki yaptı üzerimde. Bir anda yükselmekte olan ayın aydınlattığı koyu mavilikteki parça parça gri, kasvetli gökyüzünü, üzerine düşen parıltılarla koyu yeşil pürüzsüz gölü, uzaktaki sisli dağları, Fröschenburg'dan gelen kurbağa bağırımlarını ve bıldırcınların öteki kıyıdan gelen canlı ötümlü cıvıltısını gayriihtiyari fark ediverdim. Hemen karşımda, seslerin geldiği ve özellikle dikkat kesildiğim yönde, caddenin ortasındaki loş ışıkta yarım daire biçiminde dizilmiş çekingen halkı, biraz ötedeki kalabalığın önündeysen siyah giysili ufak tefek adamı gördüm. Kalabalığın ve küçük adamın ardında, koyu gri ve mavi renkteki dağılmış gökyüzünde bir bahçenin birkaç kara servi ağacı muntazam bir şekilde kendini gösteriyor ve kulenin klasik iki sivri tepesi eski katedralin her iki yanından azametle yükseliyordu.

Ben yaklaştıkça sesler daha da belirginleşiyordu. Akşam havasında tatlı tatlı titreyen uzaktaki güçlü gitar akorlarını ve birbirine karıştığı için şarkının temasını değilse bile hissiyatını ara ara yakaladıkları bir ahenkle yansıtmayı başaran birkaç insan sesini açıkça seçebiliyordum. Şarkının konusu hoş ve zarif, mazurka⁶ türünden bir şeydi. İnsan sesleri kâh yakında, kâh uzaktaymış gibi geliyor, kâh tenor, kâh bas, kâh bülbül ötüşünün Tirol usulü geçişiyle tiz bir ses duyuluyordu. Bu bir şarkı değil, ancak bir şarkının zarif, maharetli bir taslağıydı. Ne olduğunu anlayamıyordum fakat fevkalade bir şeydi. Gitarın bu duygu yüklü usul akorları, bu hoş ve zarif ezgi; karanlık gölün olağanüstü çehresi, ılık saçan ay ile kulenin sessizce yükselen iki muntazam sivri tepesi ve bahçedeki kara servilerin ortasındaki siyah giysili adamın küçük yalnız bedeni; hepsi de tuhaf, fakat anlatılamayacak kadar güzeldi ya da bana öyle geldi.

Yaşamın tüm karmaşık ve gelişigüzel yansımaları benim için bir anlam ve güzellik kazandı aniden. Ruhumda hoş kokulu taze bir çiçek açıverdi sanki. Bundan bir dakika önce dünyadaki her şeye karşı hissettiğim yorgunluk, dalgınlık ve kayıtsızlığın yerine, aniden bir sevgi ihtiyacı, eksiksiz bir umut ve nedensiz bir yaşama sevinci hissettim. “Neyi istemeli, neyi arzulamalı?” dedim kendi kendime gayriihtiyari, “işte o güzellik ve şiiressellik dört bir yandan sarıyor seni. Var gücünle derin bir nefes al, doyasıya yudumla havayı, keyfini sür, başka ne ihtiyacın var! Hepsi bir nimet, hepsi de senin...”

İyice yaklaştım. Ufak tefek adam gezgin bir Tirollü gibi görünüyordu. Otel pencerelerinin önünde duruyordu, bir ayağı önde, başını geriye atmış, gitarını tıngırdatarak türlü seslerle zarif şarkısını söylüyordu. O an bu insana karşı şefkat ve ben de yarattığı değişimden dolayı minnettarlık duydum. Şarkıcı görebildiğim kadarıyla siyah eskice bir redingot giymişti, saçları siyah ve kısaydı, başında oldukça sade, eskice bir satıcı

6 Polonya ulusal dansı ve bu adı taşıyan Polonya dans müziği. (ç.n.)

kasketi vardı. Giyiminin hiçbir sanatsal tarafı yoktu, fakat cesur, çocuksu bir neşeyle duruşu ve hareketleri kısacık boyuyla birlikte dokunaklı ve gülünç bir manzara oluşturuyordu. Otelin görkemli bir şekilde aydınlatılmış girişinde, pencerelerde, balkonlarda süslü, geniş etekli elbiseleriyle hanımlar, bembeyaz yakalı beyefendiler, altın işlemeli üniformalarıyla kapıcı ve uşak ayakta duruyordu; sokakta, yarı çember yapmış kalabalıkta ve ötedeki bulvar boyunca, ıhlamur fidanları arasında zarif giyimli garsonlar, bembeyaz kep ve ceketleriyle aşçılar, birbirine sarılmış kızlar ve gezintideki insanlar toplandı. Herkes benim hissettiğim duygunun aynısını hisseder gibiydi. Çıt çıkarmadan şarkıcının çevresinde duruyor ve dikkatle onu dinliyorlardı. Her şey sessizlik içindeydi, yalnızca şarkı arasında, uzakta bir yerde, muntazam bir çekiş sesi su üzerinde yankılanıyor ve Fröschenburg'dan bildircinların nemli, yeknesak cıvıltılarıyla sekteye uğrayan kurbağaların sık aralıklı titrek sesleri duyuluyordu.

Ufak tefek adam sokağın ortasında, karanlıkta bir serçe gibi coşkuyla dörtlük üstüne dörtlük, şarkı üstüne şarkı söylüyordu. Doğrudan ona yaklaşmama rağmen şarkı söyleyişi bana büyük bir haz vermeye devam ediyordu. Gür olmayan sesi oldukça hoştu, sesinin narinliği, üslubu ve ölçülü hissiyatı olağanüstüydü ve muazzam doğal yeteneğini gösteriyordu. Her bir dörtlükten sonra her defasında farklı biçimde şarkı söylüyordu ve oracıkta aklına gelen tüm bu zarif çeşitlemelerin özgün olduğu da belliydi.

Hem Schweizerhof'un üst katında, hem de aşağıdaki bulvarda duran kalabalıkta sık sık duyulan tasvip eden fısıltılar haricinde hürmetkâr bir sessizlik hüküm sürüyordu. Balkonlarda ve pencerelerde, otel ışıklarının aydınlığında dirseklerine yaslanmış, bir tabloda fırlamışçasına şık giyimli erkek ve kadınların sayısı giderek artıyordu. Gezintidekiler duraklıyor, rıhtım karanlığındaki ıhlamur fidanlarının çevresinde her tarafta kadın ve erkekler kümeler halinde

duruyorlardı. Yanımda, ortadaki kalabalıktan biraz ötede sigara içen bir aristokrat uşağı ve bir aşçı vardı. Aşçı, müziğin büyüsunü güçlü bir şekilde duyumsuyor, her tiz notada hayranlık ve şaşkınlıkla uşağa başını sallayıp “Nasıl söylüyor ama ha?” diyen bir ifadeyle onu dirseğıyle dürtüyordu. Duyduğu bütün hazzı gülümseyişinde fark ettiğim uşak, aşcının dürtmesine, kendisini şaşırtmanın oldukça zor olduğunu, bundan çok daha iyisini dinlediğini gösteren bir omuz silkmeye karşılık veriyordu.

Şarkı arasında, şarkıcı öksürüp boğazını temizlediği sırada uşağa, bu şarkıcının kim olduğunu, buraya sık gelip gelmediğini sordum.

— Yazın iki defa gelir, —diye yanıtladı uşak,— Aargauludur.⁷ Böyle dilencilik yapar.

— Peki böyle dolaşanlar çok mudur? —diye sordum.

Uşak neyi sorduğumu hemen anlamayarak:

— Evet, evet, —diye cevap verdi fakat sorumu biraz sonra anlayınca ekledi,— Yo hayır! Burada yalnız onu görürüm. Başka da yoktur.

Ufak tefek adam bu sırada ilk şarkısını bitirdi, canlı bir şekilde gitarı çevirdi ve Almanca *patois*,⁸ kendine dair ne dediğini anlamadığım, fakat etraftaki kalabalıkta kahkahalara sebebiyet veren bir şeyler söyledi.

— Ne söylüyor? —diye sordum.

Yanımda duran uşak:

— Diyor ki boğazı kurumuş, keşke şarap içseymiş, —diye tercüme etti bana.

— Ne yani içmeyi mi seviyor gerçekten?

Uşak gülümseyerek şarkıcıya doğru elini sallayıp:

— Bu insanların hepsi aynıdır, —diye cevap verdi.

Şarkıcı kasketini çıkardı ve gitarını sallayıp otele doğru yaklaştı. Başını geriye atıp balkonlarda ve pencerelerin

7 Aargau, İsviçre kantonu. Fransızca, Argovie. (ç.n.)

8 O yerin, taşranın lehçesiyle. (Fr.)

önünde dikilen beyefendilere hitaben: “Messieurs et mesdames,” dedi yarı İtalyan yarı Alman aksanı ve sihirbazların seyircilerine hitap ettiği tonlamayla, “si vous croyez que je gagne quelque chose, vous vous trompez; je ne suis qu’un bauvre tiaple.”⁹ Durdu, kısa bir süre sustu; fakat hiç kimse ona bir şey vermediğinden gitarını hızla havaya kaldırdı ve şöyle dedi: “À présent, messieurs et mesdames, je vous chanterai l’air du Righi.”¹⁰ Üst kattaki topluluktan çıt çıkmıyor, fakat bir sonraki şarkının beklentisiyle ayakta durmaya devam ediyorlardı, adamın kendini böyle tuhaf bir şekilde ifade etmesinden ve kimsenin ona hiçbir şey vermemesinden olacak, aşağıdaki kalabalıkta gülüşmeler başladı. Ona birkaç *centime*¹¹ verdim, bozuklukları ustalıkla bir elinden diğerine alarak yeğinin cebine koydu, kasketini giyip *l’air du Righi*¹² dediği zarif, tatlı Tirol ezgisini söylemeye başladı tekrar. Sona sakladığı bu şarkı öncekilerin hepsinden daha güzeldi ve her tarafından büyüyen kalabalıkta yine tasvip eden sesler duyuluyordu. Şarkısını bitirdi. Yeniden gitarını salladı, kasketini çıkarıp önüne koydu, pencerelere doğru iki adım yaklaştı ve anlaşılmayan cümlesini bir daha tekrarladı: “Messieurs et mesdames, si vous croyez que je gagne quelque chose,” bu sözlerini pek maharetli ve nükteli sayıyordu anlaşılan, ancak bu defa sesinde ve hareketlerinde, kısa boyu dolayısıyla özellikle şaşırtıcı bulduğum bir parça kararsızlık ve çocukça bir ürkeklik fark ettim. Seçkin topluluk otel ışıklarının aydınlığındaki balkonlarda ve pencerelerde kıymetli giysileriyle parıltılar içinde yine bir tablo gibi dirseklerine yaslanmış duruyordu; birkaçı kendi aralarında herhalde karşılarında elini uzatmış şarkıcı hakkında

---

9 Baylar, bayanlar, bir şey kazandığımı düşünüyorsanız yanılıyorsunuz; yoksul bir delikanlıyım. (Fr.) (Bozuk bir Fransızcayla).

10 Baylar bayanlar, şimdi sizlere Rigi ezgisini söyleyeceğim. (Fr.)

11 Centime: Fransız para biriminin yüzde birine karşılık gelen Fransız kuruşu. (ç.n.)

12 Rigi ezgisi. (Fr.)

ölçülü, nazik bir tonla konuşuyordu, diğerleri ise dikkat ve merakla aşağıya, bu ufak tefek, kara figüre bakıyordu; balkonun birinde bir genç kızın ortalığı çınlatan şen kahkahası duyuldu. Aşağıdaki kalabalıkta gittikçe daha yüksek sesle konuşmalar ve gülüşmeler duyuluyordu. Şarkıcı iyice zayıf bir sesle, sonunu dahi getiremediği cümlesini üçüncü defa tekrarlardı ve kasketiyle elini tekrar açmasıyla indirmesi bir oldu. Ve onu dinlemek için toplanmış bu pırıl pırıl giysili yüz kişiden yine tek bir *kapik* veren çıkmadı. Kalabalıktan acımasız kahkahalar yükselmeye başladı. Küçük şarkıcı daha da küçülmüş gibi göründü bana; diğer eliyle gitarını aldı, kasketini başının üzerine kaldırarak: “Messieurs et mesdames, je vous remercie et je vous souhaite une bonne nuit,”¹³ dedi ve kasketini başına geçirdi. Kalabalık neşeli kahkahalardan tıslamaya başladı. Güzel erkek ve kadınlar sakince aralarında konuşarak yavaş yavaş balkonlardan çekilmeye başladılar. Bulvardaki gezinti yeniden başladı. Şarkı söylendiği sırada sessiz olan sokak canlandı, yalnız buna uymayan birkaç kişi uzaktan şarkıcıya bakıp gülüyordu. Küçük adamın kendi kendine bir şeyler mırıldandığını duydum, arkasını döndü, sanki daha da küçülmüştü, sonra hızlı adımlarla şehre doğru yürümeye başladı. Küçük adamı izleyen neşeli gezinti düşkünleri aynı şekilde belli bir mesafeden onu takip ediyor, ona gülüyorlardı...

İyice şaşkına döndüm, bütün bunların ne olduğu anlamıyordum; olduğum yerde durup geniş adımlarla hızlı hızlı şehre doğru yürüyerek karanlıkta kaybolan ufak tefek adama ve gülerek onun peşinden giden gezinti düşkünlerine anlamsızca bakakaldım.

Sanki para isteyip de kendisine hiçbir şey vermeyerek alay ettikleri kişi benmişim gibi hem küçük adam hem kalabalık hem de kendi hesabıma hüznün, acı ve asıl önemlisi utanç duydum. Yüreğim daralmıştı, ben de etrafıma ba-

13 Bayanlar, baylar, sizlere teşekkür ediyor ve iyi geceler diliyorum. (Fr.)

kınmayarak konakladığım yere, Schweizerhof'un giriş kapısına doğru hızlı adımlarla yürümeye başladım. Başımdan geçenlere henüz bir anlam veremiyordum, fakat ağır, içinden çıkılmaz bir şey ruhumu dolduruyor, beni boğuyordu.

Schweizerhof'un muhteşem, aydınlık girişinde nezaketle yol veren kapıcıya ve İngiliz bir aileye tesadüf ettim. Siyah İngiliz favorili, siyah bir şapka giymiş, pahalı bir baston tuttuğu elindeki battaniyeyle sağlam yapılı, yakışıklı ve uzun boylu bir erkek, işlenmemiş ipek bir elbise giymiş, başına oldukça parlak kurdeleli başlık takmış bir hanımı koluna takmış tembelce, kendinden emin bir şekilde yürüyordu. Yanlarındaysa à la mousquetaire,¹⁴ üzerinde tüy olan İsviçre işi zarif şapkasının altından bembeyaz çehresinin etrafına narin, uzun, açık kumral buklelerin döküldüğü güzel, genç görünümlü bir kız yürüyordu. Önde ise tombul beyaz dizlerinin altında incecik danteller görünen, al yanaklı, on yaşlarında bir kız sırıyordu.

Oradan geçtiğim sırada:

— Harikulade bir gece, —dedi hanım tatlı, mutlu bir ses tonuyla.

— Ohé!¹⁵ —diye tembelce mırıldandı İngiliz, besbelli yaşamaktan öyle haz alıyordu ki, konuşmak bile istemiyordu. Bu insanların hepsine bu dünyada yaşamak öylesine sakın, rahat, temiz, kolay geliyor, hareketlerinde ve çehrelerinde başka bir yaşama karşı öylesine bir kayıtsızlık görülüyor ve kapıcının kenara çekilip onlara eğilerek selam vereceğinden, kapılar açılınca temiz, rahat yataklar ve odalar bulacaklarından, bütün bunların böyle olması gerektiğinden öyle eminlerdi ki, buna sonuna kadar hakları olan bu insanlarla, gezgin, yorgun belki de aç, kendine gülen kalabalıktan utanarak kaçmış şarkıcıyı karşılaştırmadan edemedim... yü-

¹⁴ Silahşor gibi. (Fr.)

¹⁵ Hı-hı! (Fr.)

reğimin ağır bir taşla ezildiğini fark ettim ve bu insanlara karşı tarifsiz bir öfke duydum. İngiliz'in yanından bir aşağı bir yukarı iki defa geçtim, her defasında tarifsiz bir zevkle ona yol vermeyip dirseğimle iteledim ve girişteki merdivenlerden inip küçük adamın karanlıkta gözden kaybolduğu şehre doğru koştum.

Beraber yürüyen üç kişiye yetişip onlara şarkıcının nerede olduğunu sordum; gülerek ileriye, onu gösterdiler bana. Yalnız başına, hızlı adımlarla yürüyordu, kimse ona yaklaşmıyordu, hâlâ kızgınlıkla kendi kendine bir şeyler mırıldanıyor gibi geldi bana. Onunla aynı hizaya gelince ona bir yere gidip bir şişe şarap içmeyi önerdim. Yine aynı şekilde hızlı hızlı yürüyordu ama gayriihtiyari bana baktı, fakat mesele nin ne olduğunu anlayınca durdu.

— Ne yapalım, madem bu kadar iyi kalplisiniz geri çevirmem, —dedi.— İşte şurada küçük bir kafe var, oraya gidebiliriz, sıradan bir yerdir, —diye ekledi hâlâ açık olan içki dükkânını göstererek.

Onun “sıradan” sözü beni elimde olmadan sıradan kafeye değil de onu dinleyenlerin olduğu Schweizerhof’a gitmek fikrine sevk etti. Schweizerhof’un haddinden fazla törensel olduğunu söyleyerek ürkek bir çekinceyle birkaç defa reddetmesine rağmen ısrar ettim, artık hiç de utangaçlığı kalmamış gibi yaparak gitarını neşeyle sallayıp benimle rıhtım boyunca yürüyerek geri döndü. Ben şarkıcıya yaklaşır yaklaşmaz, aylakça dolaşan birkaç kişi toplaşıp söylediklerimi dinlemişti ve şimdi de aralarında münakaşa edip herhalde Tirollüden yeni bir gösteri bekleyerek ta otel kapısının önüne kadar peşimizden geldiler.

Beni sahanlıkta karşılayan garsondan bir şişe şarap istedim. Garson gülümseyerek bize baktı ve hiç cevap vermeden koşarak yanımızdan geçti. Aynı istekte bulunduğum başgarson beni ciddiyetle dinledi ve şarkıcının ürkek küçük bedenini tepeden tırnağa süzdükten sonra kapıcıya sert bir

tavırla bizi soldaki salona almalarını söyledi. Soldaki salon sıradan insanların içki içtiği bir odaydı. Bu odanın köşesinde kambur hizmetçi bir kadın bulaşık yıkıyordu ve bütün mobilya örtüsüz ahşap masalardan ve peykelerden ibaretti. Hizmet etmeye gelen garson ellerini cebine koymuş, bize sakin, alaycı gülümsemeyle bakarak kambur bulaşıkçıyla bir şeyler konuşuyordu. Garson toplumsal konum ve haysiyetini gayet iyi bildiğini ve şarkıcıdan ölçülmeyecek derecede yüksekte olduğunu bize fark ettirmeye çalışıyordu anlaşılan, bize hizmet etmek ona gücendirici olmasından başka, gerçekten gülünç geliyordu.

Uşak, sohbet arkadaşşıma doğru göz kırparak ve peçeteyi bir elinden diğerine alarak:

— Sıradan bir şarap mı emredersiniz? —dedi bilmiş bir tavırla.

— Şampanya, hem de en iyisinden, —dedim olabildiğince gururlu ve azametli bir tavır takınmaya çabalayarak. Gelgelelim ne şampanya ne de benim sözde gururlu ve azametli görünüşüm uşağı etkiledi; uşak gülümsedi ve bize bakarak biraz durdu, acele etmeden altın saatine baktı ve sanki gezintideymiş gibi sessiz adımlarla odadan çıktı. Biraz sonra şarap ve iki uşakla birlikte döndü. Bunlardan ikisi bulaşıkçının etrafına oturdular; yüzlerinde neşeli bir dikkat ve sakin gülümsemeyle —tıpkı ebeveynlerin sevimli çocuklarını tatlı tatlı oynarken hayranlıkla seyretmesi gibi— bizi hayranlıkla seyrediyorlardı. Sadece kambur bulaşıkçı alaylı değil, ilgiyle bize bakıyor gibiydi. Bu uşakların bize bakışlarının alevi altında şarkıcıyla konuşmak ve ona ikramda bulunmak bana pek güç ve rahatsız edici gelse de payıma düşeni mümkün olduğunca serbest bir şekilde yapmaya çabalıyordum. Aydınlıkta şarkıcıya daha iyi baktım. Sağlam yapılı, adaleli, kalın telli siyah saçları, kirpiksiz hep ağlamaklı bakan iri gözleri ve olağanüstü hoş, sevimli ağız yapısıyla küçücük neredeyse cüce boyunda bir adamdı. Kısa favorileri, kısa

saçları vardı, giysisi son derece sade ve eskiydi. Temiz değildi, üstü başı dağınık, yanık tenli ve genel itibariyle bir emekçi görünüşüne sahipti. Sanatçıdan ziyade yoksul bir tüccara benziyordu. Yalnız hep buğulu, pırıl pırıl parlayan gözlerine ve gergin ağzına has dokunaklı bir yanı vardı. Görünüşüne göre yirmi beş ile kırk yaşları arasında denebilirdi; gerçekten de otuz sekiz yaşındaymış.

Saf bir heves ve apaçık samimiyetiyle yaşamını anlattı. Aargauluymuş. Anne ve babasını daha çocukken kaybetmiş, başka akrabası da yokmuş. Hiçbir zaman malı mülkü olmamış. Marangozluk eğitimi görmüş, fakat bundan yirmi iki yıl evvel elinde çalışmasına engel olan kemik erimesi başlamış. Çocukluğundan beri şarkı söylemeye meraklıymış, o da şarkı söylemeye başlamış. Yabancılar ara sıra para veriyormuş ona. Bunu meslek edinmiş, bir gitar satın almış ve işte on sekiz yıldır otellerin önünde şarkı söyleyerek İsviçre ve İtalya boyunca gezinirmiş. Bütün bagajı gitarı ve şimdi içinde sadece bir buçuk frank bulunan bir cüzdandan ibaretti, bununla konaklaması ve bu akşam da yemek yemesi lazımdı. Her yıl, bu on sekizinci yılıymış, İsviçre'nin en güzel, en çok ziyaret edilen yerlerine gelirmiş: Zürih'e, Luzern'e, Interlaken'e, Chamonix'ye vs; St. Bernard üzerinden İtalya'ya yürüyerek geçiyor ve St. Gotthard ya da Savoy üzerinden geri dönüyormuş. Artık yürümek zor gelmeye başlamış, çünkü soğuk algınlığından bacaklarında romatizma dediği ağrının her yıl iyice arttığını, gözlerinin ve sesinin daha da zayıfladığını hissediyormuş. Buna rağmen şimdi Interlaken'e, Aix-les-Bains ve Küçük St. Bernard¹⁶ üzerinden özellikle sevdiği İtalya'ya yola çıkıyormuş; genel itibariyle yaşamından pek memnun gibiydi. Neden eve döndüğünü, orada akrabalarının veya bir evinin veya toprağının olup olmadığını sorduğumda, ağzı sanki büzülmüş gibi neşeli bir tebessüme niyetlendi ve:

16 Alp Dağları'nda, Fransa ile İtalya sınırındaki geçit. (ç.n.)

— Oui, le sucre est bon, il est doux pour les enfants!¹⁷
—diye cevap verip uşaklara göz kırptı.

Hiçbir şey anlamadım, fakat uşaklar gülmeye başladı.

— Hiçbir şeyim yok, aksi halde böyle dolaşır mıydım,
—diye açıkladı bana,— eve gidiyorum, çünkü ne de olsa mem-
leketim bir şekilde beni kendine çekiyor.

Yine halinden memnun kurnaz gülümsemesiyle sözünü tekrarladı: “Oui, le sucre est bon,” ve içten kahkahalar koy-verdi. Uşaklar da pek memnundu, kahkahalarla gülüyorlar-dı, bir tek kambur bulaşıkçı iyilik dolu iri gözleriyle ufak tefek adama ciddiyetle bakıyordu, adamın konuşurken pey-keden düşürdüğü şapkasını da ona uzatmıştı. Gezin şarkı-cıların, akrobatların, hatta sihirbazların kendilerine sanatçı demeyi sevdiklerini fark etmişim, bu yüzden sohbet arka-daşıma onun sanatçı olduğunu birkaç defa ima ettim, fakat o kendine böyle bir niteliği kesinlikle yakıştırmıyordu, işini son derece basit bir şey, yaşamak için bir araç olarak görü-yordu. Söylediği şarkıları kendisinin mi yazdığını sorduğum-da böylesine tuhaf bir soruya şaşırdı ve “nereden yazayım, hepsi eski Tirol şarkıları,” diye yanıtladı.

— Peki ya Rigi şarkısı? Eski değildir zannederim, değil mi? —dedim.

— Evet, bundan yaklaşık on beş yıl önce yazıldı. Basel’de bir Alman vardı, pek akıllı bir adamdı, şarkıyı o yazmıştı. Mükemmel bir şarkı! Görüyorsunuz ya, gezginler için yazmış.

Ve pek beğendiği belli olan Rigi şarkısının sözlerini, bana Fransızcaya çevirerek söylemeye başladı:

*Gitmek istersen Rigi’ye,
Çizme istemez Weggis’e kadar,
(Zira oraya gemiyle gidilir)
Uzun bir çubuk al Weggis’ten,
Sonra tut bir dilberin elinden,*

---

17 Evet, şeker güzeldir, çocukların pek hoşuna gider! (Fr.)

*Bir bardak şarap içmeye uğra,
Fakat içerken fazla kaçırma,
İçmek isteyen kişi zira,
Hak etmelidir bunu evvela...*

— Ah ne harika şarkı! —diye sözünü bağladı.

Uşaklar da şarkıyı beğenmiş olacaklar ki bize yaklaştılar.

— E müziği kime ait peki? —diye sordum.

— Hiç kimse, öylesine bir şey işte, bilirsiniz yabancılara şarkı söylemek için yeni bir şey lazımdır.

Buz getirilip ben arkadaşşıma bir bardak şampanya doldurduğum esnada sanki mahcup oldu ve uşaklara bakıp peykede arkasını döndü. Sanatçıların sağlığına kadeh kaldırdık; bardağın yarısını içti, bir süre düşünmeyi gerekli gördü ve pek manalı bir şekilde kaşlarını oynattı.

— Böyle bir içki içmeyeli epey oluyor, je ne vous dis que ça.¹⁸ İtalya'da d'Asti şarabı güzeldir, fakat bu daha da iyi. Ah İtalya! Orada olmak muhteşemdir! —diye ekledi.

Ona Schweizerhof önündeki akşamki talihsizliğini hatırlatmak isteğiyle:

— Evet, orada müziğe ve sanatçıya değer vermesini bilirler, —dedim.

— Yok, —diye cevap verdi,— müzik konusunda kimseyi memnun edemem. İtalyanların kendileri müzisyendir, hem de bu dünyada kimsenin olmadığı kadar; ben sadece Tirol şarkıları söylüyorum. Bu da onlar için bir yenilik sayılır.

Schweizerhof sakinlerine olan öfkeme onu da ortak etme arzusuyla:

— Oradaki baylar cömert mi bari? —diye devam ettim.— Orada buradaki gibi bir şey olmaz herhalde, zenginlerin yaşadığı büyük bir otelde bir sanatçıyı yüz kişi dinlesin de ona hiçbir şey vermesin...

18 Size yalnız bunu söylerim. (Fr.)

Sorum hiç de beklemediğim bir etki yarattı. Onlara öfkelenmeyi bile düşünmemişti; aksine, benim sözümde ödülü hak etmeyen yeteneğine karşı bir sitem görmüş ve benim nezdimde haklı çıkmaya çabalamıştı.

— Her defasında fazla toplayamazsın, —diye yanıtladı.— Bazen sesin gider, yorulursun, hem şimdi dokuz saat yürüdüm ve neredeyse bütün gün şarkı söyledim. Zor iş. Önemli aristokrat baylar da bazen Tirol şarkılarını dinlemek istemiyorlar.

— Yine de hiçbir şey vermemek olur mu hiç? —diye tekrar ettim. Düşüncemi anlamamıştı.

— O değil, —dedi,— burada asıl önemli olan on est très serré pour la police,¹⁹ mesele bu işte. Buradaki yasalara göre şarkı söylemenize izin vermiyorlar, İtalya’da ise istediğiniz kadar gezinin, size tek laf eden çıkmaz. Burada eğer size izin vermek isterlerse verirler, yok istemezlerse sizi hapse bile atabilirler.

— Nasıl, öyle mi?

— Evet, eğer size bildirmelerine rağmen yine de şarkı söylerseniz hapse atabilirler. Üç ay hapis yatmışlığım var, —dedi gülümseyerek bu en hoş anılarından biriymiş gibi.

— Ah, ne korkunç! —dedim.— İyi de neden?

— Onların yeni halk yönetimi yasalarına²⁰ göre böyle —dedi canlanarak.— Yoksulun da bir şekilde yaşaması gerektiğini idrak etmek istemiyorlar. Çolak olmasaydım çalışırdım. Şarkı söylememde ne var, kimseye bir zararım mı dokunuyor sanki. Ne çıkar ki bundan? Zenginler istedikleri gibi yaşayabiliyor, oysa benim gibi a un bauvre tiaple²¹ yaşayamıyor bile. Bu halk yönetimi yasaları da nedir? Şayet böyleyse halk yönetimi falan istemiyoruz biz, öyle değil mi iyiliksever bayım? Halk yönetimi istemiyoruz, istediğimiz,

19 Polisin de eli kolu bağlı. (Fr.)

20 1848 yılı İsviçre Cumhuriyeti anayasasından söz edilmektedir. (ç.n.)

21 Yoksul bir delikanlı. (Fr.) (Bozuk bir Fransızcayla.)

bir tek isteğimiz... isteğimiz... –bir müddet duraksadı,– Tabii yasalar istiyoruz.

Ona bir bardak daha doldurdum.

— İçmiyor musunuz? –dedim.

Bardağı eline aldı ve başıyla selam verdi.

— Ne istediğinizi biliyorum, –dedi gözlerini kırparak ve beni parmağıyla tehdit ederek,– siz beni sarhoş etmek, sonra da ne olacağını görmek istiyorsunuz fakat hayır, buna muvaffak olamayacaksınız.

— Niçin sizi sarhoş etmek isteyeyim, –dedim,– sizi sevin-dirmek istemiştım sadece.

Niyetimi yanlış anlayıp beni gücendirdiğine gerçekten üzüлүp utandı ve yerinden doğrulup dirseğini sıktı.

— Hayır, hayır, –dedi, buğulu gözleriyle yalvaran bir ifadeyle bana bakarak,– ben öylesine, sadece, şaka ediyorum...

Bunun ardından benim yine de iyi kalpli bir delikanlı olduğum anlamına gelmesi icap eden fena halde karmaşık, kurnaz cümlesini söyledi.

— Je ne vous dis que ça!²²

Böylece içki içip sohbet etmeye devam ediyorduk, uşaklar ise çekinmeden bizi hayranlıkla seyretmeyi ve herhalde alay etmeyi sürdürüyorlardı. Sohbet ilgi çekici olmasına karşın onları görmezden gelemiyordum ve itiraf edeyim, gitgide daha çok hiddetleniyordum. Bunlardan biri doğruldu, ufak tefek adama yaklaştı ve başının tepesine bakarak gülümsemeye başladı. Schweizerhof sakinlerine karşı halihazırda birikmiş bir öfkem vardı ki, bu öfkeyi birinden çıkarmaya fırsat bulamamıştım ve şimdiyse, itiraf edeyim, bu seyirci uşaklar beni son raddeye dek zorluyorlardı. Kapıcı kasketini çıkarmadan odaya girdi ve dirseklerini masaya dayayıp yanına oturdu. Bu son olay gururuma ve kibrime dokunarak sonunda beni çileden çıkardı ve bütün akşam biriktirdiğim o yoğun öfkeyi serbest bıraktı. Girişte ben yalnızken niçin

---

22 Size yalnız bunu söylerim. (Fr.)

bana küçümseyici bir şekilde eğilerek selam veriyor da şimdi bu gezgin şarkıcıyla oturuyorum diye saygısız bir şekilde yanıma kurulup oturuyor? İçimde kaynayan düşmanca hiddetinden büsbütün öfkeye kapıldım ki, şahsen bunu severim, hatta bu hisse kapıldığım zaman bunu teşvik de ederim, çünkü bana sakinleştirici bir etki yapar, kısa bir süre de olsa sıra dışı bir esneklik, canlılık, bütün fiziki ve ahlaki kabiliyetlerin gücünü verir bana.

Yerimden fırladım.

— Neye gülüyorsunuz? —diye bağırdım uşağa benzimin attığını ve dudaklarımın gayriihtiyari seğirdiğini hissederek.

— Gülmüyorum, ben hiç... —diye cevap verdi uşak benden uzaklaşarak.

— Hayır, siz bu beyefendiyle alay ediyorsunuz. Hem hangi hakla burada konuklar varken burada duruyor, oturuyorsunuz. Burada oturamazsınız! —diye haykırdım.

Kapıcı bir şeyler homurdanarak kalktı ve kapıya doğru ilerledi.

— Bu beyefendi konuk, siz ise uşakken hangi hakla onun yanında oturuyor ve onunla alay ediyorsunuz? Niçin bugün yemekte benimle alay etmediniz, yanımda oturmadınız? Bu beyefendi yoksul giyimli olup sokakta şarkı söylediği için mi? Ben iyi giyimliyim, bu yüzden. Belki yoksul, fakat sizden bin kere daha iyidir, bundan eminim. Çünkü o kimseyi küçümsemedi, oysa siz onu küçümsüyorsunuz.

— Bir şey yaptığım yok, ne oluyorsunuz, —diye ürkekçe cevap verdi düşmanım olan uşak.— Oturmasına engel mi oluyorum sanki?

Uşak beni anlamamıştı ve Almanca konuşmam boşa gitmişti. Küstah kapıcı, uşağın tarafını tutacaktı, fakat öyle bir hızla üstüne vardım ki, o da beni anlamazdan gelip elini salladı. Kambur bulaşıkçı, sinirli halimi fark edip bir rezaletten korktuğundan mıdır veya fikrime ortak olduğundan mıdır bilinmez, benim tarafımı tuttu, benimle kapıcı ara-

sına girmeye çabalayarak onu susmaya ikna ediyor ve benim haklı olduğumu söyleyerek sakin olmamı rica ediyordu benden. “Der Herr hat Recht; Sie haben Recht,”²³ diye tekrarlayıp duruyordu. Şarkıcının yüzü öylesine acınası ve ürkek bir hale bürünmüştü ki, herhalde neye kızdığımı ve ne istediğimi anlamadığından bir an önce buradan ayrılmayı rica etti benden. Gelgelelim hiddetim, konuşma isteğim gittikçe daha da alevlenmeye başlamıştı. Şarkıcıyla alay eden kalabalık da şu dünyada hiçbir şeyden rahatsız olmak istemedikleri için ona hiçbir şey vermemiş dinleyiciler de: Hepsi aklıma geliyordu. Sanıyorum eğer garsonlar ve kapıcı bu kadar çekingen olmasaydılar, zevkle onlarla kavga eder veya o savunmasız İngiliz genç kızın kafasına çubukla vururdum. Eğer o an Sivastopol’de olsaydım,²⁴ darmadağın edip kılıçtan geçirmek için zevkle atılırdım İngiliz siperine.

— Hem niçin bu beyefendiyle beni diğer salona değil de buraya getirdiniz? Ha? —diyerek sorguya çekiyordum kapıcıyı, benden kaçmasın diye de kolundan yakalamıştım.— Bu beyefendinin görünüşüne göre onu diğer salona değil de bu salona alacağınıza hangi hakla karar verirsiniz? Parasını ödediği sürece oteldeki herkes eşit değil mi yoksa? Yalnızca bir halk yönetiminde değil tüm dünyada. Rezillik sizin halk yönetiminiz! Eşitliğiniz bu işte! İngilizleri bu odaya getirmeye cesaret edemezsiniz; o İngilizler ki, bu beyefendiyi yok pahasına dinlediler, yani ona vermeleri gereken her bir *centime*’i ondan çaldılar. Ne cüretle bize bu salonu gösterdiniz?

— Diğer salon kilitli, —diye cevap verdi kapıcı.

— Hayır, —diye haykırdım,— bu doğru değil, kilitli değil o salon.

23 Beyefendi haklı; siz haklısınız. (Alm.)

24 1853-1856 yıllarındaki Kırım Savaşı. Tolstoy da Sivastopol’de 1853-1856 yıllarında topçu subayı olarak görev yapmıştır. (ç.n.)

— Öyleyse siz daha iyi bilirsiniz.

— Biliyorum, biliyorum, yalan söylediğinizi biliyorum. Kapıcı bana sırtını döndü.

— Eh! Ne diyeyim ki! –diye mırıldandı.

— Hayır, “Ne diyeyim,” değil, –diye haykırdım,– beni şimdi o salona götüreceksiniz.

Kambur kadının uyarılarına ve şarkıcının gitmek istemesine rağmen, başgarsondan arkadaşıyla birlikte salona gitmeyi talep ettim. Öfkeli sesimi duyan ve heyecanlı yüzümü gören başgarson tartışma çıkarmadı ve hor gören bir nezaketle istediğim yere gidebileceğimi söyledi. Kapıcıya yalan söylediğini kanıtlayamazdım, zira ben salona girmeden önce o gözden kaybolmuştu.

Salon gerçekten de açık ve aydınlıktı, sandalyelerin birinde bir İngiliz’le bir hanım oturmuş yemek yiyorlardı. Bize özel bir sandalye göstermiş olmalarına rağmen, pasaklı şarkıcıyla birlikte İngiliz’in tam yanına oturdum ve yarım kalmış şişeyi getirmelerini emrettim.

İngilizler önce şaşkınlık sonra öfkeyle yanımda oturan yarı ölü yarı diri ufak tefek adama baktılar; kendi aralarında bir şeyler söylediler, hanım tabağı iteledi ve ipek elbisesini hışırtarak kalktı, birlikte dışarı çıktılar. Adamın cam kapıların ardında durmaksızın bizim bulunduğumuz yönü işaret ederek garsona öfkeli öfkeli bir şeyler söylediğini görüyordum. Garson kapıdan başını uzatıp bize baktı. Bizi dışarı çıkarmaya gelmelerini ve nihayet onlardan bütün hiddetimi çıkarma imkânı bulmayı memnuniyetle bekliyordum. Fakat bereket versin –o zaman hoşuma gitmemiş olsa da– bizi rahat bıraktılar.

Biraz önce içkiyi geri çevirmiş olan şarkıcı, şimdi bir an evvel buradan çıkıp gitmek için şişede kalanın hepsini aceleyle içip bitirdi. İkramıma yine de –zannederim– içtenlikle teşekkür etti. Ağlamaklı gözleri daha da ağlamaklı ve parıldayan bir hal aldı ve bana o son derece tuhaf ve karmaşık minnettarlık cümlesini söyledi. Fakat sanatçılara benim

kadar saygı gösterecekler çok hoşuna gideceğini eklemesi ve bana her çeşit mutluluk dilemesi beni yine de çok memnun etmişti. Beraber sahanlığa çıktık. Uşaklar ve düşmanım kapıcı oradaydı, herhalde beni onlara şikâyet etmişti. Hepsi bana deliye bakar gibi bakıyorlardı sanki. Ufak tefek adama bütün bu toplulukla eşit olma imkânı vermiştim; orada da ifade edebileceğim olanca saygıyla şapkamı çıkardım ve onun kuru, sert parmaklı elini sıktım. Uşaklar bana zerre kadar aldırış etmiyormuş gibi davrandılar. Yalnız içlerinden biri alaycı bir şekilde gülmeye başladı.

Şarkıcı başını eğerek selam verip karanlıkta gözden kaybolunca, bütün bu izlenimleri ve beni aniden çepeçevre kuşatan budalaca, çocuksu öfkemi uykuyla unutma isteğiyle üst kattaki odama çıktım. Fakat uyumak için kendimi bir hayli heyecanlı hissettiğimden, sakinleşinceye dek gezinmek ve itiraf edeyim, bir fırsat bulursam kapıcıyla, uşakla veya İngiliz'le kavgaya tutuşmak ve onlara tüm acımasızlıklarını, asıl önemlisi yanlışlarını kanıtlamak için içimde belli belirsiz bir umutla tekrar sokağa çıktım. Ancak beni görünce sırtını dönen kapıcıdan başka hiç kimseye rastlamadım ve rıhtımda yapayalnız bir aşağı bir yukarı gezinmeye başladım.

“İşte, şiirin o tuhaf alinyazısı,” diye geçiriyordum aklımdan biraz olsun sakinleşerek. “Herkes onu seviyor, onu arıyor, hayatta yalnız onu istiyor, onu arıyor ama hiç kimse onun gücünü kabul etmiyor, kimse dünyanın bu en büyük nimetine değer vermiyor ve onu kendilerine bahşeden insanlara teşekkür etmiyor. Schweizerhof sakinleri arasından istediğinize, ‘Dünyanın en büyük nimeti nedir?’ diye sorun, hepsi veya yüzde doksan dokuzu alaycı bir ifadeyle dünyanın en büyük nimetinin para olduğunu söyleyecektir size. ‘İhtimal, bu düşünceden hoşlanmıyorsanız, sizin ulvi fikirlerinizle uyuşmuyor,’ da diyecektir, ‘fakat insana yalnız paranın mutluluk getirdiği böyle bir beşerî hayat kurulmuşsa elden ne gelir? Aklımın, bu dünyayı olduğu gibi görmesine,’

diye ekleyecektir, ‘yani gerçeği görmesine engel olamazdım.’ Yazık senin aklına, yazık arzuladığın o mutluluğa, ne istediğini bilmeyen zavallı bir mahluksun sen... Hepiniz ne diye kendi yurtlarınızı, akrabalarınızı, uğraşlarınızı, maddi işlerinizi bırakıp küçük İsviçre şehri Luzern’e doluştunuz? Neden bu akşam hepiniz birden balkonlara döküldünüz ve hürmetkâr bir sessizlik içinde küçük dilencinin şarkısını dinlediniz? Üstelik o biraz daha söylemek isteseydi, yine susar ve onu dinlerdiniz. Parayla, milyonlarla bile sizi yurtlarınızdan sürüp Luzern’deki küçük bir köşede toplamak mümkün olur muydu? Parayla hepinizi balkonlarda toplamak ve sessizce, kıpırdamadan yarım saat ayakta durmaya zorlamak mümkün olur muydu? Hayır! Oysa sizi eyleme zorlayacak, yaşamdaki diğer her şeyden hep daha güçlü harekete geçirecek tek şey var: Farkına varamadığınız, ancak hissettiğiniz, sizde insanca bir yan kaldığı sürece bir asır boyunca hissedeceğiniz şiire olan ihtiyaç. ‘Şiir’ kelimesi size gülünç gelir, bu sözü alaycı bir sitem olarak kullanırsınız, şiire karşı sevgiyi çocuklarda ve ahmak genç kızlarda var olan bir şey gibi görürsünüz ve gerçekten onlarla alay edersiniz; size somut bir şey gereklidir. Hem çocuklar hayata sağlıklı bir şekilde bakar, insanın sevmesi gereken ve gerçekten mutluluk bahşedecek şeyi sever ve bilirler, oysa hayat sizi o denli aldatmış ve ahlaksızlaştırmış ki, sevdiğiniz tek şeyle alay ediyorsunuz ve nefret ettiğiniz, sizi mutsuz eden şeyi arıyorsunuz. Öyle şaşırmışsınız ki, size katıksız bir keyif bahşeden zavallı Tirollüye karşı yükümlülüğünüzü anlamıyor, bunun yerine hiçbir çıkar veya memnuniyet gözetmeksizin, bir lord karşısında alçalmaya ve nedense huzurunuzu ve rahatınızı ona feda etmeye kendinizi mecbur sayıyorsunuz. Bu ne saçmalık, bu ne içinden çıkılmaz bir anlamsızlık! Fakat beni bu akşam en çok şaşırtan bu değildi. Mutluluk veren şeyin bilinmemesini, şiirsel hazzın farkında olunmayışını aşağı yukarı anlıyorum ya da yaşamda sıklıkla rastladığımdan buna alışığım; kalabalığın küstahlığı, farkın-

da bile olmadığı acımasızlığı da benim için bir yenilik değildi; fakat halkın fikrini savunanlar ne derse desin, bu kalabalık, her ne kadar yalnızca hayvani ve alçakça yönleriyle yakınlıkları olan iyi insanları barındırsa da, insan tabiatının zayıflığını ve katılığını gösteriyor sadece. Fakat sizler, hür, insaflı topluluğun çocukları olarak, siz Hristiyanlar, siz sıradan insanlar, zavallı bir dilencinin bahsettiği katıksız hazza nasıl soğukluk ve alayla cevap verdiniz? Fakat hayır, sizin ülkenizde yoksullar için kimsesizler yurdu vardır. ‘Yoksullar yoktur, olmamaları gerekir ve yoksulluk üzerine kurulu acıma duygusu da olmamalıdır.’ Fakat emek vermiş, sizi sevindirmişti, istifade ettiğiniz emeğine karşılık bolluğunuzdan ona bir şey vermeniz için size yalvarmıştı. Siz ise yüksek, ihtişamlı konaklarınızdan onu bir tuhaflik olarak görüyordunuz ve aranızdaki mutlu, zengin yüzlerce kimseden ona bir şey verecek ne bir erkek ne de bir kadın çıktı! Mahcup halde sizden uzaklaştı ve düşüncesiz kalabalığın gülerек takip ettiği ve küçümsediği kişi siz değildiniz, o adamdı... duygusuz, katı ve onursuz olduğunuz için, onda bulunan ve size bahsettiği hazzı çaldığınız için, *onu* bu yüzden küçümsüyordunuz.”

“7 Temmuz 1857 yılında Luzern’de, en zengin insanların konakladığı Schweizerhof Otelі’nin önünde gezgin, yoksul bir şarkıcı yarım saat boyunca şarkı söyleyip gitarını çaldı. Onu yaklaşık yüz kişi dinledi. Şarkıcı herkesten bir şeyler vermesi için üç defa ricada bulundu. Bir kişi bile ona hiçbir şey vermedi ve pek çoğu onunla alay etti.”

Bu bir uydurma değil, kati bir gerçek, isteyenler 7 Temmuz günü Schweizerhof’ta hangi yabancıların kaldığını, Schweizerhof’un daimî sakinlerine ve gazetelere sorup araştırabilirler.

İşte günümüz tarihçilerinin silinmez alevli harflerle yazmaları gereken olay. Bu olay gazetelerde ve kayıtlarda yazılan

gerçeklerden daha anlamlı, daha ciddidir ve son derece derin bir anlamı vardır. Çinlilerin toprakları madeni para bolluğundan geçilmediği için ve hiçbir şeyi parayla satın almak istemiyorlar diye İngilizlerin bin Çinliyi daha öldürmeleri, Fransızların buğday Afrika'da iyi yetişiyor ve sürekli bir savaş orduların nizamında faydalı oluyor diye bin kabileyi daha yok etmeleri, Napoli'de bir Yahudi'nin Osmanlı elçisi olamaması,²⁵ İmparator Napolyon'un Plombières'de yaya olarak gezinmesi ve yazılı basında kendisinin yalnızca tüm halkın iradesiyle hüküm sürdüğüne yemin etmesi; bütün hepsi uzun zamandır malum olanı gizleyen veya açığa çıkaran sözlerdir, fakat 7 Temmuz'da Luzern'de meydana gelen olay, bana son derece yeni ve tuhafmış gibi geliyor ve üstelik sadece insan tabiatının sonsuz olan budalaca taraflarına işaret etmiyor; toplumsal gelişimin malum bir evresinde gerçekleşmiştir. Bu gerçek, insanoğlunun davranış tarihi için değil, ilerleme ve uygarlık tarihi için önemlidir.

Hiçbir Alman, Fransız veya İtalyan köyünde mümkün olmayan bu insanlık dışı gerçeklik hangi sebeple uygarlığın, özgürlüğün ve eşitliğin en yüksek düzeye ulaştığı, seyyahların, en uygar milletlerin en uygar insanların toplandığı bu yerde mümkün olabiliyor? Olgun, iyi kalpli, genel itibarıyla her türlü hayrı, iyiliği yapma imkânı bulunan bu insanlar neden şahsi bir iyilik için insancıl, samimi duygulara sahip değil? Kendi konaklarında, toplantılarında ve topluluklarında Hindistan'daki evlenmemiş Çinlilerin durumuyla, eğitimin ve Hristiyanlığın Afrika'da yayılmasıyla, bütün insanlığı düze çıkaracak toplumların oluşturulmasıyla hararetli bir şekilde ilgilenen bu kimseler neden kendi ruhlarında insanın bir diğer insana duyması gereken basit ilkel şefkati bulamıyor? Acaba bu şefkat yok da onun yerini köşklerinde, toplantılarında ve topluluklarında bu insanlara hükmeden kibir, yükselme

---

25 Napoli yönetiminin, Yahudi olduğu gerekçesiyle Osmanlı elçisinin yetkilerini tanımaması yönündeki kararından söz edilmektedir. (R.y.n.)

hırsı, çıkarıcılık mı aldı? Acaba uygarlık dedikleri, insanların akıllıca, bencil ortaklıklarını yaygınlaştırmaları da, içgüdüsel sevgi ortaklığına olan isteği yok ediyor, ona karşı mı geliyor? Ve acaba uğruna onca masum kanın döküldüğü, onca suçun işlendiği eşitlik bu mu? Acaba milletler, sadece “eşitlik” kelimesinin sesiyle çocuklar gibi mutlu olabilir mi?

Yasa önünde eşitlik mi? İyi de insanların bütün yaşamı yasa çerçevesinde mi sürüp gidiyor sanki? Yaşamın yalnızca binde birlik kısmı yasaya aittir, kalan kısmı bunun dışındadır, toplumun ahlak ve görüşleri çerçevesinde gerçekleşir. Halk arasında uşak, şarkıcıdan daha iyi giyimli diye şarkıcıyı hiçbir ceza almadan küçümsüyor. Ben uşaktan daha iyi giyimliyim, ben de onu ceza almadan küçümsüyorum. Kapıcı beni daha üstün, şarkıcıyıysa kendinden daha aşağı görüyor; ben şarkıcıdan taraf olunca, kapıcı da kendini bizimle eşit sayıp kabalık etti. Ben kapıcıya küstahlık edince, o da kendisinin benden daha aşağıda olduğunu kabul etti. Uşak şarkıcıya küstahlık edince şarkıcı da kendisinin ondan daha aşağıda olduğunu kabul etti. Acaba insanların gerçek anlamda özgür dedikleri yönetim, kimseye engel olmadan açlıktan ölmek adına yapabildiği yegâne işle uğraşıyor diye hapse atılan bir yurttaşın olduğu yönetim bu mu?

Kesin kararlara ulaşma arzusuyla iyilik ve kötülüğün, gerçeklerin, düşüncelerin ve çelişkilerin sonsuz devinim içindeki uçsuz bucaksız okyanusuna atılmış talihsiz, zavallı bir mahluktur insan! İyiliği bir yana, kötülüğü diğer yana ayırmak için asırlardır mücadele ediyor, çalışıyor insanlar. Asırlar geçip gidiyor ve tarafsız akıl, iyilik ve kötülük terazisinin hangi tarafına ne koyarsa koysun, terazinin dengesi şaşmıyor; her iki tarafta da ne kadar iyilik varsa o kadar kötülük var. İnsan keşke katı ve kesin bir şekilde yargılamamayı, düşünmemeyi öğrenebilseydi, keşke kendisine yalnızca ebediyen soru olarak kalması için yöneltmiş sorulara cevap vermeseydi! Her türlü düşüncenin hem yanlış hem

de doğru olduğunu anlasaydı keşke! Düşünce insanın tüm doğruluğu kucaklayamayacak olması bakımından bir yandan yanlıştır, insan çabalarının ifadesi olması bakımından da öte yandan doğrudur. Bu sonsuz devinim içinde, iyilik ve kötülüğün uçsuz bucaksız düzensiz karmaşasında kendilerine bir kısım oluşturdu kimileri, bu karmaşa denizi üzerinde hayali sınırlar çizdiler ve denizin de bir çırpıda ortadan ikiye ayrılmasını bekliyorlar. Başka milyonlarca kısım, tamamen farklı bir bakış açısında, farklı bir düzlemde kesinlikle mevcut değil sanki. Doğru, bu yeni kısımlar asırlar boyunca işleniyor, fakat asırlar geçti ve milyonlarcası da geçip gidecek. Uygarlık – iyilik; barbarlık – kötülük; özgürlük – iyilik; esaret – kötülük. İşte bu hayali bilgi insan tabiatındaki iyiliğin içgüdüsel, mutluluk dolu ilkel ihtiyacını yok ediyor. Özgürlüğün, zorbalığın, uygarlığın, barbarlığın ne olduğunu bana kim tarif edebilir? Ve birini diğerinden ayıran sınır nerededir? Hızla geçen bu karmakarışık gerçekleri ölçebilmek için ruhunda kim iyilik ve kötülüğü sarsılmaz bir biçimde ölçtü? Kimde o denli büyük bir akıl var ki, en azından hareketsiz duran geçmişteki tüm gerçekleri kucaklayıp tartsın? Ve kim iyiyle kötünün bir arada olmadığı bir durum gördü? Ve neden ben diğerinden ziyade birini gördüğümü biliyorum, doğru yerde durmadığım için mi? Ve kim buna bağımsızca yukarıdan bakabilmek için aklıyla, hiç olmazsa bir anlığına yaşamdan kesin surette ayrılabilen durumda? Tek kişi, yanılmaz tek bir hükmedici var sadece, bireysel olarak her birimize ve hepimize birlikte etki eden, her birimize gereken çabayı sağlayan Evrensel Ruh; ağacı güneşle büyüten, güze doğru çiçeğe tohumu bıraktıran ve bizi gayri ihtiyari birbirimize yaklaştıran Ruh'un ta kendisi.

İşte o kabahatsiz, mutlu insanın sesi tek başına, uygarlığın gürültülü, aceleci gelişimini bastırıyor. Daha insan olan kim, daha barbar olan kim: Şarkıcının köhne giysisini görüp öfkeyle masadan kaçıp giden, şarkıcının emeğine kar-

şılık ona varlığının milyonda birini vermeyen ve şimdiiyse karnı tok, aydınlık rahat odasında Çin'e dair meseleleri, oradaki ölümleri haklı bularak rahatça fikir yürüten kimse midir lord; yoksa hapsi göze alarak, cebindeki bir Frankla, yirmi yıldır kimseye bir zararı dokunmadan tepeler ve vadiler boyunca dolaşan, şarkısıyla insanları sevindiren, aşağıladıkları, bugün neredeyse kovdukları, yorgun, aç, mahcup, bir yerde çürümüş bir samanın üzerinde uyumaya giden küçük şarkıcı mı?

Gecenin ölü sessizliğindeki tam şu anda ufak tefek adamın gitarıyla sesini uzaktan, çok uzaklardan duydum.

— Hayır, —dedim kendi kendime gayriihtiyari,— ufak tefek adama acımaya ve lordun refahına öfkelenmeye hakkın yok. Tüm bu insanların her birinin ruhundaki içsel mutlulukları kim ölçtü? İşte çamurlu dere kıyısında bir yerde oturuyor, parıldayan mehtaplı gökyüzünü seyrediyor ve sessiz, hoş kokulu gecenin ortasında neşeyle şarkısını söylüyor; ruhunda ne bir sitem var ne bir öfke ne de bir pişmanlık. Peki, şu görkemli ve yüksek duvarlar ardındaki tüm bu insanların ruhlarında şimdi ne olup bittiğini kim biliyor? Bu küçük insanın ruhunda var olduğu kadar, bütün o insanlarda da kaygısız, uysal yaşam sevinci ve dünyaya karşı memnuniyet olup olmadığını kim biliyor? Bütün bu çelişkilere müsaade edenin, böyle olmalarını emreden iyilik ve bilgeliği sonsuzdur. Yalnız sana; onun ilkelerine, niyetlerine haddini bilmez, kanunsuzca nüfuz etmeye çabalayan önemsiz kurtçuğa, yalnız sana çelişki var gibi geliyor. İçinde hepinizin çelişkiler içinde sürekli hareket ettiği uçsuz bucaksız ahenkten mutluluk duyuyor ve aydınlık erişilmez yükseklikten şefkatle seyrediyor sizi. Kibrinden toplumun yasalarından kurtulmayı düşünüyordun. Hayır, uşaklara olan önemsiz, yavan öfkenle sen de karşıladın ebedi ve sonsuz ahenge olan ihtiyacını...

18 Temmuz 1857

IRGAT YEMELYAN VE BOŞ DAVUL

Bir efendinin yanında Yemelyan adında bir ırgat yaşıyormuş. Yemelyan bir gün çalışmaya gidiyormuş çayır-
dan, bir de bakmış, önünde bir kurbağa sıçırıyor; az kalsın
üstüne basıyormuş. Kurbağanın üstünden atlayıp geçmiş
Yemelyan. Aniden bir ses işitmiş: Biri arkasından onu ça-
ğırıyormuş. Yemelyan dönüp bakınca görmüş ki güzeller
güzeli bir genç kız.

— Niçin evlenmiyorsun sen Yemelyan? — demiş kız ona.

— Nasıl evleneyim güzel kız? Görüyorsun ya, hiçbir şe-
yim yok benim, kimse varmaz bana.

— Benimle evlen! — demiş kız.

Yemelyan kızı pek beğenmiş.

— Ben, — demiş, — seve seve evlenirim ama nerede yaşarız ki?

— Düşündüğün şeye de bak! — demiş kız. Çok çalışıp az
uyuduktan sonra her yerde karnımız tok, sırtımız pek olur.

— E peki, — demiş Yemelyan. — Evlenelim. Ya nereye gi-
deceğiz?

— Şehre gidelim.

Yemelyan kızı da alıp şehre gitmiş. Kız onu şehrin
kenarındaki küçük bir eve götürmüştü. Evlenip yaşamaya
başlamışlar.

Bir gün çar şehir dışına çıkmış. Yemelyan'ın evinin yanın-
dan geçiyormuş, Yemelyan'ın karısı, çarı görmek için dışarı
çıkılmış. Onu gören çar şaşırılmış: “Böyle bir dilber nerede

dünyaya gelmiş?” Çar faytonu durdurmuş, Yemelyan’ın karısını çağırmış:

— Kimsin sen? —diye sormuş.

— Köylü Yemelyan’ın karısıyım, — demiş kız.

— Senin gibi bir dilber — demiş Çar, — ne diye köylüye vardığı? Çariçe olman gerekirdi.

— Hoş sözünüze teşekkür ederim, — demiş kız. — Köylüyle de pekâlâ yaşıyorum.

Çar onunla konuştuktan sonra yoluna devam etmiş. Sarayına dönmüş. Yemelyan’ın karısı aklından çıkmıyormuş bir türlü. Bütün gece uyumamış, Yemelyan’ın karısını ondan nasıl zorla alacağını düşünmüş hep. Ne yapacağını bir türlü kestiremiyormuş. Uşaklarını çağırmış, bir çare düşünmelerini emretmiş onlara. Çarın uşakları da çara şöyle demişler:

— Yemelyan’ı saraya ırgat olarak alın. Ona iş verip canını çıkarırız, karısı da dul kalır, isteğiniz o zaman mümkün olur.

Çar da öyle yapmış, saraya yanında gelip kapıcılık etsin, karısıyla birlikte sarayda yaşasın diye Yemelyan’a haber yollamış.

Haberciler de gelip bunu Yemelyan’a söylemişler. Karısı Yemelyan’a:

— Ne yaparsın, — demiş, — gidiver. Gündüz çalış, geceleyin eve gelirsin.

Yola koyulmuş Yemelyan. Saraya gelmiş.

— Ne o, neden eşini almadan yalnız geldin? — diye sormuş çarın kâhyası.

— Neden onu buraya getireyim, — demiş Yemelyan. — Evi var onun.

Çarın sarayında Yemelyan’a öyle bir iş vermişler ki, iki kişi ancak yapar. Yemelyan işe koyulmuş, hepsini bitireceğini hiç zannetmiyormuş. Bir de bakmış, akşam olmadan hepsi tamam. İşleri bitirdiğini görünce kâhya, ertesi gün dört mislini yüklemiş ona.

Evine gelmiş Yemelyan. Evdeyse her yer silinip süpürülmüş, toparlanmış, ocak yakılmış, yemekler pişirilmiş. Karısı dokuma tezgâhının başında oturmuş dikiş dikiyor, kocasını bekliyormuş. Kocasını karşılamış kadın; sofrayı kurmuş, yemeğini, suyunu vermiş; işinden sormaya başlamış.

— Ne olsun, — demiş Yemelyan, — fena: Gücümün yetmeyeceği işler veriyorlar bana, işle canımı çıkarıyorlar.

— İşi düşünme hiç, — demiş karısı, — çok mu yaptım, daha çok mu var diye ardına da önüne de bakma. Yeter ki çalış. Hepsi vaktinde yetişir.

Uykuya yatmış Yemelyan. Sabah yine gitmiş. Başını kaldırmadan işe koyulmuş. Bir de bakmış, akşama doğru yine her şey tamam, karanlık basmadan dönmüş evine.

Yemelyan'a gittikçe daha da çok iş yüklemişler, Yemelyan hepsini vaktinde yetiştiriyor ve geceleri de evine gidiyormuş. Bir hafta geçmiş. Çarın uşakları görmüşler ki ağır işle köylüyü usandıramıyorlar; ona ustalık gerektiren işler vermeye başlamışlar. Bununla da usandıramamışlar. Kereste yontmayı da, taş işlemeyi de, çatı aktarmayı da, ne verirlerse versinler hepsini vaktinde yetiştiriyormuş Yemelyan ve gecelemeğe karısının yanına gidiyormuş. Bir hafta daha geçmiş. Çar uşaklarını çağırıp şöyle demiş:

— Ben sizi haybeye mi besliyorum? İki hafta geçti ama bir iş yaptığınızı görmedim. İşle Yemelyan'ı usandıracaktınız, oysa her gün evine giderken şarkı söyleyişini pencereden görüyorum. Niyetiniz benimle alay etmek mi yoksa?

Çarın uşakları kendilerini haklı çıkarmaya çalışmışlar.

— Biz, — demişler, — en baştan var gücümüzle ağır işler verip canını çıkarmak istedik onun ama mümkün değil hakından gelmek. Her işi sanki süpürgeyle süpürüyor gibi, yorulmak nedir bilmez. Ustalık gerektiren işler vermeye başladık, akli ermez dedik ama yine usandıramadık. Ne bilelim böyle maharetli olduğunu! Her işin sonunu getiriyor, hepsini tamamlıyor. Ya onda ya da karısında mutlaka bir sihir var.

Biz de bıktık usandık ondan. Şimdi ona öyle bir iş vereceğiz ki, üstesinden gelemesin. Bir günde kilise inşa etmesini emretmeyi düşündük. Yemelyan'ı çağırın, sarayın karşısına bir günde kilise inşa etmesini emredin. Bunu yapamayınca emri dinlemedi diye boynunu vurdurursunuz.

Çar adam gönderip çağırtmış Yemelyan'ı.

— Şimdi, — demiş, — sana emrim şöyle: Sarayın karşısındaki meydana yeni bir kilise yap, yarın akşama hazır olsun. Yaparsan sana mükâfat veririm, yok yapamazsan cezalandırırım.

Çarın sözlerini dinledikten sonra dönüp eve gelmiş Yemelyan. “Artık sonum geldi,” — diye düşünüyormuş. Eve varınca şöyle demiş karısına:

— E hazırlan hanım, — demiş, — nereye olursa kaçmak lazım, yoksa boşuna canımızdan olacağız.

— Neden bu kadar korktun? — demiş karısı. — Niye kaçmak istiyorsun?

— Nasıl korkmayayım? — demiş Yemelyan. — Çar yarın için bir günde kilise yapmamı emretti bana. Yapamazsam celallenir de boynumu vurdurur. Tek çare kalıyor, o da fırsat varken kaçmak.

Bu sözleri kabul etmemiş karısı.

— Çarın askeri çoktur, her yerde yakalarlar. Ondan kurtulamazsın. Hâlâ gücün varken itaat etmeli.

— Fakat güç yetmeyince itaat etmek ne mümkün?

— Ah canım! Mahzun olma, yemeğini ye de uyu: Sabah biraz daha erken uyan, hepsini yetiştirirsin.

Uykuya yatmış Yemelyan. Sabah uyandırmış karısı onu.

— Haydi git, — demiş, — çabucak bitir kiliseyi; işte sana civiyle çekiç: Bir günlük işin kaldı orada.

Şehrin yolunu tutmuş Yemelyan, gelmiş ki, gerçekten de yeni bir kilise meydanın ortasında duruyor. Pek az eksik kalmış. Gereken yerleri tamamlamaya başlamış Yemelyan: Akşama doğru hepsini düzeltmiş.

Çar uykudan uyanıp sarayından dışarı bakınca görmüş ki meydanda bir kilise. Yemelyan öteye beriye gidiyor, şuraya buraya çiviler çakıyor. Kiliseye sevinmemiş çar, Yemelyan'ı bir bahaneyle cezalandıramayıp karısını zorla ondan alamayacağı için öfkelenmiş.

Çar uşaklarını tekrar çağırtmış:

— Yemelyan bu işin de üstesinden geldi, onu cezalandırmak için hiçbir sebep kalmadı. Bu iş de ona kolay geldi, — demiş. — Daha ustaca bir iş düşünmek lazım. Bir çare düşünün yoksa ondan önce sizi cezalandırırım.

Böylece uşaklar Yemelyan'a sarayın çevresinde akacak ve üzerinde gemilerin yüzeceği bir nehir yapmasını emretmeyi düşünmüşler. Çar, Yemelyan'ı çağırmış ve ona yeni iş için emir vermiş.

— Sen ki, — demiş çar, — bir gecede kilise yapabildin, öyleyse bu işi de yapabilirsin. Yarın her şey emrettiğim gibi hazır olsun. Yok hazır olmazsa boynunu vurdururum.

Hepten kederlenmiş Yemelyan, asık bir yüzle gelmiş karısına.

— Neye kederlendin, yoksa yeni bir iş mi emretti çar? — diye sormuş karısı.

Anlatmış karısına Yemelyan.

— Kaçıp gitmek lazım, — diyormuş bir yandan da.

— Askerlerden kaçamazsın, gittiğin yerde yakalarlar. İtaat etmeli, — demiş karısı.

— Nasıl itaat edilir ki?

— Ah canım... — demiş karısı, — sakın mahzun olma. Yemeğini ye de yat uyu. Biraz daha erken uyan, hepsi vaktinde yetişir.

Yatmış uyumuş Yemelyan. Karısı sabahleyin uyandırmış Yemelyan'ı.

— Saraya git, — demiş, — her şey hazır. Sarayın karşısındaki iskelenin yanında bir tümsek kaldı yalnız; küreği al da düzeltiver.

Yola koyulmuş Yemelyan ve şehre gelmiş: Sarayın etrafında bir nehir, içinde de gemiler yüzüyor. Sarayın karşısındaki iskeleğe yaklaşmış Yemelyan, tümseği görmüş ve düzlemeye başlamış.

Çar uyanmış, bakmış ki eskiden orada olmayan bir nehir var, üzerinde de gemiler yüzüyor, Yemelyan da kürekle tümseği düzlüyor. Çar dehşete kapılmış; nehre de gemilere de sevinmemiş, Yemelyan'ı cezalandıramayacağı için öfkelenmiş. "Üstesinden gelemeyeceği iş yok. Şimdi ne yapmalı?" diye düşünmüş kendi kendine.

Uşaklarını çağırtmış, onlarla birlikte düşünmeye başlamış.

— Bana öyle bir iş düşünün ki, —demiş,— Yemelyan'ın gücü yetmesin. Ne iş düşündüysek hepsini yerine getirdi, artık karısını ondan zorla almak mümkün değil.

Saraydakiler düşünüp taşınmışlar ve karara varmışlar. Çara gelip şöyle demişler:

— Yemelyan'ı çağırıp şöyle demeli: Bir yere git ki, neresidir bilme ve bir şey getir ki, ne olduğunu bilme. Artık mümkün değil bundan paçayı kurtaramaz. Nereye giderse gitsin, gereken yere gitmediğini söylersiniz ve ne getirirse getirsin, gereken şeyi getirmediğini söylersiniz. O zaman onu cezalandırır, karısını da ondan alırsınız.

Sevinmiş çar.

— Bunu iyi akıl etmişsiniz, —demiş.

Yemelyan'ı çağırtmış çar ve şöyle demiş:

— Bir yere git ki, neresidir bilme ve bir şey getir ki, ne olduğunu bilme. Yok getiremezsen boynunu vurdururum.

Yemelyan karısının yanına gelmiş ve ona çarın dediklerini söylemiş. Karısı düşüncelere dalmış.

— Eh, —demiş,— yaman akıl vermişler çara. Bu defa akılcı hareket etmek lazım.

Kadın uzun uzun düşünüp taşınmış ve kocasına şöyle söylemiş:

— Uzak bir yere gitmen gerekiyor, ninemize; o yaşlı köylü asker anasından yardım dilemen icap ediyor. Ondan alacağınla doğruca saraya git, ben de orada olacağım. Artık onlardan kurtulamam. Beni zorla götürürler ama uzun sürmez. Eğer her şeyi büyükannemin söylediği gibi yaparsan beni hemen kurtarırısın.

Kocasını yola hazırlamış kadın, ona bir çantayla bir de iğ vermiş.

— İşte, –demiş,– bunu büyükanneye teslim edersin. Böylece benim kocam olduğunu anlayacaktır.

Karısı yolu göstermiş Yemelyan’a. O da koyulmuş yola, şehirden çıkmış, bir de bakmış askerler talim yapıyor. Durup izlemiş onları Yemelyan. Askerler talim yaptıktan sonra dinlenmek için oturmuşlar. Yanlarına varmış Yemelyan ve sormuş:

— Bir yere git ki, neresidir bilme, bir şey getir ki, ne olduğunu bilme, bunu bilir misiniz biraderler?

Askerler bunu duyunca şaşırıp kalmışlar.

— Bunu aramaya seni kim gönderdi? –demişler.

— Çar, –demiş.

— Biz kendimiz, –demişler,– asker olduğumuz ilk günden beri dolanıp dururuz da neresidir bilmeyiz, varamayız oraya; ararız dururuz da ne olduğunu bilmeyiz, bulamayız onu. Sana yol gösteremeyiz.

Askerlerle biraz oturmuş Yemelyan, sonra yola koyulmuş yeniden. Yürümüş, yürümüş, bir ormana gelmiş. Bir köylü evi varmış ormanda. Bu köylü evinde ihtiyar bir kadın oturuyormuş, köylü, asker anası, keten eğiriyormuş, kendi de ağlıyor, parmaklarını ıslatmak için ağzına götürmüyor, gözlerindeki yaşları kullanıyormuş. Yaşlı kadın Yemelyan’ı görünce:

— Ne diye geldin? –diye haykırmış ona.

Yemelyan yaşlı kadına iğ vermiş ve onu karısının gönderdiğini söylemiş. Hemen sakinleşmiş yaşlı kadın, soru-

lar sormaya başlamış. Yemelyan da tüm yaşamını; kızla evlenmesini, şehre yaşamaya gidişlerini, kendisini saraya kapıcı almalarını, sarayda çalıştığını, kiliseyi inşa edişini, gemilerle nehri yapmasını, şimdiyse çarın, kendisine bir yere git ki, neresidir bilme, bir şey getir ki, ne olduğunu bilme diye emrettiğini anlatmaya başlamış.

Yaşlı kadın sonuna kadar dinlemiş ve ağlaması kesilmiş. Kendi kendine mırıldanmaya başlamış.

— Vakti geldi anlaşılan. Peki oğlum, otur da yemeğini ye, — demiş.

Yemeğini bitirmiş Yemelyan, yaşlı kadın konuşmaya başlamış:

— İşte sana yumak, — demiş, — önünde yuvarla, nereye yuvarlanırsa oraya git. Epey yol gitmen gerekecek, ta denize kadar. Denize varınca büyük bir şehir göreceksin. Şehre gir, kenardaki evde konaklamak için izin iste. Sana gerekli olanı orada ararsın.

— Fakat bunu nasıl anlarım nine?

— Babadan ve anneden daha çok itaat edilen bir şey gördün mü, aradığın işte odur. Al onu çara getir. Çara getirince sana gereken şeyi getirmediğini söyleyecek. Sen de o zaman: “Madem bu o değil, öyleyse kırmak lazım onu,” de ve vur bu eşyaya, sonra onu nehre götür, kırıp suya at. O zaman karını da geri alırsın, gözyaşlarımı da dindirirsin.

Nineyle vedalaşmış Yemelyan, yumağı yuvarlayıp yola koyulmuş. Yuvarlamış, yuvarlamış, denize getirmiş onu yumak. Deniz kenarında büyük bir şehir. Şehrin kenarında ise yüksek bir ev. Orada konaklamak için rica etmiş Yemelyan. İzin vermişler. Uykuya yatmış. Sabah erkenden uyanmış; babanın da kalkıp odun kesmesi için oğlunu uyandırmaya çalıştığını duymuş. Oğlu da söz dinlemiyormuş.

— Daha erken, — diyormuş oğlu, — yetişirim.

Ocağın başından annesinin söylendiği duyulmuş:

— Gidiver evladım, babanın eklemleri ağrıyor. Baban mı gidecek bir de? Vakit geldi.

Oğlu dudaklarını şapırdatmış sadece ve tekrar uyumuş. Tam uykuya dalmış ki, aniden bir gürültü kopmuş dışarıda, bir şey gümbürdemiş. Yerinden sıçramış oğul, giyinip sokağa fırlamış. Bu gümbürtünün nereden geldiğine ve oğlunun, babasından ve annesinden daha çok itaat ettiği bu şeye bakmak için Yemelyan da onun ardından koşmuş.

Koşarak çıkmış Yemelyan, bir de bakmış sokakta bir adam göbeğinde yuvarlak bir cisim taşıyarak yürüyor, tokmaklarla üzerine vuruyormuş. Gümbür gümbür ses çıkarıyormuş cisim; oğul da buna itaat etmiş. Koşarak yaklaşmış Yemelyan, bu cismi seyre koyulmuş. Görmüş ki, iki yandan deri gerdirilmiş, yuvarlak, kova gibi bir şey. Buna ne dediklerini sormuş.

— Davul, —demişler.

— Peki niçin boş?

— Boş işte, —demişler.

Şaşırmış Yemelyan ve bu eşyayı kendisine vermeleri için yalvarmaya başlamış. Vermemişler. Yemelyan yalvarmayı bırakmış, davulcunun peşinden gitmeye başlamış. Bütün gün dolaşmış ve davulcu yatıp uyuduğu zaman davulu aldığı gibi koşarak uzaklaşmış. Koşmuş, koşmuş, şehirdeki evine gelmiş. Karısını görmeyi aklından geçirmiş ama karısı evde yokmuş artık. Gittiğinin ertesi gün çarın yanına götürmüşler onu.

Saraya gitmiş Yemelyan, bir kimse geldi ki, hani gittiği yer neresidir bilmez ve bir şey getirdi ki, ne olduğunu bilmez, diye haber yollamış. Çara haber etmişler. Yemelyan'a ertesi gün gelmesini söylemiş çar. Yemelyan tekrar haber vermelemini istemiş.

— Ben, —demiş,— şimdi geldim, emrettiğini getirdim, var-sın çar gelsin bana, yoksa kendim giderim.

Dışarı çıkmış çar.

— Nereye gittin sen? —demiş.

Söylemiş Yemelyan.

— Orası değildi, —demiş,— Ya ne getirdin?

Yemelyan getirdiğini göstermek istemiş ama çar bakmamış bile.

— O da değil, – demiş.

— Madem o değil, – demiş, – kahretsin, o zaman kırmak lazım bunu!

Yemelyan davulla saraydan çıkmış ve davulu çalmaya başlamış. Davula vurunca çarın bütün askerleri Yemelyan'ın etrafında toplanmış. Yemelyan'a selam duruyor, ondan emir bekliyorlarmış. Çar, Yemelyan'ın peşinden gitmesinler diye pencereden askerlerine bağırmaya başlamış. Hiçbiri çarı dinlemiyor, hepsi Yemelyan'ın peşinden gidiyormuş. Bunu gören çar, Yemelyan'ın karısını ona götürmelerini emretmiş ve davulu da kendisine vermesi için yalvarmaya başlamış.

— Olmaz, – demiş Yemelyan, – bana davulu kırmamı, parçalarını da nehre atmamı söylediler.

Yemelyan davulla nehrin kenarına gelmiş, bütün askerler onun peşinden gelmişler. Yemelyan nehrin kenarında davulu kırmış, paramparça edip nehre atmış, askerlerin de hepsi dağılmış. Yemelyan da karısını alıp evine gitmiş.

O günden sonra Yemelyan'ı rahatsız etmeyi bırakmış çar. Yemelyan'ın da bundan böyle kıt kanaat da olsa alın teriyle kazanıp kendi yağıyla kavrulduğu bir yaşamı olmuş.

ÜÇ MESEL

Birinci Mesel

Güzel bir çayırda yabani bir ot bitmiş. Çayırın sahipleri bundan kurtulmak için otu boyuna biçer dururlarmış, fakat yabani ot bu yüzden çoğaldıkça çoğalıyormuş. Nihayet iyi kalpli, bilge bir efendi çayırın sahiplerini ziyaret etmiş ve onlara verdiği diğer öğütler arasında yabani otu biçmemelerini, biçtikleri için boyuna çoğalıp yayıldığını, onu kökünden söküp atmak gerektiğini de söylemiş.

Ancak çayırın sahipleri, iyi kalpli efendinin diğer onca tavsiyesi arasındaki yabani otu biçmeyip kökünden sökme-leri konusundaki tavsiyesine aldırış etmediklerinden mi, onu anlamadıklarından mı yoksa kendi hesaplarına bu tavsiye-yi yerine getirmek istemediklerinden midir bilinmez, netice şöyle olmuş: Yabani otu biçmeyip kökünden söküp atma tavsiyesi sanki hiç yokmuş gibi yerine getirilmiyor ve insanlar yabani otu biçerek onu çoğaltmayı sürdürüyorlarmış. Gerçi sonraki yıllar çayırın sahiplerine iyi kalpli, bilge efendi-nin tavsiyesini hatırlatanlar da olmuş, fakat sahipler bunlara kulak asmıyor, bildiklerini okuyormuş ve yabani ot biter bitmez onu biçmek bir alışkanlıktan da öte, kutsal bir gelenek halini almış, yabani ot da yayıldıkça yayılmış. En sonunda iş yabani otun bütün çayırı kaplamasına kadar varmış, insanlar buna ağlaşıp durmuş ve bu durumdan kurtulmak için iyi kalpli, bilge efendinin uzun zaman önce kendilerine

verdiği tavsiye dışında her türlü yönetime başvuruyorlarmış. Neyse yakın bir zamanda, çayırın içine düştüğü bu acınacak hali gören ve iyi kalpli, bilge efendinin unutulmuş tavsiyeleri arasında yabancı otu biçmeyip kökünden sökmek gerektiği kuralını hatırlayan bir adam çıkmış ve çayırın sahiplerine akliselikle hareket etmediklerini, iyi kalpli, bilge efendinin bu yanlışa uzun zaman önce dikkat çektiğini hatırlatmış.

Peki ne olmuş? Çayırın sahipleri, bu adamın hatırlattıklarının doğru olup olmadığını denetlemek ve işe yararsa otu biçmeyi bırakmak, işe yaramazsa da adama hatırlattığı tavsiyenin doğru olmadığını ispatlamak veya iyi kalpli, bilge efendinin tavsiyesinin yersiz ve kendileri için bir zaruret olmadığını tasdik etmek dururken, bunlardan ne ilkini, ne ikinciye, ne de üçüncüyü yapmışlar; hatta adamın hatırlatmasına gücenip onu azarlamaya başlamışlar. Bazıları adama, efendinin tavsiyesini bunca insan arasından yalnız kendisinin anladığını sanan, kendini beğenmiş gururlu bir deli; bazıları yanlış yorumlar yapan kötü niyetli bir iftiracı; adamcağızın söylediklerinin kendi sözleri olmadığını, sadece herkesçe saygı duyulan bilge efendinin tavsiyesini hatırlattığını unutan bazıları da yabancı otu çoğaltarak insanları çayır-dan mahrum etmek isteyen muzırın teki diyorlarmış. Bilge efendinin yabancı otu yok etmenin değil, biçmenin lüzumsuz olduğunu, sadece otu söküp atmak gerektiğini söylediği konusunda bilerek seslerini çıkarmayıp, “Efendi otu biçmeyin diyor, halbuki otu yok etmezsek o zaman da yabancı ot büyüyüp yayılacak ve çayırımızı büsbütün mahvedecek. Yabancı ot yetiştirecek olsak çayıra ne gerek var?” diyorlarmış. Böylece adamın deli, yanlış yorumlar yapan veya insanlara zarar vermek isteyen biri olduğu görüşü öyle bir raddeye varmış ki, herkes adamı ayıplıyor, onunla alay ediyormuş. Adam yabancı otu çoğaltmak istemek şöyle dursun, aksine yalnızca sözlerini hatırlattığı o iyi kalpli, bilge efendinin anladığı gibi bu otun yok edilmesini çiftçinin en önemli meselelerinden

biri olarak gördüğünü ne kadar açıklarsa açıklasın, ne kadar söylerse söylesin onu dinlemiyorlarmış, çünkü nihayetinde adamcağızın, iyi kalpli, bilge efendinin sözlerini yanlış yorumlayan kibirli bir deli veya insanları yabani otun yok edilmesine değil, otu koruyup eski haline getirmeye teşvik eden kötü niyetli biri olduğuna kanaat getirmişler.

İncil'in kötülüğe zorbalıkla karşı koymamak öğretisini hatırlattığımda aynısı benim de başıma geldi. Bu kuralı İsa ve ardından gelen güvenilir bütün öğrencileri her zaman vaaz etmişlerdir. Gelgelelim bu kurala aldırış etmediklerinden mi, bu kuralı anlamadıklarından mı veya bu kurala uymak onlara haddinden fazla zor geldiğinden midir bilinmez, zaman geçtikçe bu kural gitgide unutulmuş, insanların yaşayış biçimi bu kuraldan uzaklaştıkça uzaklaşmış ve nihayetinde mesele bu günkü halini almasına kadar varmış; bu kural insanlara bir nevi yeni, duyulmamış, tuhaf ve hatta delice görünmüş. İyi kalpli, bilge efendinin yabani otu biçmeyip onu kökünden söküp atmak gerektiğine dair kadim tavsiyesine dikkat çeken adamın başına gelenler, aynı şekilde benim de başıma geldi.

Nasıl ki çayırın sahipleri bu tavsiyenin zararlı otu yok etmemeye değil, aksine onu akıllıca yok etmeye dair olduğu konusunda kasten susarak: "Bu insanı dinlemeyeceğiz, delinin biri, zararlı otu biçmeyip onu çoğaltmamızı söylüyor," dediyse, İsa'nın öğretilerine göre kötülüğe karşı zor kullanmayarak onu sevgiyle kökünden söküp atmak gerektiği konusundaki sözlerime karşı da bana: "Onu dinlemeyeceğiz, delinin teki o: Kötülüğe karşı koymamayı, böylelikle mahvolmamızı istiyor," dediler.

Oysa ben, İsa'nın öğretilerine göre kötülüğün yine kötülükle ortadan kaldırılamayacağını, kötülüğe karşı her türlü zorbalığın onu yalnız daha da artıracığını, yine İsa'nın öğretilerine göre kötülüğün iyilikle ortadan kaldırılabileceğini söylüyordum: "Size lanet edenleri kutsayınız, sizi gücendirenlere dua

ediniz, size nefret duyanlara iyilik ediniz, size düşman olana muhabbet besleyiniz, *böylece düşmanınız kalmayacaktır.*”¹ İsa’nın öğretisine göre bütün insan hayatının kötülüğe karşı bir mücadele, kötülüğe karşı akılla ve sevgiyle karşı koymak olduğunu, fakat İsa’nın kötülüğe karşı koymada başvurulacak çareler arasında akıllıca olmayan sadece birini, kötülüğe zorbalıkla karşı koyarak, kötülüğe karşı yine kötülükle mücadele etmeyi hariç tuttuğunu söylüyordum.

Ve benim bu sözlerim, sanki İsa kötülüğe karşı koymamayı öğretiyor demişim gibi algılandı. Böylece yaşamı zorbalık üzerine kurulu olan, dolayısıyla zorbalığın yaşamlarında değeri olan kimseler benim sözlerimle birlikte İsa’nın sözlerinin de bu şekilde yanlış yorumlanmasını hevesli bir şekilde benimsediler ve kötülüğe karşı zor kullanmama konusundaki öğreti yanlış, anlamsız, inanca aykırı ve zararlı olarak addedildi. Ve insanlar kötülüğü ortadan kaldırma görüntüsü altında istedikleri gibi fenalık yapıyor ve onu yaymaya devam ediyorlar.

İkinci Mesel

İnsanlar un, yağ, süt ve her türden yiyecek satıyormuş. Bu insanlar, diğer rakiplerinden daha fazla kazanç elde etmek ve bir an önce köşeyi dönmek arzusuyla ürünlerine her geçen gün türlü türlü ucuz ve zararlı katkı maddeleri karıştırmaya başlamışlar: Una kepek ve kireç dökmüşler, tereyağına margarin katmışlar, süte de su ve tebeşir. Ürünler tüketiciye ulaşana kadar da her şey yolunda gidiyormuş hep: Toptancılar ürünlerini perakendecilere, perakendeciler de dükkânlara satıyormuş.

Pek çok ambar ve dükkân varmış ve ticaret de görünüşte gayet iyiymiş. Bundan tüccarlar da memnunmuş. Gelgele-

---

1 12 Havari Öğretisi. (Tolstoy’un notu.)

lim yiyeceğini kendi üretemediği için satın almak zorunda olan şehirli tüketiciler için bu durum son derece tatsız ve zararlıymış.

Un da kötüymüş, yağ da süt de; fakat şehirlerdeki pazar yerlerinde katkılı ürünlerden başkası bulunmadığı için şehirli tüketiciler bu ürünleri almaya devam ediyor ve bunların kötü tatlarının ve bozuk sıhhatlerinin kabahatini de kendilerinde ve yemeklerin kötü hazırlanışında buluyorlarmış, tüccarlar ise yiyeceklere gün geçtikçe daha büyük miktarlarda katkı maddeleri karıştırmaya devam etmişler.

Bu durum epey bir zaman böyle sürüp gitmiş; şehrin sakinleri bu durumdan mustarip olsalar da kimse memnuniyetsizliğini açıkça dile getirmeye cesaret edemiyormuş.

Vaktiyle ev halkını ve kendisini hep evdeki erzakla besleyen bir ev hanımı şehre gelmiş. Bu ev hanımı bütün ömrü boyunca yemek yapmakla uğraşmış; tanınmış bir aşçı olmasa da ekmek yapmayı da lezzetli yemek pişirmeyi de iyi bilirmiş.

Ev hanımı şehirden erzak satın almış, ekmek pişirip yemek yapmaya başlamış. Ekmekler tam pişmiyor, dağılıyormuş. Margarinli yağla pişen yufkaların lezzeti yokmuş. Sütü kaynatmış, kaymak tutmamış. Aldığı erzakın iyi olmadığını oracıkta anlamış. Erzakı dikkatlice inceleyince de tahmini doğru çıkmış: Unda kireç, yağda margarin, sütte de tebeşir bulmuş. Bütün erzakın hileli olduğunu görünce kalıp pazara gitmiş ve yüksek sesle tüccarların suçunu açığa çıkarmaya başlamış ve onlardan ya dükkânlarında iyi, besleyici, bozulmamış ürünler satmalarını ya da satış yapmayı bırakıp dükkânlarını kapatmalarını istemiş. Gelgelelim ev sahibesine zerre aldırış etmemiş tüccarlar ve ürünlerinin birinci sınıf olduğunu, bütün şehrin bunca yıldır kendilerinden alışveriş yaptığını, hatta madalyalarının olduğunu söylemişler ve ev hanımına tabelalardaki madalyaları göstermişler. Fakat ev hanımı yatışmamış.

— Bana madalya gerekmez, —demiş ev hanımı,— benim de, çocuklarımın da midesini bozmayacak sağlıklı yiyecek lazım bana.

Tüccarlar da ona:

— Sen sahiden yağın da unun da hasını görmemişsin hanımefendi, —demişler cilalı hububat bölmelerine doldurulmuş görünüşte bembeyaz, temiz unu, güzel fincanların içindeki rengi sarıya çalan yağı ve göz alıcı saydam kavanozlardaki beyaz sıvıyı göstererek.

— Bilmez olur muyum hiç, —diye cevap vermiş ev hanımı.— Ömrüm boyunca yalnız bunu yaptım ben, kendi pişirdiğim yemeği çocuklarımla birlikte yedim. Ürünleriniz bozuk. İşte size kanıt, —diyormuş dağılmış ekmeği, yufkadaki margarini ve sütteki tabakayı göstererek.— Ürünlerinizin hepsini nehre atmalı veya toplayıp yakmalı, yerine de iyilerini bulmalı!

Ve ev hanımı dükkânların önünde durup aynı sözleri gelen müşterilere boyuna haykırmış durmuş, müşteriler de kuşkulananmaya başlamış.

Tüccarlar, bu gözüpek ev hanımının ticaretlerine zarar verebileceğini görünce müşterilere şunları söylemişler:

— Şu divane kadına bakın efendiler! İstiyor ki açlıktan canı çıksın insanların. Ne kadar erzak varsa nehre atmak veya yakmak istiyor. Onun sözünü dinleyip size yiyecek satmazsak ne yiyeceksiniz? Dinlemeyin bu kadını: Yiyeceklerin iyisinden anlamayan kaba köylünün teki, sırf hasedinden üstümüze geliyor. Kendisi yoksul, istiyor ki herkes de onun gibi yoksul kalsın.

Tüccarlar toplanan kalabalığa bunları söylüyormuş, kadının yiyecekleri yok etmek değil, kötü yiyeceği iyisiyle değiştirmek istediğini kasten gizliyorlarmış.

Kalabalık da kadının üstüne varmış, onu azarlamaya başlamışlar. Kadıncağz yiyecekleri yok etmek falan istemediğine, aksine bütün ömrü boyunca etrafına, kendine yemek yapmakla uğraştığı için, yalnızca insanların beslen-

me sorumluluğunu üstlenenlerin yiyecek görünümlü kötü besinlerle insanlara zarar vermelerini istemediğine herkesi inandırmaya çalışmış; fakat ne kadar anlatırsa anlatsın, ne anlatırsa anlatsın onu dinlemiyorlarmış, çünkü kadının insanları ihtiyacı olan yiyecekten yoksun bırakmak istediğine karar vermişler bir defa.

Günümüz bilimi ve sanatıyla ilgili olarak benim de başıma aynı şey geldi. Ömrüm boyunca bu azıkla beslendim ve –iyi ya da kötü– muvaffak olabildiğim kadarıyla başkalarını da bununla beslemeye çabaladım. Bu azık benim için bir ticaret aracı ya da lüks olmadığından ne zaman gerçek azık, ne zaman yalnızca azığa benzer bir şey olduğunu kuşkusuz bilirim. İşte ne zaman ki fikir pazarında bilim ve sanat görünüşü altında satılmaya başlanan bu azıktan tadıp sevdiklerimi onunla beslemeyi denedim, o zaman gördüm ki azığın büyük bir kısmı gerçek değil. Fikir pazarında satılan bu bilim ve sanatın margarinli veya en azından içine gerçek bilime ve sanata yabancı birçok madde karıştırılmış bir azık olduğunu söylüyorsam bunu bildiğim içindir, çünkü fikir pazarından satın aldıklarım ne benim için ne de bana yakın insanlar için hazmedilecek cinstendi; hazmedilemeyecek olması şöyle dursun, düpedüz zararlıydılar da ve işte o zaman böyle yüksek meselelerden anlamayan cahilin teki olmakla suçlayıp bana bağırıp çağırmaya, beni azarlamaya başladılar. Tüccarların kendi fikir ürünleriyle sahtekârlık yapmakla birbirlerini sürekli ele verdiklerini kanıtlamaya başladığımdaysa, her devirde bilim ve sanat adı altında insanlara birçok zararlı ve kötü şeyler sunulduğunu, dolayısıyla zamanımızda da aynı tehlikenin baş gösterdiğini, bu işin şaka olmadığını, manevi zehirlenmenin fiziksel zehirlenmeden katbekat daha tehlikeli olduğunu, dolayısıyla bize yiyecek görüntüsüyle sunulan bu manevi ürünleri azami bir dikkatle araştırmak gerektiğini, sahte ve zararlı ne varsa bunlardan gayretle kurtulmak gerektiğini hatırlat-

tıgımdaysa hiç ama hiç kimse, bir kişi bile ne bir makalede ne de bir kitapta benim bu çıkarımlarıma itiraz etmedi ve bütün dükkânlardan o kadıncağıza olduğu gibi: “Delinin teki bu! Varlığıyla yaşadığımız bilim ve sanatı yok etmek istiyor. Sakının ondan, dinlemeyin onu! Bize buyurun, bize! En son ithal ürünler bizde!” diye bağırmaya başladılar.

Üçüncü Mesel

Yolcular yürüyormuş. Bir aralık yollarını şaşırmışlar, öyle ki, artık düzlükten değil, yollarına set çeken bataklıktan, çalılardan, dikenlerden, devrilmiş ağaç ve dallardan geçmeleri gerekmiş ve ilerlemeleri gittikçe daha da zorlaşmış.

Bunun üzerine yolcular ikiye ayrılmışlar: Bir kısmı doğru yönden şaşmadıklarını ve yine de yolculuğun hedefine ulaşacakları konusunda kendilerini ve diğerlerini ikna ederek halihazırda yürüdükleri yönde, durmadan dosdoğru gitmeye karar vermiş; diğer kısım ise şu an gittikleri yönün besbeli doğru olmadığından –yoksa yolculuğun hedefine çoktan ulaşmaları gerekirmiş– yolu aramak, durmaksızın dört bir yönde bir an evvel ilerlemek gerektiğine karar vermişler. Tüm yolcular bu iki düşüncede ayrılmışlar: Bir kısım dosdoğru gitmeye, diğerleri de dört bir yöne dağılmaya karar vermiş; ancak ne ilki ne de ikinci fikri kabul etmeyen bir kişi çıkmış ki, önceden yürüdükleri yönden gitmeden veya alelacele dört bir yönde ilerlemeye başlamadan önce, bu yöntemle doğru, hepsinden evvel gerekli olan yolu buluruz diye umut ederek duraklamak ve vaziyeti etraflıca düşünmek, ancak ondan sonra birinci veya ikinci düşüncede karar kılmak gerektiğini söylemiş. Fakat yolcular duydukları endişeden öyle heyecana kapılmış, düştükleri vaziyetten öyle korkmuşlar ki, yolu kaybetmedikleri, yalnızca kısa bir süreliğine yolu şaşırdıkları ve onu biraz sonra tekrar bulacakla-

rını ümit ederek kendilerini sakinleştirmeyi ve asıl önemlisi, harekete geçerek korkularını bastırmayı öylesine istiyorlarmış ki, bu düşünce hem ilk, hem de ikinci kısımdakiler nezdinde hiddetle, kınamayla ve alayla karşılanmış.

— Bu zayıf, korkak ve tembelce bir tavsiye, —diyormuş bazıları.

— Yolculuğun hedefine ulaşmak için ilerlemeyip olduğun yerde saymak da iyi bir yöntemmiş doğrusu! —diyormuş diğerleri.

— İnsanız biz, mücadele etmek, çabalamak, engellerin üstesinden gelmek için güç verildi bize, korkakça onlara boyun eğmek için değil, —diyormuş üçüncüleri.

Çoğunluktan ayrılan adam yanlış yönde ilerleyip onu değiştirmemekle muhtemelen hedefe yaklaşmadığımızı, aksine ondan uzaklaştığımızı ve aynı şekilde sağa sola koşturmakla da hedefe varamayacağımızı, hangi yönün bizi hedefimize götüreceğini güneşe veya yıldızlara bakarak anlayıp belirledikten sonra bu yönde ilerlemenin hedefe ulaştıracak yegâne yöntem olduğunu, fakat bunu yapabilmek için, yerinde saymak maksadıyla değil, doğru yolu bulmak ve sonra da sebatla bu yolda ilerlemek için her şeyden önce bir duraklamak gerektiğini, her iki durum için de duraklayıp toparlanmanın iyi olacağını defalarca söylemiş durmuş... elbette bunu ne kadar söylerse söylesin kimse kulak asmamış.

Ve ilk kısım yolcular aynı yönde dosdoğru ilerlemeye, ikinci kısım da sağa sola koşturmaya başlamış, fakat ne ilki ne de ikincisi hedeflerine yaklaşmak şöyle dursun, çalılardan, dikenlerden bile kurtulamamışlar ve o zamandan beri de aylak aylak dolaşıyorlarmış.

Bizi işçi meselesinin karanlık ormanına sokan ve bizi içine çeken bir bataklık olan milletlerin sonu gelmez kitlesel silahlanması yolunun tam anlamıyla asıl gitmemiz gereken yol olmadığını, kuvvetle ihtimal yolu şaşırdığımızı, bu yüzden yanlış olduğu apaçık bu eylemde bir süreliğine durakla-

yıp zaten bilincinde olduğumuz gerçeğin ortak ve ebedi ilke-
lerini yeniden idrak etmek gerektiğini, yürüdüğümüz yönün
gitmeye niyetlendiğimiz yön olup olmadığı konusundaki
kuşkuyu dile getirmeye çabaladığım zaman benim de başı-
ma bire bir aynısı geldi. Bu soruyu hiç kimse cevaplamadı,
bir kişi bile şunu söylemedi: “Biz seçtiğimiz yönde yanılma-
dık ve aylakça dolaşmıyoruz; şu, şu sebepten dolayı bundan
eminiz.” Bir kişi bile, “belki de kesinlikle yanıldık, fakat iler-
leyişimizi durdurmadan yanlışımızı düzeltecek su götürmez
bir yöntemimiz var,” da demedi. Ne bunu söyleyen oldu ne
ötekini. Hepsi öfkelenildi, gücendi ve sadece hep bir ağızdan
sesimi bastırmaya çalıştı. “Biz zaten hem tembel hem de geri
kalmışız. Bir de tembelliği, aylaklığı, işsiz durmayı öğütlü-
yorsun!” Bazıları buna avareliği bile ekledi. Hem kurtuluşun
hangisi olursa olsun bir defa seçilmiş yönü değiştirmeksizin
ilerlemekte olduğunu düşünenler, hem de kurtuluşun dört
bir yöne koşturmakta olduğunu sananlar gibi: “Onu dinle-
meyin, peşimizden gelin!” diye haykırmaya başladılar.

— Durmaya, düşünmeye ne lüzum var? Doğruca ileri!
Kendiliğinden düzelir her şey!

İnsanlar yolu şaşırdı ve bundan mustaripler. Gücün ön-
celikle ve asıl olarak bizi içinde bulduğumuz yanlış duru-
ma iten hareketi kuvvetlendirmeye değil, onu durdurmaya
yöneltmesi gerektiği gün gibi ortada. Görünen o ki, sadece
durduktan sonra bir nebze olsun vaziyetimizi anlayabilece-
ğimiz ve tek bir kişinin, tek bir zümrenin salt iyiliğine değil,
tüm insanların ve her insan yüreğinin ayrı ayrı çabaladığı,
bütün insanlığın ortak bir salt iyiliğe ulaşması için gitmemiz
gereken yönü bulabileceğimiz aşikâr. Peki ne oldu? İnsan-
lar sadece bir tek şey dışında, onları kurtarabilecek, kur-
tarmasa bile en azından durumlarını rahatlatacak olan, bir
anlığına durmak ve özellikle, yanlış icraatlarıyla başların-
daki felaketleri artırmayı bırakmak dışında, mümkün olan
her türlü çareyi düşünüyorlar. İnsanlar durumlarının va-

hametini hissediyor ve kendilerini bundan kurtarmak için mümkün olan her şeyi yapıyorlar; ancak belki de durumu rahatlatacak tek şeyi hiçbir surette yapmak istemiyorlar ve bunun yapılması doğrultusundaki tavsiyeler de onları hepsinden çok öfkeliendiriyor.

Yolumuzu kaybettiğimiz konusunda kuşku duymak hâlâ mümkün olsaydı, yanlıştan dönülmesi için verilen tavsiyeye karşı takındığımız tavır, nasıl umutsuzca yolumuzu kaybettiğimizi ve ne büyük bir çaresizlik içinde olduğumuzu gösteren en büyük kanıt olurdu.

ÜÇ SORU

Vaktiyle bir hükümdar, herhangi bir işe ne zaman başlayacağını bilse; hangi insanlarla çalışıp hangileriyle çalışmamak gerektiğini, fakat asıl önemlisi, tüm işlerden hangisinin daima en önemlisi olduğunu bilse, hiçbir işte başarısızlığa uğramayacağını düşünmüş. Hükümdar böyle düşündükten sonra ülkesinin dört bir yanına *her iş için doğru zamanın nasıl bilineceğini, en lüzumlu insanların kimler olduğunu nasıl anlayacağını ve bütün işler arasında en önemlisinin hangisi olduğu konusunda nasıl yanılmayacağını* kendisine öğretene büyük bir ödül vereceği haberini salmış.

Bilge insanlar hükümdara gelmeye başlamışlar ve bu soruya türlü türlü cevaplar vermişler.

Bazıları ilk soruya her işin doğru zamanını bilmek için önceden gün, ay ve yıllık çalışma takvimi tutmak ve belirlenen bu takvime sıkı sıkıya uymak gerektiğini söylemişler. Ancak o zaman her türlü iş zamanında yapılır demişler. Diğerleri, hangi işin ne zaman yapılacağını önceden belirlemenin mümkün olmadığını, lüzumsuz işlerle oyalanmamak gerektiğini ve olacıklara karşı her zaman tetikte olunursa istenilen işin tam zamanında yapılacağını söylemişler. Üçüncüleri diyormuş ki, tek bir kişi, olacıklara karşı ne kadar dikkatli olursa olsun hangi zamanda ne yapmak gerektiğine her zaman doğru karar veremez, bu yüzden bilge insanlar kurulu bulunmalı ve işin ne zaman yapılacağına bu kurul

karar vermeli. Dördüncüleri ise, bazen öyle işler olur ki, danışmanlara soracak fırsat bulunmaz, işe başlama vakti gelip gelmediğine hemen karar vermek gerekir demişler. Bunu bilmek için de ne olacağını önceden bilmek lazımdır. Bunu da yalnız kâhinler bilebilir. Bu yüzden her iş için doğru zamanı kâhinlere sormak lazımdır.

İkinci soruya da yine türlü türlü cevaplar verilmiş. Bazıları hükümdara en gerekli insanların kendisine yardımcı olan yöneticiler olduğunu söylemiş, diğerleri en gerekli insanların din adamları olduğunu, üçüncüler, en gerekli insanların hekimler olduğunu, dördüncülerse en gerekli insanların askerler olduğunu söylemişler.

“En önemli iş hangisidir?” sorusuna da yine türlü türlü cevaplar verilmiş: Bazıları bu dünyadaki en önemli işin bilimler olduğunu, diğerleri en önemli işin harp sanatı olduğunu, üçüncüleriye hepsinden önemlisinin Tanrı’ya kulluk etmek olduğunu söylemişler.

Cevapların hepsi farklı olduğundan hiçbirini kabul etmemiş hükümdar ve hiç kimseye de ödül vermemiş. Sorularına daha doğru cevaplar almak için bu soruları, bilgeliğiyle ün salmış bir münzeviye sormaya karar vermiş.

Münzevi ormanda yaşıyormuş, hiçbir yere çıkmaz ve yalnızca sıradan insanları kabul edermiş. Hükümdar da bu sebeple sade bir kıyafet giymiş ve muhafızlarıyla birlikte münzevinin kulübesine varmadan atından inip tek başına gitmiş.

Hükümdar ona yaklaştığı sırada kulübesinin önünde evlek kazıyormuş münzevi. Hükümdarı görünce selamlamış ve kazmaya devam etmiş. Münzevi zayıf ve çelimsizmiş ve küreğini toprağa vurup küçük toprak parçalarını çıkarırken güçlkle nefes alıyormuş.

Hükümdar ona yaklaşp şöyle demiş:

— Bilge münzevi, sana şu üç sorunun cevabını almak için geldim: *Sonradan pişmanlık duymamak için hangi zamanı*

hatırlayıp onu değerlendirmeli? En gerekli insanlar kimlerdir, bu durumda, hangi insanlarla daha çok, hangileriyle daha az çalışmak lazımdır? Ve en önemli işler hangileridir ve bu yüzden hangi işi diğerlerinden önce yapmak gerekir?

Münzevi hükümdarı sonuna kadar dinlemiş ama hiç cevap vermemiş, avuçlarına tükürüp tekrar kazmaya başlamış.

— Epey yoruldun, — demiş hükümdar, — küreği bana ver, biraz da ben çalışayım senin yerine.

— Sağ ol, — demiş münzevi ve küreği ona uzatıp yere oturmuş.

İki sıra evlek kazdıktan sonra hükümdar durmuş ve sorusunu tekrarlamış. Münzevi hiç cevap vermemiş, ayağa kalkıp elini küreğe uzatmış:

— Şimdi de sen dinlen ben kazayım, — demiş.

Fakat hükümdar küreği vermemiş ve kazmaya devam etmiş. Bir saat geçmiş, sonra bir saat daha; güneş ağaçların ardında batmaya başlamış, hükümdar küreği toprağa saplayıp şöyle demiş:

— Bilge insan, sorularıma cevap almak için geldim sana. Şayet cevap veremiyorsan söyle bana eve gideyim.

— Bak birisi buraya koşuyor, — demiş münzevi. — Bakalım kimmiş bu?

Hükümdar dönüp bakmış, sahiden de orman tarafından sakallı bir adam koşuyormuş. Adam elleriyle karnını tutuyormuş; parmaklarının arasından da kan sızıyormuş. Sakallı adam koşarak hükümdara yaklaşmış ve yere yuvarlanmış, gözleri kaymış, artık hareket etmiyor, hafifçe sızlanıyormuş sadece.

Hükümdar münzeviyle birlikte adamın giysisini çıkarmış. Adamın karnında büyük bir yara varmış. Hükümdar bildiği kadarıyla yarayı iyice yıkadıktan sonra hem kendi atkısıyla hem de münzevinin havlusuyla yarayı sarmış. Fakat kanı durduramamış; kanla dolan sargıyı birkaç defa almış, tekrar iyice yıkamış ve yarayı sarmış.

Kanama durunca yaralı gözlerini açıp su istemiş. Hükümdar taze sudan getirmiş ve yaralıya su vermiş.

Bu arada güneş çoktan batmış, ortalığa serinlik gelmiş. Münzevinin yardımıyla yaralı adamı küçük kulübeye taşımış hükümdar ve yatağa yatırmış. Yaralı yatağa uzandıktan sonra gözlerini kapatıp sakinleşmiş. Hükümdar yürümekten ve çalışmaktan öyle yorulmuş, eşikte uzanıp öyle derin bir uykuya dalmış ki, o kısa yaz gecesi boyunca gözünü dahi kırpmadan uyumuş; sabah uyandığındaysa nerede bulunduğunu, yatakta uzanmış parlak gözleriyle sürekli kendine bakan bu sakallı tuhaf adamın kim olduğunu uzun süre anlayamamış.

Sakallı adam zayıf sesiyle:

— Bağışla beni, — demiş hükümdarın uyanıp kendisine baktığını görünce.

— Seni tanımıyorum ben, affedecek bir şey yok, — demiş hükümdar.

— Sen beni tanımıyorsun, fakat ben seni tanıyorum. Kardeşimi ölümle cezalandırdığın ve malımı mülkümü benden aldığın için senden intikam almaya ant içmiş o düşmanın benim. Münzeviye yalnız gittiğini biliyordum ve döneceğin zaman canını almaya karar verdim. Ancak koca bir gün geçmesine rağmen gelmedin. O zaman nerede olduğunu öğrenmek için pusudan çıkınca muhafızlarıyla burun buruna geldim. Beni tanıdılar ve üstüme atılıp beni yaraladılar. Onlardan kaçtım. Sen yaramı sarmasaydın kan kaybından ölürdüm. Senin canını almak istemiştım, oysa hayatımı kurtardın. Şimdi eğer yaşarsam ve sen de razı gelersen, en sadık kölen olarak sana hizmet ederim, oğullarıma da bunu emrederim. Bağışla beni.

Hükümdar düşmanıyla bu kadar kolay barışabildiğine pek memnun olmuş ve yalnız onu bağışlamakla kalmamış, aynı zamanda malını mülkünü ona geri vermeye, ona adamlarını ve hekimini göndermeye de söz vermiş.

Yaralıyla vedalaşan hükümdar, münzeviye bakınarak kapının önüne çıkmış. Ona yönelttiği soruların cevabını ayrılmadan önce son bir defa sormak istiyormuş. Münzevi dışarıdaymış, dün kazdığı evleklerin önünde dizlerinin üstünde emekleyerek sebze tohumu ekiyormuş.

Hükümdar ona yaklaşıp şöyle demiş:

— Bilge insan, sorularıma cevap vermeni son kez rica ediyorum senden.

Münzevi zayıf baldırları üzerinde çömelip durmuş, karşıdaki hükümdara aşağıdan yukarı bakarak:

— İsteddiğin cevapları aldın ya, –demiş.

— Nasıl yani? –demiş hükümdar.

— Nasıl olacak? –demiş münzevi.– Dün benim çelimsizliğime acımayıp benim yerime bu evlekleri kazmasaydın ve tek başına geri dönseydin bu genç adam sana saldıracak ve sen benimle kalmadığına pişman olacaktın. Demek ki en doğru zaman evlekleri kazdığın zamandı ve ben en önemli insandım ve en önemli iş bana iyilik etmendi. Sonra adam buraya koşarak geldiğinde onunla ilgilendin, en doğru zaman onunla ilgilenmendi, çünkü yarasını sarmasaydın seninle barışmadan ölecekti. Demek ki o da en önemli insan, senin yaptığın da en önemli işti. Bu yüzden şunu unutma, tek bir doğru zaman vardır; o da şimdiki *andır*, en doğru zaman budur, zira ancak o zaman hâkimiyet bizdedir; en önemli kişiye şimdi buluştuğun insandır, çünkü bu insanın başka biriyle işinin olup olmayacağını kimse bilemez, en önemli iş de ona *iyilik etmektir*, çünkü insan bu dünyaya yalnızca iyilik etmek için gönderilmiştir.

Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910): Anna Karenina, Savaş ve Barış, Diriliş'in büyük yazarı, yaşamının son otuz yılında kendini insan, aile, din, devlet, toplum, özgürlük, boyun eğme, başkaldırma, sanat ve estetik konularında kuramsal çalışmalara da verdi. Bu dönemde yazdığı roman ve öykülerinde yıllarca üzerinde düşündüğü insanlık sorunlarını edebi bir kurguyla ele aldı. Tipi -Seçme Öyküler ve Masallar- Tolstoy'un yaşam ve eserlerinin farklı dönemlerdeki yansımalarından kronolojik bir seçki niteliği taşımaktadır. Yazarın en ünlü, en beğenilen öykülerinden olan Tipi, Tolstoy eserlerine özgü doğa ve insan tasvirlerindeki ayrıntı ve gerçekliğin belki de doruk noktasıdır. Diğer öykü Luzern ise edebi açıdan olduğu kadar Tolstoy'un dünya görüşünü yansıtmaya açısından da değerlidir. Toplumsal ve felsefi konularla daha çok ilgilenmeye başladığı dönemlerde yazdığı Irgat Yemelyan ve Boş Davul, Üç Mesel ve Üç Soru eserlerindeyse halk masalları ve kıssalardan esinlenmiştir.

Enes Taştan (1992): Ankara DTCE Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun oldu. Lisans programının son yılında Saratov Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümü'nde öğrenim gördü. St. Petersburg Devlet Üniversitesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. Tolstoy, Turgenyev, Dostoyevski gibi yazarların çeşitli eserlerini dilimize kazandırdı. Rus edebiyat tarihi üzerine çalışmalarının yanı sıra XVIII. ve XIX. yüzyıl Rus edebiyatından şiirler çeviriyor.

